

Tampereen yliopisto
Johtamisen ja talouden tiedekunta

TUTKINNANJOHTAJASTA RIKOLLISEKSI

**Vastuun kohdentuminen esitutkinnassa olevan
rikosasian vanhentuessa**

Turvallisuushallinnon
maisteriohjelma
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2019
Ohjaaja: Sirpa Virta

Marko Heinonen

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tekijä:

Tutkielman nimi:

Pro gradu - tutkielma

Aika:

Tutkielman ohjaaja:

Avainsanat:

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Marko Heinonen

Tutkinnanjohtajasta rikolliseksi. Vastuun kohdentuminen esitutkinnassa olevan rikosasian vanhentuessa

84 sivua, 1 liite (5 sivua)

Toukokuu 2019

Sirpa Virta

Poliisi, esitutkinta, johtaminen, prosessijohtaminen, syyteoikeuden vanhentuminen

Tämän tutkimuksen kohteena oli poliisin suorittama esitutkinta ja esitutkintaprosessi. Osa esitutkintakokonaisuuksista on esitutkinnassa niin pitkään, että ne eivät ehdi syyttäjälle syytteen nostamiseen säädetyn ajan puitteissa, ja ne toisin sanoen vanhenevat.

Tutkimuksessa tarkasteltiin esitutkintaprosessia ja vastuita esitutkinnan aikana. Tutkimuksessa selvitettiin, johtavatko huono johtaminen ja epäselkeät vastuut esitutkintaprosessin aikana siihen, että esitutkinnassa vastuussa oleva tutkinnanjohtaja joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen ja hänestä tulee siten rikollinen.

Tutkimuksen tutkimusote oli kvalitatiivinen. Tutkimuksen kohteena olivat Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa vuosina 2012–2017 vanhentuneet rikosnimikkeet. Aineisto kerättiin poliisin tietojärjestelmästä sekä haastatteleamalla Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen kymmentä perustutkinnan tutkinnanjohtajaa. Teoreettinen viitekehys koostui prosessijohtamisesta ja tietojohdoisesta poliisitoiminnasta.

Tutkimuksen tuloksena vanhentumiseen johtaneet syyt jaettiin viiteen eri kategoriaan. Suurin prosentuaalinen osuus oli rikosnimikkeillä, joiden tutkinnan yhteydessä epäilty on ollut etsintäkuulutettu, mutta tätä ei ole onnistuttu löytämään esitutkinnan aikana. Toiseksi suurin osuus oli tapauksilla, joiden vanhenemiseen tutkimuksessa ei saatu järkevää syytä.

Tutkimuksen keskeinen tulos oli se, että huono johtaminen ja epäselkeät vastuut eivät johda juttujen vanhenemiseen. Esimiehet ovat suorittaneet valvontavelvollisuutensa ja vastuut ovat olleet selkeät.

Tutkimuksen ansiosta esitutkintakokonaisuuksien vanhentumisiin liittyvät syyt ovat nyt selvillä ja niihin on mahdollista vaikuttaa. Tutkimus antaa tutkinnanjohtajille siten paremmat työkalut seurata esitutkintakokonaisuuksien elinkaarta.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	TUTKIMUSONGELMA	7
2.1	Aihevalinnan tausta.....	7
2.2	Rikosprosessi.....	7
2.3	Esitutkintaprosessi	8
2.3.1	Tutkinnanjohtaja.....	11
2.3.2	Pidättämiseen oikeutettu virkamies	13
2.3.3	Rajoitetut tutkinnanjohtajan oikeudet.....	14
2.3.4	Rikostutkija	15
2.4	Aiemmat tutkimukset.....	16
2.4.1	Poliisin rikokset – Tutkimus suomalaisen poliisirikoksen kuvasta.....	16
2.4.2	Esitutinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet.....	17
2.4.3	Esitutinnan viivästymisestä ja asianosaisen oikeussuojakeinoista	17
2.4.4	Rikostutkinnan prosessit ja kehittämishaasteet johtamisen näkökulmasta....	18
2.4.5	Oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittäminen ja hyvityslaki erityisesti rikosprosessin kannalta	18
2.5	Tutkimuksen tarkoitus	19
2.6	Tutkimusongelma	19
2.7	Tutkimuksen kohde ja rajaus.....	20
3	TUTKIMUSMENETELMÄ	22
3.1	Tiedonhankinnan strategia	22
3.2	Aineistonkeruumenetelmä.....	23
3.3	Aineiston analyysimenetelmä.....	25
3.4	Tutkimuksen luotettavuus	26
4	TEOREETTINEN JA LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN VIITEKEHYS ..	28
4.1	Prosessijohtaminen	28
4.2	Tietojohtoinen poliisitoiminta	32
4.3	Vastuun kohdentuminen	37
4.3.1	Lainsäädäntö.....	38
4.3.2	Vanhentuminen.....	40
4.3.3	Laillisuusvalvonta.....	40
4.3.4	Kantelu	42
4.3.5	Korvaukset	42
4.3.6	Virkavelvollisuuden rikkominen	43
4.3.7	Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen	44
4.3.8	Huomautus, kirjallinen varoitus	44
4.3.9	Rikollinen.....	45

5	KAAKKOIS-SUOMEN POLIISILAITOS	46
5.1	Esitutkintakokonaisuuksien priorisointi.....	48
5.2	Tutkinnassa olevien juttujen seuranta ja toimenpiteet.....	50
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	52
6.1	Vanhentuneet jutut.....	52
6.2	Vanhentumisen syyt.....	54
6.2.1	Etsintäkuulutettua ei tavoitettu.....	54
6.2.2	Vanhentunut esitutinnan aikana	55
6.2.3	Vanhentunut tutkintaan tullessa	56
6.2.4	Lievin nimike vanhentunut	57
6.2.5	Ulkopuolinen syy.....	58
6.3	Tutkinnanjohtajien näkemykset vanhentumiseen johtaneista syistä	58
6.4	Tutkinnanjohtajien juttumäärä	59
6.5	Työntekijämäärän vaikutus	60
6.6	Lain tuntemus	60
6.7	Tutkinnanjohtajan rooli ja vastuu esitutinnan aikana	61
6.8	Ryhmänjohtajan vastuu.....	62
6.9	Tutkijan vastuu	62
6.10	Tutkinnanjohtajan esimiehen roolin esitutkinnassa.....	63
6.11	Syyteharkintaan varattava aika.....	64
6.12	Tutkinnanjohtajan toimenpiteet vanhentumisajan lähestyessä	64
6.13	Toimenpiteet jutun vanhentuuessa	65
6.14	Priorisointiohje käytännössä	65
6.15	Juttuseurantamääräys käytännössä	65
6.15.1	Seuraamus laiminlyönnistä	66
6.16	Kantelut vuosina 2012–2017.....	67
6.17	Rangaistukset.....	68
6.18	Rangaistukset muualla Suomessa	69
6.19	Esitutkintaprosessin kehittäminen	71
6.20	Poliisihallinnon keinot	71
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	73
7.1	Ei rikosta	74
7.2	Heikoin lenkki	75
7.3	Selviytymismahdollisuudet	76
7.4	Ei mittava ilmiö	77
7.5	Luottamus poliisiin	78
7.6	PATJAn 540-seurannasta 365-seurantaan	78
7.7	POHAN ohje tutkinnan keskeyttämisestä.....	79
7.8	Nouto pakkokeinon käytön laajentaminen.....	80
7.9	Lopuksi.....	80
	LÄHTEET	83

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

Maailma muuttuu. Poliisin toiminta-alueet ovat suurentuneet ja poliisien määrä säästövelvoitteiden myötä pienentynyt. Tiiviimmällä työntekijämäärällä hoidetaan yhä isompia alueita ja suurempaa määrää tehtäviä. Tulevaisuudessa on tultava toimeen ehkä vieläkin pienemmällä työntekijämäärällä. Myös rikollisuus on muuttanut muotoaan. Rikoksia tapahtuu yhä enemmän sosiaalisessa mediassa ja internetissä. Rikokset ovat myös raaistuneet. Tai ainakin raa'at teot saavat valtavasti julkisuutta. Myös yhteiskunta asettaa suuria vaatimuksia ja odotuksia poliisin toiminnalle. Poliisille osoitetaan vastuu tapahtumista ja asioista, joihin se voi oikeasti vaikuttaa vain vähän. Tästä karmaisevimpana esimerkkinä ovat vakavat väkivallanteot.

Poliisihallinnossa on viimeisten kymmenen vuoden aikana toteutettu kolme hallintorakenteen uudistusta. Uudistukset on runnottu läpi ilman sen suurempia edellisten uudistusten analysointeja. Viimeisimmässäkin uudistuksessa keskeisenä ajatuksena oli hallinnon keventäminen puhtaasti taloudellisin perustein, ei niinkään toiminnallisin perustein. Poliisin perustutkintaan osoitetut resurssit ovat siten myös vähentyneet vuosi vuodelta. Vähennetyt ja uudelleen kohdennetut resurssit alkavat hiljalleen näkyä myös perustutkinnassa.

Tasapainoilu vähäisten resurssien ja esitutkinnassa olevan suuren juttumäärän välillä on jokapäiväistä. Tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa kohden olevat jutut ovat lisääntyneet. Tutkinnanjohtaja vastaa kaikista tutkintaryhmällään tutkittavana olevista jutuista. Tutkinnanjohtajaa kohden juttuja voi olla avoimena nelinumeroinen ja tutkijaa kohden kolminumeroinen luku. Poliisihallinnossa on ajauduttu sellaiseen tilanteeseen, että vaikka sekä tutkinnanjohtaja että tutkijat hoitaisivat työnsä moitteettomasti, niin siitä huolimatta he saattavat joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen esimerkiksi esitutkinnassa olevan jutun vanhennuttua.

Tutkinnan keston ja viivästymiseen vaikuttavat tosiasiallisesti käytettävissä olevat tutkintaresurssit suhteessa tutkittavien juttujen määrään. Poliisilla on velvollisuus asettaa tehtävänsä kiireellisyysjärjestykseen. Tutkinnanjohtajalla on mahdollisuus tehdä näiden asioiden suhteen itsenäisiä ratkaisuja. Asia ei ole aina yksiselitteinen. Sisä-Suomen poliisilaitoksen rikoskomisario oli alkuvuonna 2018 vastaamassa käräjäoikeudessa syytteeseen virkavelvollisuuden rikkomisesta. Syyttäjän mukaan rikoskomisario oli

tutkinnanjohtajan roolissa laiminlyönyt yhteensä 14 eri rikosjutun asianmukaisen tutkinnan keskeyttämällä tutkinnat puutteellisin tiedoin. Tämä siis esimerkkinä tutkinnanjohtajan toimien tiukasta valvonnasta.

Viimekätinen vastuu esitutkinnan toimittamisesta kuuluu tutkinnanjohtajalle. Tutkinnanjohtajan tehtävänä on valvoa johdettavinaan olevien esitutkintojen toimittamista ja edistymistä. Tutkijan velvollisuutena puolestaan on toimittaa asiassa vaadittavat esitutkintatoimenpiteet ilman aiheetonta viivytystä sekä tarvittaessa informoida tutkinnanjohtajaa tutkinnan viivästymisestä ja rikosten vanhentumisriskistä.

Vuosittain vanhenee paljon esitutkintakokonaisuuksia. Ylimmät lainvalvojat ja oikeusistuimet ovat kannanotoillaan ilmaisseet, että näin ei saa käydä. Laillisuusvalvontaan liittyen vanhentuvia ja vanhentuneita rikoskokonaisuuksia seurataan ja tutkinnanjohtajat antavat niistä määräajoin selvityksiä esimiehilleen. Tutkinnanjohtajat, heidän esimiehensä ja rikostutkijat ovat jo saaneet sakkotuomioita ja lieventävien asianhaarojen vallitessa huomautuksia virkavelvollisuuden laiminlyömisistä. Miten usein kysymyksessä on tahallinen rikos vai onko kysymyksessä enemmän organisaatiossa itsessään oleva ongelma? Antaako organisaatio tutkinnanjohtajilleen mahdollisuuden selvittää työstään vai tuottaako se siis rikollisia? Miten mittavasta ilmiöstä on kysymys, kun tutkinnanjohtajasta tulee rikollinen?

Aika monelle on varmasti tässä vaiheessa herännyt kysymys, onko esitutkintaprosessi poliisihallinnossa kunnossa. Jo edellä esittämäni kysymykset kertovat, että ei ole. Keskittän tässä tutkimuksessa esitutkintaprosessin kehittämisen Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen perustutkintaan. Keskityn tutkimuksessa vuosina 2012–2017 esitutkinnan aikana vanhentuneisiin rikoksiin. Tarkoitus on myös selvittää, miksi ne ovat vanhentuneet ja auttaa parantamaan prosessia jatkon varalle, että näin ei enää kävisi.

Tutkimuksen alussa olevassa johdannossa johdattelen aiheeseen ja kerron, mistä tässä tutkimuksessa on kysymys. Johdannon jälkeen luvussa kaksi esittelen tutkimusongelman, esitutkintaprosessin ja aiheeseen liittyvät aiemmat tutkimukset. Kerron myös tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimuksen kohteesta. Luvussa 3 kerron tutkimusmenetelmästä, tiedonhankinnasta ja aineistonkeruumenetelmästä sekä haastatteluista, tutkimuksen rakenteesta, julkisuudesta ja tutkimuksen luotettavuudesta. Luvussa 4 olevassa teoriaosuudessa esittelen tutkimuksen tietoperustan eli teoreettisen viitekehyksen. Keskityn

tutkimuksen kannalta olennaiseen kirjallisuuteen: tieteellisiin teoksiin, artikkeleihin ja tutkimuksiin. Tämän käsiteltävän aiheen teoria on palasina lakiteksteissä, erilaisissa hallinnon määräyksissä ja ohjeissa. Käyn luvussa myös läpi keskeisimmät määritelmät ja käsitteet. Luvussa viisi esittelen tutkimukseen kohteena olevan Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen. Luvussa kuusi esittelen tutkimustulokset. Luku seitsemän on omistettu johtopäätöksille, joihin olen työssäni päätenyt.

2 TUTKIMUSONGELMA

Tutkimuksen empiirisessä osuudessa käydään läpi tutkimuksen kohde, kuten kohdeorganisaatio, aineiston keruutavat (haastattelut) ja aineiston käsittely- ja analysointitapa sekä tutkimuksen validiteetti eli pätevyys ja reliabiliteetti eli luotettavuus. (Tampereen yliopisto 2017, 13.) Esittelen tässä tutkimusongelma-luvussa tutkimuksen aiheen ja sen taustat. Perustelen aiheen valintaa ja ajankohtaisuutta. Käyn läpi esitutkintaprosessin ja siihen liittyvät toimijat. Esittelen asiaan liittyvät aikaisemmat tutkimukset ja lopuksi määrittelen tutkimuksen tarkoituksen, ongelman sekä kohteen ja sen rajauksen.

2.1 Aihevalinnan tausta

Esitutkinta on osa rikosprosessia. Esitutkinnalla on alku ja loppu. Esitutkinnan aloittamiskynnys säännellään ETL 3:3,1 §:ssä, jonka mukaan poliisin on toimitettava esitutkinta, jos poliisille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että on tehty rikos. Esitutkinta alkaa tuosta kirjaamisvaiheesta ja päätökseen esitutkinta on toimitettava hyvissä ajoin ennen syyteoikeuden vanhenemista. Vanhentumisaika alkaa kulua pääsääntöisesti rikoksen tekopäivästä. Vanhentuminen katkeaa vasta silloin, kun haaste asiassa on saatu annettua vastaajalle tiedoksi eli sitä ennen asiassa on poliisin ehdittävä suorittamaan esitutkinta ja syyttäjän syyteharkinta.

Syyteoikeuden vanheneminen riippuu rikoksen vakavuudesta. Syyte vanhenee, jos sitä ei nosteta kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty kovin rangaistus on yli kahdeksan vuoden vankeus, ja lyhyimmillään kahdessa vuodessa, jos kovin rangaistus on vankeutta enintään vuosi tai sakkoa. Kuitenkin syyteoikeus rikoksesta, josta kovin rangaistus on elinkautinen, ei vanhennu. Sellainen rikos on esimerkiksi murha.

2.2 Rikosprosessi

Rikosprosessia ohjataan lailla. Prosessin tarkoituksena on rangaistusvastuun toteuttaminen yksittäistapauksessa. Rikosprosessin vaiheet ovat esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa sekä rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen

seuraamuksen täytäntöönpano. Rikosprosessin tarkoituksena ei suinkaan pelkästään ole osoittaa epäiltyä syylliseksi tiettyyn rikokseen. Esitutinnan lopputulos voi olla sekin, ettei selvitetty teko täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä tai ettei rikoksesta epäilty henkilö ole syyllistynyt rangaistavaan tekoon. Rikosprosessi on yksilöidyn teon rikosoikeudellista selvittelyä ja arviointia. Poliisin suorittama esitutkinta on osa rikosprosessia. (Helminen ym. 2014, 17.)

Esitutkinnassa rakennetaan syyttäjälle paketti rikokseksi epäilyistä teosta mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Lähtökohtana on hankkia ja järjestää seuraavissa rikosprosessin vaiheissa tarvittava todistusaineisto. Esitutinnan suorittaminen huolellisesti ja tarkoituksenmukaisesti takaa sen, että syyttäjä voi menestyksellisesti ajaa valtion rangaistusvaadetta. (Helminen ym. 2014, 18–19.)

Prosessiaineiston hankkimiseksi, prosessin turvaamiseksi ja rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi joudutaan esitutinnan aikana usein käyttämään pakkokeinoja. Pakkokeinojen käyttö voi ulottua myös rikosprosessin muihin vaiheisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vakavissa jutuissa rikoksesta epäilty voi olla vangittuna rikosasian pääkäsittelyyn asti. (Helminen ym. 2014, 20.)

2.3 Esitutkintaprosessi

Esitutkinta- ja pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä julkaistussa Esitutkinta- ja pakkokeinot -kirjassa (Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko) esitutkinnasta määritetään, että esitutkinta on rikosprosessin välttämätön osa ja rikos ei voi tulla lähtökohtaisesti syyteharkintaan ja tuomioistuimen käsiteltäväksi muutoin kuin esitutinnan kautta. (Helminen ym. 2014, 31.)

Esitutinnan suorittamista säätelee esitutkintalaki (22.7.2011/805). Rikoksen esitutkinta toimitetaan esitutkintalain mukaisesti. Prosessilla, kuten myös esitutkintaprosessilla on alku ja loppu. Tutkinnanjohtaja päättää esitutinnan aloittamisesta, tutkinnan laajuudesta sekä tutkinnan lopettamisesta. Esitutkintaprosessi alkaa siitä hetkestä, kun poliisin tietoon tulee tapahtuma, jossa on syytä epäillä rikosta. Kun tämä syytä epäillä -kynnys on ylittynyt, niin poliisin on toimitettava esitutkinta. Suomalaisessa rikosprosessissa on siten voimassa esitutkintapakko (Launiala 2015, 2).

Esitutkinta voi käynnistyä monella eri tavalla. Poliisimies voi itse havaita tapahtuman ja kirjata asiasta rikosilmoituksen. Asianosainen voi myös itse henkilökohtaisesti mennä poliisiin palvelupisteeseen, jossa ilmoittaa asiansa ja ilmoituksen vastaanottanut poliisimies kirjaa asiasta rikosilmoituksen. Kolmas vaihtoehto on se, että henkilö kirjaa internetin välityksellä sähköisen rikosilmoituksen. Neljäs olemassa oleva mahdollisuus on sellainen, että henkilö kirjaa ilmoituksensa poliisin tarjoamalle esitäytetylle lomakkeelle tai muulle vastaavalle ja toimittaa sen postitse tai henkilökohtaisesti poliisille, ja siitä kirjataan rikosilmoitus. Poliisille on myös mahdollista lähettää esimerkiksi sähköposti, jonka perusteella poliisi kirjaa ilmoituksen.

Esitutinnan käynnistämiseen riittää siis jo syytä epäillä -kynnyksen ylittyminen. Syyttäjän tekemässä syyteharkinnassa syytekynnyksen ylittyminen vaatii korkeamman eli todennäköisiä syitä epäillä rikoksesta -kynnyksen ylittämisen. Esitutkinnassa poliisi valmistelee asian siten, että poliisiin toimittaman esitutkintamateriaalin perusteella syyteharkinta ja mahdollinen oikeudenkäynti voidaan suorittaa asianmukaisesti.

Esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä määritellään esitutkinnassa selvitettävät asiat. Esitutkinnassa selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty. Esitutkinnassa on myös selvitettävä rikoksen asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat.

Esitutkinnassa on myös selvitettävä mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöön panemiseksi, sekä asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan.

Esitutkinnassa on myös selvitettävä, suostuuko asianomistaja ja aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.

Esitutinnan aikana joudutaan usein käyttämään erilaisia pakkokeinoja. Pakkokeinojen käyttö on määritelty pakkokeinolaissa (22.7.2011/806). Pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille

pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Pakkokeinoja voidaan käyttää esimerkiksi rikoksen selvittämiseksi, rikosprosessin häiriöttömyyden turvaamiseksi ja rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Henkilöön kohdistuvia pakkokeinoja ovat kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen. Muihin oikeushyviin kohdistuvia pakkokeinoja ovat muuan muassa takavarikko, tutkimuspaikan eristäminen, hukkaamiskielto, kotietsintä, henkilöön kohdistuva etsintä, telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu. Pakkokeinojen käyttämisestä esitutkinnan aikana päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies eli jutun tutkinnanjohtaja.

Esitutkinta voidaan toimittaa täydellisenä tai suppeana. Esitutkinnan laajuus ja suorittamistapa määräytyy tutkittavan asian laadun mukaan. Tutkinnanjohtaja johtaa tutkintaa ja päättää siitä, mitkä kuulustelut ja muut esitutkintatoimenpiteet missäkin tutkittavassa asiassa suoritetaan. (Helminen ym. 2014, 38.)

Keskeisiä esitutkintatoimenpiteitä ovat kuulustelut. Kuulustelun aikana tutkija kysyy asianosaisilta ja todistajilta tutkittavaa rikosta koskevia tietoja. Tiedot kirjataan kuulustelupöytäkirjaan, joka kuulustelun lopuksi luetaan ja hyväksytetään kuulusteltavalle. Muita esitutkintatoimenpiteitä ovat muiden todisteiden kuin kuulustelulausumien kokoaminen, järjestäminen, tallentaminen ja muut toimenpiteet, joilla pyritään esitutkintalain 1 luvun 2 §:n mukaisen esitutkinnassa selvitettävän asian selvittämiseen. (Helminen ym. 2014, 37; Rantaeskola 2014, 55.)

Esitutkinnan valmistuttua kertyneestä aineistosta laaditaan pöytäkirja (esitutkintapöytäkirja). Esitutkintapöytäkirjaan liitetään kuulustelupöytäkirjat sekä tutkinnassa kertyneet asiakirjat, tallenteet ja valokuvat, jos niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Tärkeässä osassa ovat selostukset tutkintatoimenpiteistä ja niiden avulla esitutkinnassa ilmi tulleista asioista.

Esitutkintaprosessi voi päättyä eri tavoin. Tilanteessa, jossa rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa, esitutkinta keskeytetään tutkinnanjohtajan päätöksellä. Tapauksissa, joissa ei ole syytä epäillä rikosta, ei ole syyteoikeutta tai asia vähäpätöisyyden vuoksi jätetään silleensä, esitutkinta päätetään tutkinnanjohtajan päätöksellä. Esitutkinta voidaan myös tietyin edellytyksin päättää tutkinnanjohtajan esittämällä, mutta syyttäjän määräämällä esitutkinnan rajoittamis päätöksellä. Valmiit ja täydelliset esitutkintapöytäkirjat siirtyvät

tutkinnanjohtajan päätöksellä syyttäjälle syyteharkintaa taikka rangaistusmääräyksen tai rikesakkomääräyksen antamista varten.

2.3.1 Tutkinnanjohtaja

Esitutkintalain 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja ja tutkinnanjohtajana on pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies. Asian laatuun liittyvästä tai muusta vastaavasta perustellusta syystä poliisin toimittamassa esitutkinnassa rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli saa olla tutkinnanjohtajana. Pakkokeinojen käyttämisestä esitutkinnan aikana päättää pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies. Esitutkinnan tosiasiallisen johtamisen tulee pysyä siitä vastaavien virkamiesten hallinnassa (Helminen ym. 2014, 18).

Tutkinnanjohtaja vastaa viime kädessä siitä, että esitutkinta suoritetaan esitutkintalain 4 luvun esitutkintaperiaatteiden mukaisesti. Tasapuolisuusperiaatteen mukaisesti esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Syyttömyysolettaman mukaan rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä. On huomioitava, että rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään.

Suhteellisuusperiaatteen mukaan esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettavia suhteessa selvitettävään rikokseen, selvitettävän asian selvittämistarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähden.

Vähimmän haitan periaatteen mukaan puolestaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Esitutkintatoimenpiteellä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Hienotunteisuusperiaate edellyttää, että esitutkinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti.

Tutkinnanjohtaja ei yleensä itse osallistu käytännön tutkintatoimenpiteiden suorittamiseen. Tutkinnanjohtajan päätehtävä ja velvollisuus on valvoa, että esitutkinta suoritetaan oikein,

lainmukaisesti ja joutuisasti. Jos hän ei tätä tee, niin hän saattaa joutua rikosvastuuseen valvontavelvollisuutensa laiminlyönnistä. Etenkin ulkomaalaisissa rikossarjoissa tutkinnanjohtaja suorittaa itse kaikkein tärkeimpiä ja vaativimpia kuulusteluja. Se on kuitenkin Suomessa hyvin harvinaista. Tutkinnanjohtajan päättää tutkinnan suuntaamisesta ja toteuttamisesta. Hän päättää, mihin toimenpiteisiin ryhdytään ja mihin ei. Hän vastaa myös siitä, millä tavoin toimenpiteet toteutetaan ja millaiseen tärkeysjärjestykseen ne pannaan. (Helminen ym. 2014, 146–152.)

Esitutkintalaissa säädetään tutkinnanjohtajan päätösvaltaan kuuluvista asioista. Tutkinnanjohtaja päättää muun muassa siitä, onko henkilöä pidettävä asianosaisena, sekä asianomaisen pyytämien esitutkintatoimenpiteiden tekemisestä. Tutkinnanjohtaja päättää siitä, onko alaisena toimiva esitutkintavirkamies esteellinen ja myös siitä, onko itse esteellinen. Hän tekee päätökset siitä, toimitetaanko esitutkinta, sekä päätöksen mahdollisesti tarvittavien seikkojen selvittämisestä, esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopettamisesta. Tutkinnanjohtaja tekee myös päätöksen esitutkinnan rajoittamisesityksen tekemisestä syyttäjälle. Tutkinnanjohtaja päättää esitutkintatoimenpiteiden siirtämisestä, esitutkinnan keskeyttämisestä ja päätöksen esitutkinnan täydellisenä tai suppeana tekemisestä. Tutkinnanjohtajan vastuulle kuuluu esityksen tekeminen oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianosaiselle ja avustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle.

Tutkinnanjohtajan päätösvaltaan kuuluu lisäksi nouto esitutkintaan, OK 17:21:ssä tarkoitetun henkilön kuulusteleminen todistajana tai todistelutarkoituksessa esitutkinnassa, ryhtyminen toimenpiteisiin todistajakuulustelun toimittamiseksi tuomioistuimessa, avustajan ja tukihenkilön kuulusteluun osallistumisen kieltäminen, ryhmätunnistuksen järjestäminen sekä ratkaisu muun kuin esitutkintaviranomaisen oikeudesta tehdä kysymyksiä kuulusteltavalle, kun tallennetta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä.

Tehtäviin kuuluu lisäksi loppulausunnon pyytäminen ja sen mahdollisesti edellyttämät toimenpiteet, avustajan kelpoisuuden ratkaiseminen, ilmaisukiellon antaminen esitutkinnan aikana sekä esitutkinnan aloittamisesta ilmoittaminen rikoslain (39/1889) 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa tarkoitetun virkamiehen esimiehelle mahdollisia virkamiesoikeudellisia toimenpiteitä varten. Tehtäviin kuuluu myös hakemuksen tekeminen tuomioistuimelle edunvalvojan määräämisestä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten, jos on

perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta.

Jos esitutkintaviranomainen on ilmoittanut tutkittavaksi tulleesta rikoksesta syyttäjälle, tutkinnanjohtajan on ennen esitutkinnan päättämistä kuultava syyttäjää siitä, onko asia selvitetty riittävästi (ETL 1:2:ssä esitutkinnassa selvitettävät asiat -tarkoitettulla tavalla), jos asian laatu tai laajuus edellyttää kuulemista tai jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi.

Tutkinnanjohtajalla on oikeus antaa tietoja esitutkinnasta julkisuuteen (tutkinnanjohtajalla ja hänen esimiehillään sekä heidän määräämällään muulla virkamiehellä). Vähäarvoisimpana ei voi missään nimessä pitää esitutkintalain 2 luvun 3 §:n velvoittamaa tutkijan suorittamien tehtävien johtamista ja valvontaa.

Tutkinnanjohtajalla on myös tehtäviä, joista ei ole säädetty laissa, mutta jotka ovat muutoin esitutkintaprosessin kannalta merkittäviä. Tutkinnanjohtaja muun muassa pitää yhteyttä syyttäjään, asianosaisten avustajiin, tuomioistuimeen, muihin viranomaisiin ja valvoo, että tutkijat hoitavat tehtävänsä lain mukaisesti ja joutuisasti. (Helminen ym. 2014, 152.)

Tutkinnanjohtajan tehtävänä on päättää pakkokeinojen käyttämisestä esitutkinnan aikana. Pakkokeinojen käyttämisen pääsääntönä on, että niistä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies eli kyseessä olevan jutun tutkinnanjohtaja. Tutkinnanjohtaja päättää myös tiedottamisesta jutun aikana niin ulkopuolisille kuin asianosaisille. On puntaroitava, että onko tietojen antamisesta haittaa asian selvittämiselle. (Rantaeskola 2014, 53.)

2.3.2 Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Esitutkintalain 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja ja tutkinnanjohtajana on pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetään tutkinnanjohtajina toimivista poliisimiehistä pidättämiseen oikeutettuina virkamiehinä. Näitä pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, Poliisihallituksen poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja ja poliisitarkastaja, poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, keskusrikospoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, suojelupoliisin päällikkö, esitutkintatehtäviin määrätty apulaispäällikkö, esitutkintatehtäviin määrätty osastopäällikkö, esitutkintatehtäviin määrätty ylitarkastaja ja tarkastaja, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario.

Kelpoisuusvaatimuksena rikoskomisarion virkaan on a) poliisipäällystön tutkinto, poliisipäällystön virkatutkinto, poliisipäällystön tutkinnon A-osan suorittaminen, poliisin ylempi ammattikorkeakoulututkinto tai b) poliisin perustutkinnon tai poliisimiehistön virkatutkinnon lisäksi suoritettu korkeakoulututkinto taikka c) korkeakoulututkinto ja perehtyneisyys tehtäväalueeseen.

Poliisihallinnon päällystötehtävissä (rikoskomisariot/komisariot) työskentelee sekä poliisin päällystötutkinnon suorittaneita virkamiehiä että myös poliisin perustutkinnon ja sen lisäksi suoritettua korkeakoulututkinnon suorittaneita virkamiehiä.

2.3.3 Rajoitetut tutkinnanjohtajan oikeudet

Esitutkintalain 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja. Asian laatuun liittyvästä tai muusta vastaavasta perustellusta syystä poliisin toimittamassa esitutkinnassa rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli saa olla tutkinnanjohtajana. Tällöin puhutaan rajoitetuin tutkinnanjohtajan oikeuksin toimivista tutkinnanjohtajista.

Poliisiyksiköiden rajallisten voimavarojen kohdentamisen ja rikostutkinnan tehokkuusvaatimusten näkökulmasta on pidettävä tarkoituksenmukaisena, että vähäisiä rutiiniluonteisia rikosasioita voi osoittaa rikosylikonstaapelien ja ylikonstaapelien tutkinnanjohtoon. Tällä on mahdollista keventää päällystötutkinnanjohtajille kasaantuvaa työtaakkaa. Valtaosa rikosasioista on vähäisiä rutiiniluonteisia juttuja, joista erityisesti kokeneet rikosylikonstaapelit ja ylikonstaapelit vaikeuksista selviävät (Rantaeskola 2014, 53).

Rajoitetuilla tutkinnanjohtajaoikeuksilla toimivalla tutkinnanjohtajalla ei ole oikeutta päättää pidättämisestä. Näillä rajoitetuilla tutkinnanjohtajan oikeuksilla toimiva ei siis saa

tehdä kaikkia esitutinnan edellyttämiä päätöksiä ja tällöin hänen on siirrettävä osa pakkokeinojen käyttämistä koskevista asioista esimiehensä ratkaistavaksi.

Lähtökohtaisesti rajoitetuilla tutkinnanjohtajaoikeuksilla toimiville rikosylikonstaapeleille ja ylikonstaapeleille ei ole käytännössä tarkoituksenmukaista kirjata tutkinnanjohtoonsa tapauksia, joista on jo ennakoitavissa tarvetta pakkokeinojen käyttämiselle. Tutkinnanjohtajien määräytymisissä on poliisilaitoskohtaisia eroja. Hallinnossa tutkinnanjohtajan määräytyminen on jätetty esitutkintaviranomaisen sisäisten hallinnollisten määräysten varaan. (Helminen ym. 2014, 146.)

2.3.4 Rikostutkija

Rikostutkijan asema on määritelty esitutkintalain 2 luvun 3 §:ssä. Sen mukaan tutkija suorittaa tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alaisena epäiltyä rikosta koskevat kuulustelut ja muut esitutkintatoimenpiteet sekä toteuttaa tutkinnanjohtajan antamat asian tutkintaa koskevat määräykset ja suorittaa muut tutkijalle lain mukaan kuuluvat toimenpiteet.

Esitutkintalaki määrittelee yksittäisiä tutkijan tehtäviä. Jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta, asianosainen saa antaa lausumansa asianmiehen välityksellä taikka puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä. Samoin edellytyksin saadaan todistajaa kuulustella puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä.

Kuulusteltavan pyynnöstä on kuulustelussa oltava läsnä luotettava sekä oikeustoimen ja toimituksen todistajan esteellisyydestä annetun lain (734/2015) 1 §:n mukaan esteetön todistaja. Tutkija voi myös omasta aloitteestaan kutsua todistajan paikalle.

Asianosaisen avustajalla ja asianomistajalle määrättyllä tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä hänen päämiestään kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Epäillyn avustajan läsnäolo saadaan kieltää vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Tutkija voi pyynnöstä sallia muunkin kuin 1 momentissa tarkoitetun asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta.

Tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä sekä asianomistajalle määrätyn tukihenkilön osallistua asianomistajan kanssa toisen asianosaisen tai todistajan kuulusteluun, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämislle.

Jos kuulusteltava on alle 15-vuotias, hänen huoltajallaan, edunvalvojallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Tutkija voi kieltää laillisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta tai jos läsnäolon voidaan muuten olettaa vaikeuttavan rikoksen selvittämistä.

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voivat kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään.

Tutkija saa poistaa kuulustelutilaisuudesta henkilön, joka käytöksellään häiritsee kuulustelua tai jonka läsnäolo muuten vaikeuttaa asian selvittämistä.

Edellä mainittujen lisäksi tutkijan tehtäviä ovat esitutkintatoimenpiteiden suunnittelu ja niiden suorittaminen joutuisasti ja viivytyksettä. Lisäksi säännökset, joissa puhutaan esitutkintaviranomaisen tehtävistä ja velvollisuuksista, koskevat ennen kaikkea tutkijoita, koska tutkijat pääosin vastaavat tutkintatoimenpiteiden suorittamisesta kyseisen säännöksen mukaisesti. Tutkintatoimenpiteistä valtaosa on rutiininluonteisia tai muuten siinä määrin tutkijan oma-aloitteisesti tehtäviä, että tutkija pystyy ne suorittamaan itsenäisesti. (Rantaeskola 2014, 54.)

2.4 Aiemmat tutkimukset

Esitutkinnan vanhenemisesta tai siihen liittyvistä asioista on julkaistu muutama hyvin tuore tutkimus. Ohessa tiivistetty katsaus näistä tutkimuksista.

2.4.1 Poliisin rikokset – Tutkimus suomalaisen poliisirikoksen kuvasta

Helsingin yliopistossa on vuonna 2007 julkaistu tutkimus Poliisin rikokset – Tutkimus suomalaisen poliisirikoksen kuvasta. Kyseessä on Marko Viitasen oikeustieteellisen tiedekunnan väitöskirja. Tutkimuksessa tarkastellaan poliisin tekemäksi väitettyjä ja

epäiltyjä rikoksia. Suomalaisen poliisirikoksen kuvaa käydään läpi noin 500 tapauksen avulla. Tarkastelun kohteena on oikeuden ja poliisin suhde, poliisitoiminnan erilaiset ulottuvuudet, poliisikulttuuri ja poliisirikoksen määrittelemisen eri näkökulmista. Oikeustieteellisen tutkimuksen painopisteenä on kuitenkin poliisirikosten esitutkinta erityisesti suomalaisen tutkintajärjestelmän perusteiden ja esitutkinnan aloittamisen edellytysten osalta. Poliisirikoksen kuva näyttäytyy tutkimusaineiston valossa pääosin varsin arkipäiväisenä ja poliisin työnkuvan mukaisena. Tutkimuksessa on herätetty kysymystä valvojen valvonnan vaikeudesta.

2.4.2 Esitutkinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet

Mika Launialan Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan väitöskirjan Esitutkinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet tutkimusteemana olivat esitutkintaperiaatteet. Esitutkintaoikeudessa oikeusperiaatteilla on keskeinen asema. Väitöskirjan tutkimuskohteena ovat esitutkintalain 4 luvun mukaiset periaatteet: tasapuolisuusperiaate, syyttömyysolettama, oikeus olla myötävaikuttamatta oman rikoksensa selvittämiseen, suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate.

Launialan tutkimus koostuu yhdeksästä artikkelista. Launiala antaa väitöskirjassaan tulkintasuosituksia esitutkintaperiaatteiden soveltamisesta yksittäistapauksissa. Väitöskirjan ensisijaisena tutkimustehtävänä oli kuitenkin jäsentää esitutkintaperiaatteiden asemaa suhteessa esitutkintaoikeuden funktioihin ja oikeussääntöihin. Esitutkintaperiaatteiden kautta Launiala ottaa väitöskirjassaan kantaa myös esitutkinnan joutuisuusperiaatteeseen.

2.4.3 Esitutkinnan viivästymisestä ja asianosaisen oikeussuojakeinoista

Itä-Suomen yliopistonlehtori Mika Launiala on julkaissut myös vuonna 2015 Edilex referee -artikkelin Esitutkinnan viivästymisestä ja asianosaisen oikeussuojakeinoista. Artikkelin teemana on joutuisuusvaatimus esitutkinnassa. Esitutkintavirkamiestä koskee yleinen virkamieslainsäädäntö ja poliisimiehiä koskevat lisäksi erityiset säännökset. Virkamiehen rikosoikeudellisen vastuu on säännelty rikoslaissa. Jokaisen oikeus

oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa löytyy sekä kansallisesta perustuslaista että Euroopan ihmisoikeussopimuksesta.

Launialan mukaan oikeudellisen menettelyn kesto voidaan mitata joko objektiivisen tai subjektiivisen laskentatavan mukaan. Objektiivisessa laskentatavassa kyse on siitä, miten pitkään juttu on viranomaisen hoidettavana. Esitutkinnassa tämä tarkoittaa pelkistetysti ajanjaksoa ilmoitusajankohdasta jutun vireilläolon lopettavaan päätökseen. Subjektiivinen laskentatapa on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta merkityksellisempi, koska se on lähtökohtana arvioitaessa, toteutuuko asianosaisen oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa. Kyse on tällöin siitä, millaisena jutun käsittelyaika näyttäytyy asianosaisen suuntaan.

2.4.4 Rikostutkinnan prosessit ja kehittämishaasteet johtamisen näkökulmasta

Juha Nuortama käsittelee esitutkintaprosessia Tampereen yliopistossa vuonna 2015 julkaistussa pro gradu -työssä Rikostutkinnan prosessit ja kehittämishaasteet johtamisen näkökulmasta: case Tampereen pääpoliisiasema. Nuortaman tutkimuksessa esitutkintaa tarkastellaan johtamisen näkökulmasta. Nuortaman lähtökohtana on tarkastella esitutkintaa kokonaisuutena eikä lähteä syventämään yksittäistä esitutkinnan vaihetta. Tutkielman tarkoituksena on löytää ja kirjata tietoa rikostutkinnan arjesta. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole löytää toinen toista parempaa toimintatapaa vaan selvittää niiden soveltuvuutta erilaisissa tilanteissa. Tarkastelun näkökulma on poliisin operatiivisessa toiminnassa kohdennettuna tutkinnan johtamiseen. Alueellisesti näkökulma on rajattu koskemaan Tampereen pääpoliisiaseman perustutkintaa sekä keskitettyä tutkintaa. Tutkimuksen tärkeimmät asiat koskevat esitutkinnan vastuun kohdentumista tutkinnanjohtajaan, tutkinnanjohtamisen taitojen turvaamista sekä esitutkintayhteistyötä syyttäjän kanssa.

2.4.5 Oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittäminen ja hyvityslaki erityisesti rikosprosessin kannalta

Minna Rouhiainen käsittelee rikosprosessin viivästymistä Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan pro gradu -tutkielmassaan vuodelta 2014. Tutkielman nimi on Oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittäminen ja hyvityslaki erityisesti rikosprosessin

kannalta. Rouhiainen yrittää tutkielmassaan löytää vastauksia siihen, millä tavoin viivästynyt oikeudenkäynti voidaan EIT:n oikeuskäytännön perusteella tehokkaasti hyvittää ja onko hyvityslaki EIS 13 artiklan vaatimusten mukainen tehokas oikeus-suojakeino. Rouhiainen pyrkii myös selvittämään, miten hyvin hyvityslaki vastaa siihen tarpeeseen, johon se säädettiin, mitä vaikutuksia lailla on ollut sekä mitä mahdollisia aukkoja tai ristiriitoja laki sisältää. Tutkielman painopiste on rikosprosessissa, ja joutuisuuden merkitystä käsitellään lähinnä rikosprosessin näkökulmasta.

2.5 Tutkimuksen tarkoitus

Viimekätinen vastuu esitutinnan toimittamisesta kuuluu tutkinnanjohtajalle. Tutkinnanjohtajan tehtävänä on valvoa johdettavinaan olevien esitutkintojen toimittamista ja edistymistä. Tutkijan velvollisuutena puolestaan on toimittaa asiassa vaadittavat esitutkintatoimenpiteet ilman aiheutonta viivytystä sekä tarvittaessa informoida tutkinnanjohtajaa tutkinnan viivästymisestä ja rikosten vanhentumisriskistä. Vuosittain kuitenkin vanhenee paljon esitutkintakokonaisuuksia. Ylimmät lainvalvojat ja oikeusistuimet ovat kannanotoillaan ilmaisseet, että näin ei saa käydä. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa vuosina 2012–2017 esitutinnan aikana vanhentuneet rikokset. Tarkoitus on myös selvittää, miksi ne ovat vanhentuneet ja auttaa rakentamaan jatkon varalle prosessi, jotta näin ei enää kävisi.

2.6 Tutkimusongelma

Tasapainoilu vähäisten resurssien ja esitutkinnassa olevan suuren juttumäärän välillä on jokapäiväistä. Tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa kohden olevat jutut ovat lisääntyneet. Tutkinnanjohtaja vastaa kaikista tutkintaryhmällään tutkittavana olevista jutuista. Tutkinnanjohtajaa kohden juttuja voi olla avoimena nelinumeroisia ja tutkijaa kohden kolminumeroisia lukuja. Poliisihallinnossa on ajauduttu sellaiseen tilanteeseen, että vaikka sekä tutkinnanjohtaja että tutkijat hoitaisivat työnsä moitteettomasti, niin siitä huolimatta he saattavat joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen esitutkinnassa olevan jutun vanhennuttua. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten mittavasta ilmiöstä on kysymys, kun ääritapauksessa esitutkintakokonaisuuden vanhennettua tutkinnanjohtaja

joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen ja tutkinnanjohtajasta tulee siten rikollinen. Miten usein kysymyksessä on tahallinen rikos vai onko kysymyksessä enemmän huono johtaminen vai organisaatiossa itsessään oleva ongelma? Antaako organisaatio tutkinnanjohtajilleen mahdollisuuden selvittää työstään vai tuottaako se jopa rikollisia? Tutkimuksen tarkoitus on ennen kaikkea etsiä ratkaisu ongelmaan.

Tutkimuksen kohteena on koko esitutkintaprosessi rikosilmoituksen kirjaamisesta syyteharkintaan tai tutkinnan päättämiseen asti. Koska esitutkintakokonaisuuksia vanhenee, niin prosessissa on selkeästi jotakin vialla tai siinä on ainakin jotakin kehitettävää. Paljon tietojohdoista poliisitoimintaa tutkinut Jussi Hakaniemi on todennut, että tietojohdoisen poliisitoiminnan kolme ongelmaa ovat johtaminen, johtaminen ja johtaminen. Tietojohdoisen poliisitoiminnan periaate on, että käytettävissä olevat resurssit kohdistetaan olennaiseen. Tietojohdoisen poliisitoiminnan periaatteet koskevat myös poliisin suorittamaa esitutkintaa. Tutkimuksen tutkimusongelmana on selvittää, johtavatko huono johtaminen ja epäselkeät vastuut esitutkintaprosessin aikana siihen, että esitutkinnassa vastuussa oleva tutkinnanjohtaja joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen ja hänestä tulee siten rikollinen.

2.7 Tutkimuksen kohde ja rajaus

Tutkimuksen kohteena ovat Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa vuosina 2012–2017 vanhentuneet rikosnimikkeet. Kohteena ovat myös niistä vastuussa olleet tutkinnanjohtajat. Kohteena on siten myös itse prosessi, jossa esitutkinnan kohteena ollut rikos vanhenee ja jää siitä syystä päätyttämättä syyteharkintaan. Selvitän myös, millä tavoilla Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen tutkintaryhmissä esimiehet valvovat juttutilannetta. Kartoitan Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa viime vuosina vanhentuneet esitutkinnat ja vanhenemiseen johtaneet syyt. Kartoitan myös sen, miten useasti tutkinnanjohtajaa on asiasta rangaistu.

Tutkimus on rajattu Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen tutkinnanjohtajatehtävissä työskenteleviin perustutkinnan rikoskomisarioihin. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että haastateltavilla henkilöillä on tutkittavasta asiasta kokemusta ja tietoa mahdollisimman paljon (Tuomi & Sarajärvi 2003, 88). Kohteena olevat tutkinnanjohtajat vastaavat

virravastuulla esitutkintakokonaisuuksista ja heillä on tiedossa toimenpiteet, joita vanhentuneille jutuilla on tehty tai jätetty tekemättä.

3 TUTKIMUSMENETELMÄ

Käytän tutkimuksessa kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Tutkimustavan ja aineiston valintahan riippuu siitä, mitä tutkimuksella halutaan selvittää. Tällä tutkimuksella on tarkoitus kerätä mahdollisimman tarkka tieto olemassa olevasta esitutkintaprosessista, juttujen vanhenemisesta ja niihin johtaneista syistä. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään kuvaamaan tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa eikä pyritä yleistämään asioita tilastollisesti (Tuomi & Sarajärvi 2003, 87).

Laadullinen tutkimusote soveltuu tutkimukseen silloin, kun tapahtumien yksityiskohtaisista rakenteista ja tietyissä tapahtumissa mukana olleiden toimijoiden merkitysrakenteista ollaan kiinnostuneita. Laadullinen tutkimusote soveltuu hyvin käytettäväksi myös silloin, kun halutaan tutkia luonnollisia tilanteita ilman mahdollisuutta kokeeseen, tai kun kaikkia vaikuttavia tekijöitä ei pystytä kontrolloimaan. Merkittäviä laadullisen tutkimuksen tutkimusmetodeja ovat havainnointi, tekstianalyysi, haastattelu ja litterointi. (Metsämuuronen 2006, 88.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että se säilyttää aineistonsa sanallisessa muodossa ja monesti jopa alkuperäisessä muodossaan (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 136). Saadun tiedon perusteella suoritetaan vertailututkimusta. Lähtökohtana kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä pikemmin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Tavoitteena on selvittää paras mahdollinen johdettu prosessi, jolla estetään juttujen vanheneminen.

3.1 Tiedonhankinnan strategia

Tutkimuksen tiedonhankinnan strategiaksi olen valinnut PDCA – hyödyllisen muutoksen mallin (Demingin ympyrä -kehittämiskonseptin). Esitutkinnassa olevia juttuja vanhenee ja se ei ole kenenkään etu. Prosessissa on siis kehitettävää. PDCA on ehkä maailman yleisimmin käytetty kehittämiskonsepti. Mallin kolme ensimmäistä vaihetta toteutuu kaikessa toiminnassa ilman ponnisteluita automaattisesti. Neljäs vaihe, joka kuvaa korjaamista, parantamista, johtopäätösten tekemistä ja oppimista, toteutuu harvoin ilman, että siihen paneutuu tietoisesti. (Laamanen 2002, 209–210.)

Ensimmäisessä vaiheessa suunnitellaan ja asetetaan tavoitteet (Plan). On tärkeää selvittää, mitä on tärkeintä saada aikaan, millaista muutosta haluamme, mitä tietoja tarvitsemme muutoksen aikaansaamiseksi ja miten näitä tietoja hyödynnetään. Tavoitteena on esitutkintaprosessin kehittäminen siten, että tutkinnassa olevat jutut eivät pääsisi vanhenemaan. Kehittäminen lähtee liikkeelle siitä, että kartoitetaan nykytilanne. Haastatellaan Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen tutkinnanjohtajat. Selvitetään, miten paljon vuositasolla juttuja vanhenee ja millä tavalla kussakin tutkintaryhmässä esitutkintaprosessia valvotaan. Selvitetään toimivin prosessi ja viedään se muiden ryhmien käyttöön. (Laamanen 2002, 209–210.).

Toisessa vaiheessa toteutetaan (Do) haluttu muutos. Tutkimuksen kautta toimivimmaksi prosessivaihtoehdoksi valikoitu prosessi viedään kaikkien tutkintaryhmien käyttöön ja sitä aletaan soveltaa sellaisenaan. Kolmannessa (Check) vaiheessa havainnoidaan muutoksen vaikutukset. Vaihe toteutetaan vuoden ajanjakson jälkeen. Haetaan järjestelmistä tiedot tutkintaryhmittäin ja vertaillaan vanhentuneiden juttujen määriä aikaan ennen muutosten toteuttamista. Neljännessä korjataan ja parannetaan (Act) edellisessä vaiheessa tutkittuja tuloksia. Mitä opimme ja oliko muutos onnistunut. Onnistuiko muutos? Jos ei, niin miksi?

Jos neljännessä (Act) vaiheessa on havaittu vielä ongelmia, niin tällä vaiheella on mahdollisuus toteuttaa prosessi uudelleen ja parantaa sitä edelleen. Palaamme vaiheeseen yksi ja siirrymme siitä vaiheittain eteenpäin. Tämä vaihe on myös tarkoitettu jatkuvan muutoksen ylläpitämiseen. (Laamanen 2002, 209–210.)

3.2 Aineistonkeruumenetelmä

Yksi kvalitatiivisen tutkimuksen metodi on teemahaastattelu, jolla tämän tutkimuksen haastattelut toteutettiin. Kohdejoukon valitsin tarkoituksenmukaisesti, en satunnaisotoksena. Haastattelin ennakolta valittuja poliisilaitoksen rikostutkinnan asiantuntijoita, tutkinnanjohtajia. Selvyys asioihin ei ollut saatavissa muutoin kuin haastattelemalla näitä alan asiantuntijoita. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Lähestyin haastateltaviksi valikoimiani henkilöitä ensin sähköpostitse ja puhelimitse ja kysyn halukkuutta haastatteluun. Pyysin haastateltavia perehtymään aiheeseen ennakolta.

Tämän jälkeen sovimme haastatteluajankohdan. Haastattelut toteutettiin kevään 2018 aikana.

Haastateltaville esiteltiin haastattelun aluksi tutkimuksen aihe ja Poliisihallituksen tutkimuslupa POL-2017-10358. Kerrottiin, että tutkimusluvan nojalla saadut tiedot ovat salassa pidettäviä ja niitä saa käyttää vain lupahakemuksen liitteenä olevassa tutkimussuunnitelmassa määriteltyyn tutkimukseen. Ainoastaan salassapitositoumuksen allekirjoittaneella tutkijalla sekä opinnäytetyön ohjaajilla oli oikeus käsitellä kyseisen luvan nojalla saatuja tietoja. Minun oli huolehdittava siitä, ettei tutkimuksessa julkaistavien tietojen kautta ole kukaan henkilö tunnistettavissa välittömästi tai välillisesti esimerkiksi otannan pienuuden vuoksi. Tutkimuksessa ei saanut ottaa yhteyttä ulkopuolisiin henkilöihin tutkimusaineistosta saatujen tietojen perusteella.

Haastatellut tutkinnanjohtajat olivat työskennelleet tutkinnanjohtajan tehtävissä keskimäärin 8 vuotta. Lyhyimmän kokemuksen omaava oli työskennellyt vuoden, kun taas kauiten työskennellyt oli ollut tehtävissä 18 vuotta. Virkaiällä tai tehtävissä työskentelyn pituudella ei näyttänyt olevan merkitystä siihen, onko juttuja vanhentunut vai ei. Sillä näytti olevan suotuisa kehitys juttujen vanhenemattomuuteen, jos kyseisen tutkintaryhmän tutkinnanjohtaja oli viime vuosina vaihtunut useaan otteeseen. Tämä johtuu sitä, että tutkinnanjohtajan vaihtuessa jutut käydään läpi lähtevän ja saapuvan tutkinnanjohtajan toimesta. Kauimmin tutkinnassa olleet jutut saavat tässä yhteydessä aina erityisen huomion ja niiden pitkään tutkinta-aikaan kiinnitetään huomiota ja tehdään tarvittavat toimenpiteet tutkinnan loppuun saattamisen osalta.

Poliisihallinnon päällystötehtäviin on olemassa kaksi reittiä. Poliisihallinnon oma päällystökoulutus tai sitten muu soveltuva korkeakoulututkinto ja perehtyneisyys poliisitoimeen. Kymmenestä haastatellusta tutkinnanjohtajasta kahdeksan oli suorittanut poliisin päällystökoulutuksen ja kaksi oli suorittanut muun ylemmän korkeakoulututkinnon. Tutkinnanjohtajan koulutuksella ei tämän tutkimuksen mukaan ollut vaikutusta siihen, vanheniko tutkinnanjohtajan tutkintaryhmässä esitutkintakokonaisuuksia vai ei.

Haastattelu on tiedonkeruumenetelmä, jota voidaan kuvata interaktioksi haastateltavan ja haastattelijan välillä (Soininen 1995, 109). Esitin haastateltaville suullisesti kysymykset ja haastattelut nauhoitettiin. Toteutin siten haastattelututkimuksen.

Haastattelututkimus on tehokas aineistonkeruumenetelmä, koska se myös säästää tukijan aikaa ja vaivannäköä. Haastattelu oli hyödyllinen tapa saada kerättyä suuri määrä tietoa nopeasti. Haastattelututkimus oli myös ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Kaikkein tärkein aspekti haastattelijan toiminnassa liittyy sen ajatuksen välittämiseen, että tutkittavan antama informaatio on hyväksyttävää ja arvokasta (Soininen 1995, 109).

Haastattelututkimuksen etuna on joustavuus aineistoa kerätessä. Aineiston keruuta pystyy säätelemään joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Päinvastoin kuin kyselytutkimuksessa, haastattelututkimuksessa ei synny katoa. Vastausprosentti oli täysi sata, koska vastaajiksi suunnitellut henkilöt kokivat tärkeäksi osallistua tutkimukseen. Lisäksi etuna oli se, että haastateltavat on mahdollista tavoittaa helposti myöhemminkin esimerkiksi, jos on tarpeen hyödyntää aineistoa tai tehdä vaikka seurantatutkimus. (Hirsjärvi ym. 2004, 201.)

Haastattelututkimuksessa on paljon hyviä puolia, mutta ongelmiakin löytyi. Tutkimus vei aikaa. Oli suunniteltava kysymykset ja asennoiduttava haastattelijan rooliin. Haastateltavat olivat omia kollegoja. (Soininen 1995, 109.)

3.3 Aineiston analyysimenetelmä

Litteroin haastattelutallenteet ja tein niistä tiivistelmät. Analysoin vastauksia ja tein niiden perusteella vertailevaa tutkimusta. Tarkastelin aineistoa eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Tarkastelin ilmiöiden ja tapahtumien inhimillisiä merkityksiä. Tein päätelmiä ja vertailua käyttäen kaavioita ja taulukoita. Järjestelin ja luokittelin aineiston haastattelukysymysten mukaisesti. Siten tietyn aiheen vastausmateriaali ja vastaajan näkemykset löytyivät samasta paikasta ja vastauksista oli mahdollista määritellä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Aineiston luokittelu on keskeinen osa analyysiä. Luokittelu oli myöhemmin tapahtuneen tulkinnan pohja ja välttämätöntä aineiston eri osien vertailemiseksi. Luokittelu jäseni tutkittavaa ilmiötä juuri vertailun kautta. (Haikansalo & Korander 2013, 6–20; Hirsjärvi & Hurme 2004, 147.)

Tein sisällönanalyysiä, joka on perusanalyysimenetelmä ja jota voidaan soveltaa kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 93.) Tällainen sisällönanalyysi on

diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastelin litteroituja haastatteluja. Tällä tavoin tutkimukseni yhteydessä suoritettut haastattelut muuttuivat aineistoksi, dokumenteiksi, joita sitten analysoin sekä systemaattisesti että objektiivisesti.

Sisällönanalyysin avulla järjestin tutkimusmateriaalin johtopäätösten tekoa varten. Tutkimuksen tuloksena esitän johtopäätökseni tutkimusongelmaan nähden, ongelman ratkaisemiseksi ja asioiden kehittämiseksi. (Tuomi & Sarajarvi 2003, 105.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan pyrkimys on analyysissaan päätyä onnistuneisiin tulkintoihin. Tulkintaa voidaan pitää onnistuneena silloin, kun ulkopuolinen lukija päätyy näkökulman omaksuttuaan löytämään tekstistä samat asiat, jotka tutkija löysi. Laadullisessa tutkimuksessa tulkintoja voidaan tehdä joko sisäkkäisesti tai useissa erilaisissa vaiheissa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkija yrittää tulkita tutkittavan tulkintoja ja lukija puolestaan tutkijan tekemiä tulkintoja. Tulkintaa tapahtuu laadullisessa tutkimuksessa koko tutkimusprosessin ajan. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 151–152.)

3.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta voi mitata kahdella eri tavalla. Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli sitä, että tutkimustulokset eivät ole sattumanvaraisia. Tulosta voidaan pitää reliabelina, mikäli kaksi arvioijaa päätyy asiassa samanlaiseen tulokseen. Valitsin haastateltaviksi 10 eri rikostoiminnan asiantuntijaa. Haastateltavan piti olla kokenut poliisihenkilö, joka on työskennellyt poliisilaitoksensa rikostoimintasektorilla ja jolla on kokemusta esimiestehtävistä. Halusin vastauksen tiettyihin kysymyksiin ja vain tietyn koulutuksen saanut ja tietyissä tehtävissä oleva henkilö pystyy antamaan luotettavasti nämä vastaukset. Haastatteluteemat ja niiden sisältämät kysymykset ovat olleet kaikille haastatelluille samat, joten tutkimus on myös toistettavissa myöhemmin uudelleen. (Hirsjärvi ym. 2009, 226.)

Toinen tutkimuksen luotettavuutta mittaava määre on validiteetti. Sillä mitataan tieteellisten löydösten tarkkuutta; sitä, missä määrin tutkimuksesta tehdyt johtopäätökset vastaavat todellisuutta. Haastateltavat ovat saaneet rauhassa paneutua esitettyihin teemoihin. Tiedetyt vastaukset ovat vaatineet etukäteistä valmistautumista ja tiedon hankintaa. Haastateltavat ovat saaneet keskittyä rauhassa omiin vastauksiinsa. Haastattelun

jälkeen haastateltavat saivat haastattelusta tehdyn tiivistelmän tarkistettavakseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 226.)

4 TEOREETTINEN JA LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN VIITEKEHYS

Teoreettisen viitekehysten tarkoitus on pohjustaa tutkimukseni aikaisempaan olemassa olevaan kirjallisuuteen. Teoria on laadulliselle tutkimukselle välttämättömyys ja se vaatii vahvan teoreettisen pohjan. Käytän tutkimuksessa teorian perustana kirjallisia lähteitä ja esitutkinnan soveltamiseen liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tutkimuksessa teoriolla tarkoitetaan tutkimuksen teoreettista osuutta, niin sanottua teoreettista viitekehystä, jossa on tarkoitus kuvata tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 17–18.). Kirjallisuuden avulla tutkija sekä myöhemmin tutkimusta lukeva henkilö perehtyy aiheeseen. Kirjallisuuden avulla suunnataan tutkimuksessa tehtyjä valintoja ja se auttaa menetelmien, näkökulmien ja teorian valinnassa. (Hirsjärvi & muut 1995, 14.)

Tutkimukseni teoria perustuu siihen, että esitutkinta on osa rikosprosessia ja esitutkinta itsessään prosessi, jota on johdettava. Kaikkia poliisille määriteltyjä tehtäviä ei ole mahdollista hoitaa ensiluokkaisesti. Tietojohdoisen poliisitoiminnan kautta on mahdollista suunnata olemassa olevat resurssit tarkoituksenmukaisesti. Esitutkinnan johtaminen on myös osa laillisuusvalvontaa. Kaakkois-Suomen poliisilaitos on ohjeistanut tutkinnassa olevien juttujen priorisoinnin sekä niiden seurannan. Teoriaosuuden lopussa käyn läpi tutkimuksen keskeiset käsitteet ja aiheeseen liittyvät aikaisemmat tutkimukset. (Karisto & Seppälä 2004, 35.)

4.1 Prosessijohtaminen

Prosessien kehittäjä ja niistä paljon kirjoittanut Kai Laamanen kuvailee prosessia siten, että kun on tarve saavuttaa jokin tulos, niin siitä käynnistyy tehtäväalueen (osaamisalue) läpi kulkeva toisiinsa liittyvä työtapatumien sarja, josta lopulta saadaan edellä mainittu haluttu tulos (Laamanen 2005, 150). Prosessi on joukko toisiinsa liittyviä toistuvia toimintoja ja niiden toteuttamiseen tarvittavat resurssit, joiden avulla syötteet muunnetaan tuotteiksi (Laamanen 2002, 19). Poliisin toimittama esitutkinta on myös prosessi. Siinä on joukko toisiinsa liittyviä toistuvia toimintoja, joiden toteuttamiseen tarvitaan resursseja.

Lopputuotoksena on esitutkintapöytäkirja, joka lähetetään syyttäjälle. Osasta Laamasen kirjoja on tullut prosessijohtamisen perusteoksia.

Prosessijohtamisesta on kirjoittanut myös Raimo Pitkänen. Hän nimeää teoksessaan prosessin neljäksi tukijalaksi toimintamallin, välineet, osaamisen ja sisällön. Toimintamalli liittyy siihen, miten toimintaa kehitetään, ideoidaan ja toteutetaan. Esitutinnan toimintamallin idea on tiukasti lainsäädännössä määritelty. Sillä ei sinänsä ole kilpailijoita. Välineet esitutinnan suorittamiseen ovat lähtökohtaisesti kunnossa. Osaaminen näyttäytyy ulospäin tuotteen laatuna. Jos paketti vanhenee, niin osaaminen ei ole kunnossa. Sisällön puolestaan on oltava luotettavaa, hyödyllistä ja kattavaa. Tämä on nähtävissä siitä, minkälainen tuote (esitutkintapöytäkirja) saadaan aikaiseksi. (Pitkänen 2010, 76.)

Tilanne, jossa saatetaan päätyä prosessien kehittämiseen, on jokin tunnistettu ongelma. Organisaatiossa on tunnistettava ne prosessit, joita halutaan parantaa (Laamanen 2002, 202). Esitutkinta, kuten muutkin poliisihallinnon prosessit, ovat jatkuvan kehityksen kohteena. Jotta kehitystyössä onnistutaan, niin on tiedettävä, miten se tehdään. On kuvattava toimintamalli ja edellytykset, joilla prosessi saadaan toimimaan. Viime kädessä, kun halutaan parempia tuloksia, täytyy tehdä muutoksia käytännön toimintaan. Mallintamisen avulla pyritään ymmärtämään sitä, mikä on kriittistä toimintaa arvonluonnin näkökulmasta. (Laamanen & Tinnilä 2009, 11.)

Tarkastelen siis esitutkintaa prosessijohtamisen näkökulmasta. Poliisin suorittama esitutkinta koostuu monista eri vaiheista. Siinä jos missä kysymys on prosessista ja jotta päästään haluttuun lopputulokseen, prosessia on johdettava. Pohdin esitutkintaprosessin kehittämistä siitä näkökulmasta, että miten prosessia saataisiin kehitettyä, jotta tutkinnassa olevat jutut eivät pääsisi vanhenemaan. Yksi olemassa oleva ongelma poliisihallinnossa on se, että tietty osa poliisin suorittamista esitutkintaprosesseista vanhenee ennen kuin juttu ehtii syyttäjälle. Tavoitteena on oltava se, että asiakkaat saavat entistä parempaa palvelua, toimintaketjusta karsitaan lisäarvoa tuottamattomia töitä ja oma henkilöstö ymmärtää ja hallitsee kokonaisuuden. Esitutkintakokonaisuuksien on ennen kaikkea valmistuttava määräaikojen puitteissa.

Viimekätinen vastuu esitutinnan toimittamisesta kuuluu tutkinnanjohtajalle. Tutkinnanjohtajan tehtävänä on valvoa johdettavinaan olevien esitutkintojen toimittamista ja edistymistä. Tutkijan velvollisuutena puolestaan on toimittaa asiassa vaadittavat esitutkintatoimenpiteet ilman aiheetonta viivytyä sekä tarvittaessa informoida

tutkinnanjohtajaa tutkinnan viivästymisestä ja rikosten vanhentumisriskistä. Tutkinnanjohtaja vastaa virkavastuullaan siitä, että tutkinnassa olevat rikosasiat eivät vanhene. Juttujen päästessä vanhenemaan tutkinnanjohtajaa saattaa odottaa jopa sakkotuomio. Lieventävien asianhaarojen vallitessa tutkinnanjohtajaa saattaa selvitä huomautuksella.

Poliisihallinnossa on viimeisten vuosien aikana toteutettu kolme hallintorakenteen uudistusta. Uudistukset on runnottu läpi ilman sen suurempia edellisten uudistusten analysointeja. Viimeisimmässäkin uudistuksessa keskeisenä ajatuksena oli hallinnon keventäminen puhtaasti taloudellisin perustein, ei niinkään toiminnallisten perustein. Poliisin perustutkintaan osoitetut resurssit ovatkin vähentyneet vuosi vuodelta. Vähennetyt ja uudelleen kohdennetut resurssit alkavat hiljalleen näkyä myös perustutkinnassa.

Jatkuvasti muuttuvaa yhteiskuntaa ja sen myötä muuttuvaa rikollisuutta ei voi hallita organisoimalla organisaatiota yhä uudelleen tai laatimalla toinen toistaa hienompia suunnitelmia. Poliisihallinnossakin tarvitaan uudenlaista lähestymistapaa johtamiseen. Johtamisessa on keskityttävä siihen, että pystytään hyödyntämään kaikkien työntekijöiden koko potentiaali esitutkinnan parantamiseksi tehokkaamman toiminnan kehittämiseksi. Esitutkinnan suorittaminen on ymmärrettävä arvoa luovana prosessin verkkona. Silloin kun tunnistetaan avainprosessit, kuvataan ne ja keskitytään paremman arvon luomiseen asiakkaille, puhutaan prosessijohtamisesta. Tätä arvon luomista tulee johtaa. Tässä korostuu tutkinnanjohtajien rooli. (Laamanen & Tinnilä 2009, 6.)

Prosessijohtamisen ja muunkin johtamisen tavoitteet ovat hyvä taloudellinen tulos, asiakkaiden tyytyväisyys, korkea tuottavuus ja oman henkilöstön aktiivisuus, johon sisältyy hyvä motivaatio ja kurinalaisuus. Prosessijohtamisen keinot edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi ovat muuttuneet. Ennen keskityttiin kustannustehokkuuteen, nykypäivänä tärkeää on nopeus ja joustavuus. Ennen vannottiin kovien henkilökohtaisten tavoitteiden nimiin, nykypäivänä korostetaan yhteistyötä läpi organisaation sekä toiminnan kehittämistä. Liiketoiminnan puolella asiakkaita on ennen pidetty välttämättömänä pahana, nyt asiakkaat ovat yhteistyökumppaneita arvoa luovassa verkostossa. Myös poliisihallinnon on otettava enemmän askelia tähän suuntaan. On mietittävä se, mitä ja ketä varten organisaatio on olemassa. (Laamanen & Tinnilä 2009, 7.)

Erinomaisen johtamisen ja toiminnan kaksi tärkeää periaatetta ovat arvon luonti asiakkaalle ja jatkuva parantaminen. Prosessijohtaminen on tässä tärkeässä osassa.

Esitutkinnassa on muitakin asiakkaita kuin syyttäjä. Myös esitutinnan kaikki muut osalliset ovat asiakkaita. Niin rikoksesta epäillyn kuin asianomistajankin asemaa on pyritty parantamaan viime aikoina. Esitutkintatoimenpiteet ovat myös jatkuvan kehittämisen kohteena. Suurin yksittäinen kehitys tapahtui esitutkintalain päivityksen yhteydessä vuonna 2014. Myös syyttäjät antavat jatkuvaa palautetta jo esitutkintaprosessin aikana ja sen jälkeen. (Laamanen 2002, 3.)

Poliisihallinnossa on viimein tehtävä ratkaisuja siitä, mihin tehtäviin ja asioihin väheneviä resursseja käytetään. Se on tietysti hankalaa, koska poliisin on hoidettava sille säädetyt tehtävät. Prosessien kehittämisen on lähdettävä liikkeelle siitä, että on mietittävä, minkälainen toimenpide missäkin asiassa on riittävä. Kaikkia asioita ei tarvitse hoitaa pitemmän kaavan kautta. Se ei enää ole mahdollista. Prosesseista on saatava tehokkaampia ja yksinkertaisempia. On mietittävä, millaisilla tuotteilla ja palveluilla asiakas voitaisiin tyydyttää. Esitutkintalaki antaa jo nyt mahdollisuuden esitutinnan rajoittamiseen. Tämän prosessin ja tietojohdoisen poliisitoiminnan kautta voidaan jo nyt suunnata poliisitoimintaa. (Laamanen 2002, 21.)

Samaa työtä tekevien eri yksiköiden työprosesseja vertailemalla on mahdollista etsiä niistä hyviä ja toimivia prosesseja ja erotella ne huonoista ja toimimattomista. Kun samanaikaisesti näemme sekä huonon että hyvän suorituksen, ymmärrämme, mistä erot johtuvat. Toimivan organisaation esimerkit antavat mallin aikaisempaa paremmista ratkaisuista. (Laamanen & Tuominen 2012, 6.)

Toimiva prosessi takaa sen, että yhteistyö asiakkaan kanssa toimii hyvin, ja asiakas kokee saavansa hyvää palvelua. Toimiva prosessi organisaatiossa itsessään takaa sen, että työntekijät ymmärtävät kokonaisuuden, oman roolinsa ja sen, miten lisäarvo tuotetaan läpi organisaation (itseohjautuminen). Silloin, kun kehittäminen perustuu organisaation kokonaistavoitteisiin ja asiakkaiden tarpeisiin, kaikki hyötyvät. (Laamanen 2002, 22.)

Toiminnan käynnistämistä asiakkaan tarpeen mukaisesti kutsutaan imuperiaatteeksi tai JOT-periaatteeksi (Juuri Oikeaan Tarpeeseen). Periaate on käytössä laajalti liiketoiminnan puolella. Sen ansiosta toimintaan sitoutunut pääoma on vähentynyt ja organisaation palvelukyky on parantunut huomattavasti. Tämä periaate pitäisi ottaa poliisitoiminnan kulmakiveksi. Periaatteella on samantapainen lähtökohta kuin tietojohdoisella poliisitoiminnalla. Tietojohdoinen poliisitoiminta on niukkojen resurssien kohdentamista

mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella seuraavalla tavalla. (Laamanen 2002, 22.)

Työntekijät ymmärtävät hyvin oman ryhmänsä tai yksikkönsä työtehtävät, mutta heillä on harvoin selvää käsitystä prosessin muissa vaiheissa tehtävästä työstä. Oman osuuden jälkeen tuote siirtyy seuraavaan vaiheeseen ilman tarkkaa käsitystä siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu. Tehokas ja johdettu poliisitoiminta vaatii, että kaikki esitutkintaprosessin osat ovat kaikille työntekijöille selkeät. Jokaisen on ymmärrettävä oma roolinsa. Jos joku tekee huonoa jälkeä, niin toiset joutuvat paikkaamaan niitä. Tämä hidastaa prosessia. (Laamanen 2002, 23.)

Oman roolin sisäistäminen prosessissa auttaa työntekijöitä ymmärtämään kokonaisuutta sekä mahdollistaa työn kehittämisen ja itseohjautuvuuden. Toiminnan kehittäminen on välttämätön osa varsinaista työtä. Prosessien kuvaaminen johtaa myös työkokonaisuuksien kasvattamiseen, monitaitoisuuteen ja työtovereiden osaamisen arvostamiseen. Poliisihallinnossa käytetään liian vähän työnkiertoa. Toisen työn arvostaminen kasvaa, kun tietää mitä toisen työn tekemiseen kuuluu. (Laamanen 2002, 23.)

Prosessien kuvaaminen on keino esitellä organisaation käytännön työtä. Kuvaaminen voi jopa johtaa siihen, että taloudelliset ja määrälliset tavoitteet eivät riitä turvaamaan tulevaisuuden menestystä. Tänä päivänä organisaation suorituskyky ei enää synny yksittäisten sankaritekojen tai yksittäisten ryhmien toiminnan tuloksena. Suorituskyky syntyy asiakkaiden tarpeita tyydyttävistä prosesseista, joille tulee erikseen asettaa tavoitteita. Prosessien jäsentämisellä varmistetaan, että parantamistyö kohdistuu organisaatiota hyödyntävällä tavalla. (Laamanen 2002, 23.)

4.2 Tietojohdoinen poliisitoiminta

Poliisin toiminta-alueet ovat suurentuneet ja poliisien määrä säästövelvoitteiden myötä pienentynyt. Tulevaisuudessa on ehkä tultava toimeen vieläkin pienemmällä työntekijämäärällä. Jotta tehtävistä selvittäisiin, on mietittävä tarkkaan, että mitä tehdään ja miten. Tässä asiassa näyttelee tärkeää osaa tietojohdoinen poliisitoiminta, joka lähtökohtaisesti on niukkojen resurssien kohdentamista mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Esitutkinnassa oleva rikosilmoituskokonaisuudet eivät

todennäköisesti tulevaisuudessa vähene. Tietojohdoinen poliisitoiminta antaa työkaluja poliisitoiminnan suuntaamiseen. Osa tutkinnassa olevista jutuista on saatava päätökseen muuten kuin syyteharkintaan viemällä.

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen Tietojohdoinen poliisitoiminnan osan perustana on Jerry Ratcliffen Intelligence-Led Policing ja Nicholas Fyfen, Helene Gundhusin ja Kira Rönningin kirjoittama Moral issues in intelligence-led policing -kirja. Poliisihallinnossa Ratcliffen kirjaan on hyvin paljon viitattu tietojohdoinen poliisitoiminnan käsitteiden yhteydessä. Perustana ovat myös Jussi Hakaniemen Tampereen yliopiston pro gradu -tutkielma vuodelta 2012 Analyysitoiminta ja päätöksenteko paikallispoliisissa - Tietojohdoinen poliisitoiminnan sovelluksia ja Poliisihallituksen vuonna 2011 antama Tietojohdoinen poliisitoiminnan kattava käyttöönotto operatiivisessa poliisitoiminnassa -työryhmäraportti.

Tietojohdoinen poliisitoiminnan historia juontaa juurensa Englantiin. Kentin kaupungissa tapahtui aikanaan omaisuuteen kohdistuneiden rikosten kohdalla (murrot, autovarkaudet) nopeaa kasvua samalla, kun poliisin rahoitusta supistettiin. Ongelmaan haettiin ratkaisua siirtämällä voimavaroja hälytyspartioinnista analyysityöhön. Hälytystehtäviä priorisoitiin aiempaa voimakkaammin ja osa hälytystehtävistä siirrettiin muiden viranomaisten hoidettavaksi. Vapautuneet voimavarat puolestaan kohdennettiin analyysityöhön ja sen pohjalta tekijäkeskeiseen rikostorjuntaan. Tulokset olivat hyviä, sillä seuraavien kolmen vuoden aikana omaisuuteen kohdistuvien rikosten määrä laski yhteensä 24 %. (Ratcliffe 2008, 31.)

Suomessakin poliisitoiminnan resurssit ovat radikaalisti vähentyneet ja on yhä vain tärkeämpää, että toimintaa suunnataan tehokkaasti ennalta määriteltyyn suuntaan. Ja jotta voitaisiin suunnata ja johtaa, on oltava tietoa. Kerätty ja analysoitu tieto onkin tärkeä osa lainvalvonnan tehokkuuden näkökulmasta. Johtamistoimintojen kannalta oikea tieto on tärkeää ja olennaista tehokkaan ja oikeiden päätösten kannalta. Oikean tiedon avulla saadaan ymmärrys rikoksista tai järjestyshäiriöistä ja siten toiminnan suuntaamisesta. Tiedon määrittely itsessään kiteytyy pitkälti englannin kielen sanan "intelligence" määrittelyyn. Se on viisautta, älykkyyttä, päätöksentekoa varten tuotettua ja syvälle pureskeltua tietoa. (Hakaniemi 2012, 47.)

Englantilaista mallia ei ole tällaisena Suomessa toteutettu. Suomessa on supistettu tasaisesti voimavaroja niin valvonta- ja hälytystoiminnasta kuin rikostorjunnastakin. Analyysitoimintoja on kylläkin perustettu. Poliisitehtäviä ei ole mittavissa määrin siirretty toisten viranomaisten hoidettavaksi. Voimavarat ovat vähentyneet ja entisistä tehtävistä on pidetty kynsin ja hampain kiinni. Voimavarojen vähentyessä hälytystehtävät ja rikosilmoitukset ovat vähentyneet. Kansalaisten ilmoituksentekokynnys on selvästi noussut. Tähän johtaneista syistä ei ole todellista tutkittua tietoa. Tämä on johtanut siihen, että vähenevillä resursseilla on pystytty hoitamaan jäljelle jääneet tehtävät. Tämä näyttää tilastoissa hyvältä. Siinä vaiheessa, kun tehtävät lähtevät jälleen nousuun, niin silloin joudutaan oikeasti miettimään sitä, mitä tehtäviä poliisi hoitaa ja mitä jätetään hoitamatta.

Suppean määritelmän mukaan tietojohdoinen poliisitoiminta on niukkojen resurssien kohdentamista mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Eri lähteistä kootaan ensin tietoa, joka analysoidaan. Annetaan toimintaan linjaus ja toimintaohjeet. Tämän jälkeen asia toimeenpannaan. Saadaan suoritteita, toteutetaan asiasta seuranta ja annetaan palaute. Palataan kokoamaan eri lähteistä tietoa, joka analysoidaan. Tarpeen vaatiessa asian toimeenpanoa jatketaan jne.

Toisaalta tietojohdoinen poliisitoiminta on mielletty ajattelumalliksi tai poliisin toiminnan malliksi, joka korostaa kerätyn ja analysoidun tiedon merkitystä organisaation toiminnassa ja johtamisessa. Tällä pyritään varmistamaan poliisin aktiivinen, määrätietoisesti johdettu ja tavoitteellinen toiminta. Johtamisen taustalta löytyy suunnitelmallisesti kerättyä ja analysoitua tietoa, joka ei perustu oletuksiin. Malliin perustuen analyysituloksien täytyy ohjata toiminnan suunnittelua ja johtamistoimintoja. Analysoidun tiedon perusteella johdettu poliisitoiminta tähtää ennalta estävyyteen.

Tietojohdoinen poliisitoiminta on hyvin houkuttelevaa ja tuntuu moraalisesti ongelmattomalta. Siirryttäessä pois juttukeskeisestä ajattelusta toiminta tehostuu ja tavoitteena on rikosten ennaltaehkäisy. Mutta siihen liittyy myös moraalisia kysymyksiä. Tietojohdoisessa toiminnassa siirrytään uudelle alueelle, siihen liittyy epävarmuustekijöitä ja poliisin on toimittava vastuullisesti. Kaikki kansalaiset eivät saa enää samanlaisia palveluja. Poliisi keskittyy niiden rikosten selvittämiseen, joilla on vaikuttavuutta. Muiden rikosten ja järjestyshäiriöiden osalta pyritään ennalta estävyyteen. (Fyfe ym. 2018, 9–10.)

Tietojohdoisuuteen liittyvät erittäin läheisesti sanat tuottavuus ja tehokkuus. Tietojohdoisuus on nostettu poliisiorganisaatiossa strategisesti tärkeälle tasolle. Tätä kuvaa tietojohdoisuuden sijoittaminen sisäministeriön ja Poliisihallituksen välisiin sopimuksiin. Tulossopimuksessa korostetaan tietojohdoisuuden keskeisyyttä parempien ja laadukkaampien tuloksien saavuttamiseksi. Ylimmän tason tulossopimuksen kautta asian tärkeiden tulisi portaittain näkyä myös poliisilaitoksien tulossopimuksissa. Tietojohdoamisessa on siis kysymys systemaattisesti kerätyn ja analysoidun tiedon tulkinnasta ja asiayhteydestä syntyvän informaation sekä kokemusperäisen tietämyksen kokonaisvaltaisesta strategisesta hallinnasta ja johtamisesta. Tiedon kerääminen, analysointi ja sen jälkeinen toiminta vaativat selkeää ja jämäkkää johtamista. Jos prosessin johtaminen on huonoa, niin se ei toimi. Tietojohdoisen poliisitoiminnan kolme tärkeintä asiaa ovat johtaminen, johtaminen ja johtaminen. (Poliisihallitus 2011, 5–6.)

Toisaalta taas tietojohdoinen toiminta tulisi ymmärtää johtamisfilosofiana, jossa analysoitu tieto ja rikostiedustelutieto muodostavat kehyksen objektiivista päätöksentekoa varten. Viitekehykseen sisältyy sekä rikostutkinta, -torjunta, rikosten teon vaikeuttaminen (häiritseminen), ongelmien vähentäminen että ennalta ehkäisevää toiminta. Toiminta toteutetaan sekä strategisen johtamisen että tehokkaiden operatiivisten toimien avulla. Poliisitoiminnan tavoitteet ovat yhteiset ja niitä ei ole eroteltu hälytys- ja valvontatoimintaan tai rikostutkintaan. Toiminnan on oltava koordinoitua yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. (Ratcliffe 2008, 89.)

Ratcliffe määrittelee kirjassaan seuraavat kymmenen tärkeää osatekijää onnistuneeseen tietojohdoiseen poliisitoimintaan:

Komentoketju. Tietojohdoinen poliisitoiminta lähtee johtajista ja johtamistoimenpiteistä. Kaikki lähtee johtajasta ja hänen esimerkistään. Kun johtaja on sitoutunut tietojohdoiseen toimintaan, niin se välittyy myös alaisiin. Toiminta vaatii innostuneen, aktiivisen ja energisen johtajan. Koko komentoketjun on myös oltava toimintaa tukeva ja tiedon on välityttävä koko toimintaketjussa. Poliisitoiminnan kolme ongelmaa ovat johtaminen, johtaminen ja johtaminen. Jos johtajat eivät tee työtään ja johtamistoimenpiteitä, niin koko hieno ajatus menettää merkityksensä. (Ratcliffe 2008, 235.)

Lähestymistavan sydän. Tietojohdoisen poliisitoiminnan on oltava koko organisaation lähestymistavan ja ajattelutavan sydän. Tietojohdoinen poliisitoiminta eroaa muista

toimintastrategioista siten, että se ei toimi osittaisena lähestymistapana. Tietojohtoisen poliisitoiminnan on oltava osa koko poliisitoimintaa eikä vain pienten osien tai toimintojen toimintamalli. (Ratcliffe 2008, 235.)

Integroituminen. Kolmas tietojohtoisen poliisitoiminnan komponentti on se, että rikos- ja rikollisuusanalyysit ovat integroituja koko toimintaan. Se on ikään kuin analyysityön napa, ja päätöksentekijät tukevat sitä läpi koko organisaation. Analyysitoiminta on tiedostettava koko organisaatiossa ja sitä on käytettävä hyväksi jokapäiväisessä työssä perustason työntekijästä päälliköihin saakka. Analyysi- ja tiedustelutiedon myötä saadaan tietoa sekä rikoksentekeijöistä että rikostapahtumista ja sen perusteella pystytään suuntaamaan poliisitoimintaa. (Ratcliffe 2008, 236.)

Kohdentaminen. Tietojohtoisessa poliisitoiminnassa on keskityttävä ammatti- ja taparikollisiin. Proaktiivinen eli ennakoiva ydin on oltava rikollisten johtohahmojen ja tekijöiden tunnistamisessa ja eliminoimisessa. Strategisen tason yksittäisinä kohteina on oltava aktiiviset rikoksentekeijät. (Ratcliffe 2008, 236.)

Koulutus. Yksi tietojohtoisen poliisitoiminnan tärkeä komponentti on koulutus. Ellei henkilökuntaa kouluteta käyttämään analyysityökaluja, ei toiminta voi olla tuloksellista. Koulutukseen tulee siis satsata riittävästi. Analyyttistä ja toimeenpanevaa harjoittelua on oltava saatavilla. Poliisitoiminnan strategisten ja taktisten päätöksentekijöiden tulee tukea analyyttistä toimintaa sopivalla koulutuksella ja resursoinnilla. Koulutus ja muu tuki on kohdistettava analyysitoimintojen ydinjoukkoon ja kentän tietojohtoisen toiminnan johtajiin. (Ratcliffe 2008, 236.)

Palaverikäytännöt. Sekä perinteisillä että taktisilla palavereilla on paikkansa. Tavallisissa palavereissa taktiset kysymykset saattavat kuitenkin olla hallitsevassa asemassa. Strategiset palaverit ovat siksi tärkeitä ja niissä pitäisikin keskittyä vain keskeisiin asioihin. Tällöin päätöksentekijät saavat laajemman tilannekuvan ja pystyvät harkitsemaan asiaa enemmän ennalta estämisen, täytäntöönpanon ja tiedonkeruun vaihtoehdoista. Taktisten toimenpiteiden on perustuttava näihin strategisiin painopisteisiin. (Ratcliffe 2008, 236.)

Tutkinnan keskittäminen. Tutkintatoiminnassa on muutettava perinteisiä rutiineja. Muutos reaktiivisesta poliisitoiminnasta proaktiiviseen suuntaan aiheuttaa suuren muutoksen tutkittavien juttujen priorisoinnissa. Tulevaisuudessa on keskityttävä niihin rikoksiin, joiden ratkaisulla saadaan aikaan vaikuttavuutta. On käytettävä vähemmän

energiaa niiden rikosten esitutkintaan, jotka eivät todennäköisesti johda pidätyksiin ja syytteisiin. (Ratcliffe 2008, 236.)

Luotettava tieto. Päätöksenteon pohjana olevan informaation on oltava riittävän täydellistä, luotettavaa ja saatavilla. Luotettavat ja kestävät tietojärjestelmät ovat olennainen osa sitä, että päätöksentekijät uskovat tuotteeseen ja ovat vakuuttuneita siitä, että tietojohdoisen poliisitoiminnan malli antaa lisäarvoa heidän päätöksiinsä tueksi. (Ratcliffe 2008, 236.)

Johtamisrakenteet tietojohdoisuutta varten. Kokousten järjestäminen ei yksistään riitä tietojohdoisen poliisitoiminnan etiketin noudattamiseen. Tietojohdoisuus on luonnostaan toimintaherkkää, siksi palaverien ja organisaation rakenteiden ja resurssien kohdentamisen on oltava kunnossa. Peruspoliisitoiminnan on oltava kunnossa, jotta vaativien tilanteiden ja tehtävien hoitaminen on menestyksestä. (Ratcliffe 2008, 236.)

Tarkoituksenmukaiset menetelmät. On olemassa tarkoituksenmukaisia menetelmiä ennalta estämiseen, häiriöihin ja täytäntöönpanoon. Kaikkia ongelmia ei voida ratkaista puuttumisella ja toiminnalla eikä myöskään erilaisten strategioiden eikä ongelmasuuntautuneen poliisitoiminnan tai ennalta estävän toiminnan avulla. On käytettävä erilaisia tarkoituksenmukaisia menetelmiä. (Ratcliffe 2008, 236.)

4.3 Vastuun kohdentuminen

Poliisin toimintaa ohjaavat erilaiset lait, asetukset, määräykset ja ohjeet. Poliisi on virkamies ja hän toimii työssään virkavastuulla. Virkavastuu takaa osaltaan kansalaisille oikeussuojan ja toisaalta sen, että virkamiehet hoitavat virkatehtävät asianmukaisesti. Tapauksissa, joissa paljastuu virkamiesten tekemiä virheitä ja laiminlyönnejä, on selvitettävä, kuka on virheistä ja laiminlyönneistä vastuussa. Tällöin puhutaan vastuun kohdentumisesta. Esitutkinnassa tutkinnanjohtajalla on velvollisuus valvoa, että esitutkinta suoritetaan oikein, lainmukaisesti ja joutuisasti. Tutkijan velvollisuus on hoitaa esitutkinta annettujen määräysten mukaan. Tutkinnanjohtaja ja tutkintaa suorittaneet tutkijat saattavat joutua siten jopa rikosvastuuseen tekemisistään ja tekemättä jättämisistään. Vastuun perusteena ovat lait. Esitutkinnan on valmistuttava määräaikojen puitteissa. Seuraavassa luvussa käsitellään lainsäädäntöä, joka velvoittaa siihen.

4.3.1 Lainsäädäntö

Viranomaisten on suoritettava heille säädetty tehtävät kohtuullisessa ajassa määräaikojen puitteissa. Lainsäädännössä käytetään termejä *ilman aiheetonta viivytystä* ja *kohtuullisessa ajassa*. Henkilöön kohdistuvien pakkokeinojen osalta lainsäädäntö on tiukka. Määräajat on sidottu jopa tunteihin. Viime kädessä korkein oikeus on ottanut kantaa siihen, mikä on kohtuullinen esitutkinnan suorittamisaika.

Perustuslaki 21 §. Pykälä velvoittaa, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla. Oikeudenkäynnin on tapahduttava kohtuullisen ajan kuluessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännössä *rikossyyte* on katsottu käsitteeksi, joka käsittää myös jo esitutkintavaiheen. Yleensä rikosoikeudenkäynnin katsotaan alkaneen ensimmäisestä kuulustelusta, kotietsinnästä tai kiinniottamisesta, jonka yhteydessä ilmenee henkilön asema rikoksesta epäiltynä. (Rantaeskola 2014, 109.)

Pakkokeinolaki. Laki määrittelee erityisten määräaikojen kautta esitutkinnan suorittamista, vaikka niiden ensisijaisena tarkoituksena on rajoittaa pakkokeinon ajallista kestoja. Selkeimmin esitutkinnan ja syyteharkinnan keston tuomioistuin vaikuttaa päättäessään läsnä olevan epäillyn vangitsemisesta. Tuomioistuimen on käsitteilyn yhteydessä asetettava määräaika syytteen nostamista varten. Syytteen noston määräaika määrittelee käytännössä vakavien rikosten yhteydessä myös vangitun vapaudenmenetyksajan. Tuomioistuin tekee päätöksen syytteen määräajan jatkamisesta myös takavarikon ja matkustuskiellon osalta, kun laissa niille asetettu määräaika kuluu umpeen. (Launiala 2015, 7.)

Esitutkintalaki 3 luku 11 § 1 mom. määrittelee esitutkinnan toimittamisajan. Sen mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Rikosoikeudenkäynnin kokonaiskesto lasketaan esitutkinnasta tuomioon, jolloin esitutkinta rikosprosessiketjun ensimmäisenä vaiheena osaltaan vaikuttaa siihen, toteutuuko oikeudenkäynti kohtuullisessa ajassa. (Launiala 2015, 2.)

Esitutkinnan toimittaminen ilman aiheetonta viivytystä on erityisesti syylliseksi epäillyn kannalta tärkeää, jotta tämä ei joudu olemaan tarpeettoman kauan rikoksesta epäillyn

asemassa. Joidenkin tulkintojen mukaan esitutkinnan aiheeton viivästyminen voi myös synnyttää epäluuloja tutkinnan puolueettomuutta kohtaan. (Rantaeskola 2014, 109.)

Jokainen esitutkintakokonaisuus on erilainen ja sen kesto riippuu asian erityispiirteistä, laadusta ja laajuudesta. Missään tapauksessa esitutkinnan toimittamiseen käytetty aika ei saa johtaa siihen, että tutkittavana oleva rikos pääsee vanhentumaan. Tutkinnasta vastuussa olevan virkamiehen on heti rikosilmoituksen kirjaamisen jälkeen selvítettävä rikoksen vanhentumisaika ja otettava se huomioon esitutkintatoimenpiteiden kiireellisyyttä harkittaessa. Syyttäjälle on myös jätävä kohtuullinen aika syyteharkinnan suorittamista varten. Jos asiasta on kanneltu, niin se ei saa viivästyttää tutkintaa. (Rantaeskola 2014, 109.)

Esitutkinnan viivästykselle tai keskeytyksissä olemiselle pitää olla olemassa perustellut syyt. Epäilty voi olla etsintäkuulutettu, avaintodistaja voi olla tavoittamatta, asiantuntijalausunto ei ole valmistunut tai ulkomaille tehty oikeusapupyynnö ei ole saapunut. (Rantaeskola 2014, 109.)

KKO 2011:38: Valtio vastuussa esitutkinnan kohtuuttomasta viivästyisestä epäillylle aiheutuneen aineettoman vahingon hyvittämisestä. Kysymyksessä on ennakkopäätös valtion korvausvastuusta tapauksessa, jossa esitutkinta oli viivästynyt eli kestänyt varsin pitkään ilman, että asiassa oli nostettu syyte.

A:ta on 7.3.2001 kuultu esitutkinnassa epäiltynä törkeästä kätkemisrikoksesta. Hänelle on 29.9.2005 lähetetty ilmoitus siitä, ettei häntä enää epäilty asiassa rikoksesta. Korkeimman oikeuden ratkaistavana on kysymys siitä, onko A:lla oikeus saada korvausta kohtuuttoman pitkään kestäneen esitutkinnan aiheuttamasta aineettomasta vahingosta. A on perustanut vaatimuksensa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6, 13 ja 41 artikloihin sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön.

Hovioikeuden tuomion lopputulosta ei muuteta.

4.3.2 Vanhentuminen

Prosessilla, kuten myös esitutkintaprosessilla on alku ja loppu. Esitutkintaprosessi alkaa siitä hetkestä, kun poliisin tietoon tulee tapahtuma, jossa on syytä epäillä rikosta. Esitutkinta on saatava syyttäjälle hyvissä ajoin ennen syyteoikeuden vanhentumista. Syyttäjälle on jäätävä aikaa syyteharkinnan suorittamiseen. Syyteharkintaan tarvittava aika riippuu asian vaativuudesta. Syyteoikeus rikoksesta vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu rikoslain 8 luvussa määriteltyjen aikamäärien puitteissa. Aikamäärät ovat sidoksissa rikosnimikkeiden maksimirangaistuksiin. Ajat lasketaan rikoksen tekopäivästä. Jos rikoksen tunnusmerkistössä säädetään laiminlyönti rangaistavaksi, syyteoikeus alkaa vanhentua, kun laiminlyöty teko olisi viimeistään tullut tehdä. Jos rikoksen tunnusmerkistössä edellytetään määrätyn seurauksen syntymistä, aika lasketaan tuon seurauksen ilmenemispäivästä. Oikeus syyttää rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu.

Syyteoikeus rikoksesta vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu

- 1) kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määrääjäksi yli kahdeksan vuoden,
- 2) kymmenessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta,
- 3) viidessä vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta, ja
- 4) kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko. (RL 8:1 §.)

4.3.3 Laillisuusvalvonta

Poliisitoiminnan lainmukaisuuden valvonta on osa esimiesten päivittäistä johtamistoimintaa. Heidän tehtävänä on puuttua epäasianmukaisiin, virheellisiin tai lainvastaisiin toimintatapoihin. Tutkinnanjohtajalla on velvollisuus valvoa, että esitutkinta suoritetaan oikein, lainmukaisesti ja joutuisasti.

Perustuslakiin kirjatun oikeusvaltioperiaatteen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Julkisen

vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Poliisin tulee toiminnassaan ylläpitää ja edistää niitä arvoja sekä toimintatapoja, jotka lisäävät kansalaisten poliisia kohtaan tuntemaa luottamusta oikeus- ja yhteiskuntajärjestystä turvaavana viranomaisena. (Poliisihallitus POL-2016-17212 2016, 2.)

Poliisihallinnossa laillisuusvalvonnalla tarkoitetaan viranomaistoiminnan lainmukaisuuden ja hyvän hallintotavan noudattamisen valvontaa. Poliisin laillisuusvalvonnan tarkoituksena on edistää poliisille asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä ylläpitää ja parantaa poliisin toiminnan oikeellisuutta ja laatua vahvistaen samalla kansalaisten luottamusta poliisin toimintaan ja sen laillisuuteen. Laillisuusvalvonta auttaa osaltaan ennalta estämään virheitä ja korjaamaan virheellisiä menettelytapoja. (Poliisihallitus POL-2016-17212 2016, 2.)

Poliisin toiminnan laillisuusvalvonnassa korostuu yksiköiden päälliköiden, päällystön sekä lähiesimiesten toiminta ja oma esimerkki. Toiminnan lainmukaisuuden valvonta on osa esimiesten päivittäistä johtamistoimintaa. Heillä on myös käytännössä parhaat mahdollisuudet havaita ja puuttua epäasianmukaisiin, virheellisiin tai lainvastaisiin toimintatapoihin osana normaalia päivittäistä johtamistyötä. (Poliisihallitus POL-2016-17212 2016, 3.)

Yksiköiden tarkastustoiminnassa on kiinnitettävä huomiota erityisesti poliisille säädettyjen toimivaltuuksien asianmukaiseen käyttämiseen, päätösten riittävään perustelemiseen, määräaikojen ja vanhentumisaikojen noudattamiseen, kiinniotettujen ja säilössä olevien henkilöiden kohteluun, salaisen tiedonhankinnan ja salaisten pakkokeinojen käyttöön sekä henkilötietojen käsittelyyn ja valvontaan. Lupahallinnon osalta laillisuustarkastuksissa on kiinnitettävä huomiota hallintolain (434/2003) säännösten, lupahallintoa koskevien määräysten ja ohjeiden noudattamisen lisäksi päätösten asianmukaiseen ja riittävään perustelemiseen sekä asiakkaiden yhdenvertaiseen kohteluun. (Poliisihallitus POL-2016-17212 2016, 4.)

4.3.4 Kantelu

Omasta mielestään poliisin toiminnan yhteydessä vääryyttä kokeneen kansalaisen on mahdollista tehdä asiasta kantelu. Kantelua voidaan luonnehtia ilmoitukseksi viranomaistoiminnassa tapahtuneesta laiminlyönnistä tai muusta lainvastaisesta menettelystä. Kantelu on mahdollista tehdä eduskunnan oikeusasiamiehelle, valtioneuvoston oikeuskanslerille tai viranomaisen toimintaa valvovalle viranomaiselle (esim. Poliisihallitus) tai suoraan viranomaiselle. Poliisin suorittamaan esitutkintaan kohdistuva kantelu on tarkoituksenmukaista tehdä joko Poliisihallitukselle taikka asiaa tutkivan poliisilaitoksen oikeusyksikölle. Kantelurooli on ns. jälkikäteinen oikeussuojakeino. Jutun kiirehtiminen ei ole enää mahdollista, vaan sen varmistaminen, että asiassa vastuussa olleet virkamiehet ovat toimineet lain puitteissa. (Launiala 2015, 18.)

Kantelu on yleisesti käytetty oikeussuojakeino viranomaisen passiivisuutta vastaan sellaisessa tilanteessa, jossa kansalainen ei ole tyytyväinen esitutkinnan etenemiseen ja esitutkinta on jostakin syystä viivästynyt. Kun kantelu tehdään suoraan tutkintaa suorittaneeseen poliisiyksikköön, niin sillä on mahdollista osoittaa, että asiaa halutaan kiirehtiä ja asianosainen on huolissaan esitutkinnan etenemisestä. Ylimmälle laillisuusvalvojalle tehdyllä kantelulla voi myös ilmaista huolensa esitutkinnan viivästymisestä ja saada tiedon siitä, että mistä viivästys johtuu. Laillisuusvalvojat voivat saattaa valvottavalle tietoon käsityksensä lain oikeasta soveltamisesta sekä antaa valvottavalle huomautuksen. (Launiala 2015, 18–19.)

Kohtuuttomasti viivästyneen esitutkinnan asianosaisen on mahdollista tehdä asiasta myös tutkintapyyntö tai rikosilmoitus viivästymisestä vastuussa olleista virkamiehistä. Mahdollista on myös perustuslain 118 §:n nojalla nostaa asianomistajasyite virkamiehiä kohtaan, jos poliisille tehty tutkintapyyntö tai rikosilmoitus päättyy esitutkinnan tai syyteharkinnan aikana päätyttä tuomioistuimeen. (Launiala 2015, 20.)

4.3.5 Korvaukset

Asianosaisella on mahdollisuus vaatia vahingonkorvausta kohtuuttoman pitkään kestäneen esitutkinnan johdosta. Tällöin kyseeseen tulevat sekä vahingonkorvauslain mukainen korvaus että korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2011:38 mukainen korvaus.

Laillisuusvalvojalla on kanteluasian käsittelyn yhteydessä mahdollisuus antaa hyvitysesitys, jolla viranomaisen korvaa aiheuttamansa perus- ja ihmisoikeusloukkauksen. Hyvitysesitystä ei voi antaa asioissa, joissa on olemassa jokin muu varsinainen oikeussuojakeino. Lisäksi Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen 2011:38 mukaan esitutkinnan viivästymisestä voidaan tuomita korvausta yleisessä tuomioistuimessa. Kannetta alioikeudessa lienee siten pidettävä varsinaisena oikeussuojakeinona korvauksen saamiseksi, jolloin laillisuusvalvojat eivät viivästyneen esitutkinnan osalta enää antane hyvityssuositusta. (Launiala 2015, 20.)

Esitutkinnassa ja syyteharkinnassa tapahtunut viivästys on hyvityslain hallituksen esityksessä rajattu lain soveltamisen ulkopuolelle. Lain soveltamisalan ulkopuolelle jää esitutkinnassa tai syyteharkinnassa viivästynyt rikosasia, jossa ei ole nostettu syytettä. Hyvityslain ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeudenkäynnin alkamisajan soveltamisessa on olemassa ristiriita. Hyvityslain mukaan oikeudenkäynnin katsotaan asianomistajan osalta alkavan vasta siitä hetkestä, kun hänen vaatimuksensa tulee tuomioistuimessa vireille. Ihmisoikeustuomioistuimessa oikeudenkäynnin katsotaan alkavan siitä, kun asianomistaja on esittänyt korvausvaatimuksensa, esimerkiksi rikosilmoitusta tehdessään tai esitutkinnassa. Tällä on suuri merkitys korvausten suuruutta mitattaessa. (Rouhiainen 2014, 65.)

Liian pitkään kestäneiden oikeudenkäyntien osalta Suomen valtion maksamissa korvauksissa korvausvastuu on tullut pienimmillään tapauksissa, joissa prosessin kokonaiskesto on ollut kuusi vuotta. Tapaukset ovat pääosin sellaisia, että niiden kokonaiskesto on ollut lähempänä kymmentä vuotta tai sen ylikin. Hyvityslaki on johtanut siihen, että EIT on sittemmin jättänyt oikeudenkäynnin viivästystä koskevat suomalaiset valitukset tutkimatta. (Rantaeskola 2014, 110.)

4.3.6 Virkavelvollisuuden rikkominen

Tutkinnanjohtajalla on velvollisuus valvoa, että esitutkinta suoritetaan oikein, lainmukaisesti ja joutuisasti. Tutkinnanjohtaja saattaa joutua rikosvastuuseen valvontavelvollisuutensa laiminlyönnistä. Tapauksessa, jossa virkamies tahallaan rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, häntä voidaan syyttää virkavelvollisuuden rikkomisesta.

Rikoslaki 40 luku 9 §, Virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin edellä tässä luvussa tai 11 luvun 9 a §:ssä säädetyllä tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. (4.12.2009/990)

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos hän on syyllistynyt 1 momentissa mainittuun rikokseen rikkomalla jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa ja rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä.

4.3.7 Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen

Tutkinnanjohtajalla on velvollisuus valvoa, että esitutkinta suoritetaan oikein, lainmukaisesti ja joutuisasti. Tutkinnanjohtaja saattaa joutua rikosvastuuseen valvontavelvollisuutensa laiminlyönnistä. Tapauksessa, jossa virkamies huolimattomuudesta rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, häntä voidaan syyttää tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta.

Rikoslaki 40 luku 10 §, Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon.

4.3.8 Huomautus, kirjallinen varoitus

Esitutkinnassa tutkinnanjohtajalla on velvollisuus valvoa, että esitutkinta suoritetaan oikein, lainmukaisesti ja joutuisasti. Tutkijan velvollisuus on hoitaa esitutkinta annettujen määräysten mukaan. Tutkinnanjohtajan ja tutkintaa suorittaneen tutkijan on myös mahdollista saada tekemisistään tai tekemättä jättämisistään työnjohdollinen huomautus tai valtion virkamieslain 24 § mukainen kirjallinen varoitus. Esitutkinnan viivästyminen voi

johtaa myös edellä mainittuun virkamiehen rikosoikeudellisen vastuun konkretisoitumiseen.

4.3.9 Rikollinen

Rikollinen on henkilö, joka syyllistyy rikokseen. Rikoksenteijä voidaan tuomita teoistaan sakkoon, ehdolliseen tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen eli vankeuteen, joissain maissa jopa kuolemantuomioon. Sovitettuaan rangaistuksensa rikokseen syyllistynyt on juridisesti kelvollinen palaamaan takaisin tasa-arvoiseksi yhteisön jäseneksi eikä häntä enää pidetä rikollisena, mikäli hän ei jatka rikoksentekoa. Monesti joillekin leimaavista tai vakavista rikoksista tuomituilla jää kuitenkin rikollisen leima yhteiskunnan suvaitsemattomuuden takia, ja elämän jatkuminen voi mahdollisen yhteiskunnasta vieraantumisen takia olla vaikeaa.

Tutkinnanjohtaja saattaa joutua rikosvastuuseen valvontavelvollisuutensa laiminlyönnistä. Mikäli hän saa tuomion virkavelvollisuuden rikkomisesta tai tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta, hän täyttää edellä olleen määritelmän rikollisesta. Tutkinnanjohtajasta on tullut rikollinen.

5 KAAKKOIS-SUOMEN POLIISILAITOS

Tässä tutkimuksessa keskitytään esitutkintaprosessin tutkimiseen ja kehittämisen Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa. Tutkimuksen kohteena ovat Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa vuosina 2012–2017 esitutkinnan aikana vanhentuneet rikokset ja niissä tutkinnanjohtajana työskennelleet rikoskomisarit.

Kaakkois-Suomen poliisilaitos on yksi Poliisihallituksen alaisuudessa toimivasta 11 poliisilaitoksesta. Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen toiminta-alueeseen kuuluu 16 kuntaa: Hamina, Iitti, Imatra, Kotka, Kouvola, Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Michikkälä, Parikkala, Pyhtää, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale, Taipalsaari ja Virolahti. Toiminta-alueella on noin 311 100 asukasta ja pinta -alaa on n. 12 506 km². Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen pääpoliisiasema sijaitsee Kouvolassa ja poliisiasemat Kotkassa, Haminassa, Lappeenrannassa ja Imatralla. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos 2017, 8.)

Poliisilain 1 §:n mukaisesti Kaakkois-Suomen poliisilaitoksenkin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetty tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.

Edellä mainittujen tehtävien suorittamista varten poliisilaitos on jaettu toiminnallisesti kolmeen linjaan: hallinto- ja esikuntapalvelut -linjaan, poliisipalvelut-linjaan ja lupapalvelut-linjaan. Poliisipalvelut-linja vastaa poliisin suorittamasta esitutkinnasta sekä muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidosta ja hälytystehtävien hoidosta. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos 2017, 17.)

Esitutkinta on keskitetty perus- ja erityistutkintasektoreille, jotka tuottavat yhteistyössä poliisilaitoksen muiden yksiköiden kanssa laadukkaat rikostorjunta- ja tutkintapalvelut, jotka ovat omiaan lisäämään kansalaisten turvallisuuden tunnetta ja luottamusta poliisin kykyyn paljastaa ja selvittää rikoksia. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2017-44130 2017, 1.)

Perustutkintasektorin tehtävänä on vastata päivittäisrikostutkinnasta, poliisilaitoksen rikosilmoitusten vastaanotosta, poliisirikostutkinnasta ja niihin liittyvistä tukitoiminnoista. Erityistutkintasektorin tehtävänä puolestaan on vastata poliisilaitoksen järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta, talousrikostutkinnasta, ulkomaalaisasioista (ulkomaalaisvalvonnasta, turvapaikkatutkinnan poliisille kuuluvasta osuudesta, ulkomaalaisten maasta poistamisista), rikostiedustelu- ja analyysitoiminnasta, teknisestä rikostutkinnasta ja niihin liittyvistä tukitoiminnoista. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2017-7124 2017, 1.)

Tutkimus keskittyy päivittäisrikostutkintaan ja se on perustutkintasektorin tehtävä. Perustutkintasektorin kymmenen tutkintaryhmää on jaettu Kouvolan, Kotkan, Lappeenrannan ja Imatran poliisiasemille. Kouvolan pääpoliisiasemalla tutkintaryhmät on jaettu pitkäkestoisen ja lyhytkestoisen tutkinnan ryhmiin sekä esikäsittelyryhmään. Kutakin ryhmää johtaa päällystötutkinnanjohtaja. Esikäsittelyryhmä vastaa rikosilmoitusten vastaanotosta ja sähköisten rikosilmoitusten kirjaamisesta poliisijärjestelmään. Kouvolan tutkintasihteerit on sijoitettu esikäsittelyryhmään ja heidän esimiehenään toimii esikäsittelyryhmän ryhmänjohtaja. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2017-44130 2017, 2.)

Kotkan poliisiasemalla tutkintaryhmät on jaettu pitkäkestoisen ja lyhytkestoisen tutkinnan ryhmiin sekä esikäsittelyryhmään. Kotkan tutkintaryhmät vastaavat Etelä-Kymenlaakson perustutkinnasta. Kutakin ryhmää johtaa päällystötutkinnanjohtaja. Esikäsittelyryhmä vastaa rikosilmoitusten vastaanotosta, löytötavaratoiminnosta sekä infopisteestä. Kotkan tutkintasihteerit on sijoitettu esikäsittelyryhmään ja heidän esimiehenään toimii esikäsittelyryhmän ryhmänjohtaja. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2017-44130 2017, 2.)

Lappeenrannan poliisiasemalla perustutkinta on jaettu kahteen tutkintaryhmään ja esikäsittelyryhmään. Esikäsittelyryhmä on Etelä-Karjalan yhteinen, se kirjaa muun muassa Imatran alueen sähköiset rikosilmoitukset. Tutkintaryhmille ohjautuvat kaikki perustutkintasektorille kuuluvat tutkittavat asiat vuorollaan. Kutakin ryhmää johtaa päällystötutkinnanjohtaja. Lappeenrannan tutkintasihteerit on sijoitettu esikäsittelyryhmään ja heidän esimiehensä on esikäsittelyryhmän ryhmänjohtaja. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2017-44130 2017, 2.)

Imatran poliisiasemalla perustutkinnasta vastaa yksi tutkintaryhmä sekä Lappeenrantaan sijoitettu esikäsittelyryhmä. Imatran tutkintaryhmää johtaa päällystötutkinnanjohtaja.

Tutkintaryhmä vastaa rikosilmoitusten vastaanotosta. Imatran tutkinnanjohtaja toimii Imatran poliisiaseman esimiehenä. Imatran alueen sähköiset rikosilmoitukset otetaan vastaan ja kirjataan PATJA-järjestelmään Lappeenrannan esikäsittelyryhmässä. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2017-44130 2017, 2.)

Kaakkois-Suomen poliisilaitos on antanut kaksi esitutkintaprosessin valvomiseen liittyvää määräystä ja ohjetta. Rikostutkinnan priorisointiohje on annettu 5.4.2016. Ohjeen on allekirjoittanut poliisipalvelulinjan apulaispoliisipäällikkö. Määräyksen tutkinnassa olevien juttujen seurannasta ja toimenpiteistä on annettu 26.4.2016. Määräyksen on allekirjoittanut poliisipäällikkö.

5.1 Esitutkintakokonaisuuksien priorisointi

Rikostutkinnan priorisointiohjeen mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Asioiden laadusta ja työmääristä johtuen tutkinnanjohtajan työssä joudutaan jatkuvasti asettamaan tutkittavia ja päätettäviä asioita etusijajärjestykseen. Rikosilmoitusten kirjaamisjärjestys ei aina ratkaise esitutkinnan suorittamisjärjestyksestä. Yhdenmukaisuus tutkinnanjohtajan päätöksissä on keskeinen tavoite. Tämän vuoksi on tärkeää, että kiireellisyysarvioinnissa noudatettavat kriteerit ovat yhdenmukaiset. Ohje ei muuta aikaisempaa käytäntöä rikosilmoitusten jakautumisesta eri tutkintaryhmille. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-4451 2016, 1.)

Poliisilain 1 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen. Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 3 momentin perusteella esitutkintatoimenpiteet voidaan kuitenkin olosuhteiden sitä edellyttäessä asettaa tärkeysjärjestykseen. Lähtökohtaisesti momentin tarkoittamassa tapauksessa olisi kysymys esitutkintojen asettamisesta toisiinsa nähden kiireellisyysjärjestykseen. Useimmiten järjestykseen asettaminen koskee esitutkintatoimenpiteistä nimenomaan esitutkinnan aloittamista (HE 222/2010). (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-4451 2016, 1.)

Rikostutkinnan priorisointiohjeen mukaan esitutkinnassa olevat jutut jaetaan I ja II tason arviointikriteerien mukaiseen kiireellisyysjärjestykseen. I tason arviointikriteeri

määrittelee, että esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta tai alle 15-vuotiaana tekemästään rikollisesta teosta esitutkinta on toimitettava kiireellisesti. Edellä tarkoitettujen aina kiireellisesti toimitettavien esitutkintojen aikataulutusta ratkaistaessa voidaan jossakin määrin huomioida myös alla esitetty olosuhteiden edellyttämä tärkeysjärjestys. Esitutkintatoimenpiteet tulee tehdä siinä tärkeysjärjestyksessä, miten kiireellisestä ja vakavasta asiasta on kysymys. Lisäksi esitutkinnan käynnistämisen kiireellisyyteen vaikuttavat akuutit henkilöön kohdistuneet pakkokeinot, rikoksen selviämisen todennäköisyys, uhrin haavoittuva asema sekä rikoksen yhteiskunnallinen merkitys (esimerkiksi viharikos). Rikoksen vakavuutta arvioitaessa tulee huomioida rikosten toistuvuus tai oikeudenloukkauksen jatkuminen. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-4451 2016, 2.)

II tason arviointikriteerin mukainen järjestys:

1. Syyteoikeuden vanhentuminen
2. Pakkokeinot, viralta pidättämiset, hallinnolliset päätökset kuten ajokielto, aselupien määräaikainen peruuttaminen
3. Rikoksen törkeys sekä asianomistajan korvausvaatimuksen suuruus
 - 3.1 Väkivaltarikokset
 - 3.1.1. Lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset
 - 3.1.2. Lapsiin kohdistuneet pahoinpitelyt
 - 3.1.3. Muut väkivaltarikokset
 - 3.2. Omaisuusrikokset
 - 3.2.1. Luonnollisiin henkilöihin kohdistuneet
 - 3.2.2. Oikeushenkilöihin kohdistuneet

I tason arviointikriteerit on tarkoitettu ohjaamaan ensisijaisesti tutkinnan aloittamista. II tason arviointikriteerit on tarkoitettu ohjaamaan ensisijaisesti tutkinnan loppuun saattamista. Tutkinnassa on tavallista, että samanaikaisesti useat asiat ovat eri syistä kiireellisiä ja että samaan asiaan voi liittyä kaksi tai useampikin edellä mainittua kiireellisyysperustetta. Niissä tilanteissa tulee noudattaa edellä käytetystä esittämisjärjestyksestä 1. - 3.2.2. ilmenevää etusijaisjärjestystä, ellei yksittäisessä ratkaisutilanteessa jostakin erityisestä syystä tai kokonaisuutena arvioiden ole perusteltua siitä poiketa.

Tutkinnanjohtaja vastaa johdettavanaan olevien tapausten asettamisesta kiireellisyysjärjestykseen. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-4451 2016, 2.)

5.2 Tutkinnassa olevien juttujen seuranta ja toimenpiteet

Määräyksessä tutkinnassa olevien juttujen seurannasta ja toimenpiteistä määritellään Poliisihallituksen veloitteen mukaisesti jatkuva, pitkäjänteinen, keinot ja tavat seurannan toteuttamiseksi ilmentävä prosessi sekä seuraamukset määräyksen laiminlyönnistä.

Esitutkintalain (805/11) 3 luvun 11 §:n mukaan esitutkinta on suoritettava ilman aiheetonta viivytystä. Esitutkintalain 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan esitutkinta päätetään kuitenkin saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi, jos tutkinnassa on selvinnyt, ettei rikosta ole tehty taikka ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatimusta. Saman luvun 4 §:n mukaan, jos esitutkinnassa ilmenee, ettei henkilöä, jolle on ilmoitettu hänen asemastaan rikoksesta epäiltyä, enää ole syytä epäillä rikoksesta, mutta ettei esitutkintaa kokonaisuudessaan voida päättää 2 §:ssä säädetyllä tavalla, esitutkinta on ilman aiheetonta viivytystä päätettävä hänen osaltaan. Päätöksen tekee tutkinnanjohtaja. Päätös on tehtävä ja annettava tiedoksi esitutkintalain 11 luvun 1 §:n edellyttämällä tavalla. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-6181 2016, 1.)

Määräyksen tavoite on selventää ja yhtenäistää käytäntöä tutkinnassa olevien juttujen seurannasta poliisilaitoksen tutkintaryhmissä sekä varmistaa, ettei juttuja pääse vanhenemaan ja että tutkinta tehdään tarkoituksen mukaisesti ja mahdollisimman nopeasti huomioiden erillisen priorisointiohjeen mukainen tutkinnan kiireellisyysjärjestys. Tavoite on myös edesauttaa työn tasaista jakautumista. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-6181 2016, 1.)

Päällystötutkinnanjohtajat seuraavat alaisensa henkilöstön juttujen etenemistä ja tekevät juttukohtaiset, lain edellyttämät päätökset ja huolehtivat päätösten tiedoksiannoista ilman aiheetonta viivytystä sitä mukaa kuin päätöksentekoa edellytykset jutussa ilmenevät. Rikostutkintasektorin päällystötutkinnanjohtajat raportoivat sektorinjohtajille vastuualueellaan avoimena olevista vanhemmista kuin 540 vuorokautta tutkinnassa olleista jutuista kolmannesvuosittain. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-6181 2016, 2.)

Alipäällystötason tutkinnanjohtajat (ryhmänjohtajat) seuraavat alaisensa henkilöstön juttujen etenemistä ja tekevät juttukohtaiset, lain edellyttämät päätökset ja huolehtivat päätösten tiedoksiannoista ilman aiheetonta viivytystä sitä mukaa kuin päätöksentekoodellytykset jutussa ilmenevät. Alipäällystötason tutkinnanjohtaja (ryhmänjohtaja) seuraa SQL-raporteista työn tasaisen jakautumisen onnistumista ja juttujen valmistumista tutkijakohtaisin raportein kuukausittain. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-6181 2016, 2.)

Ryhmänjohtajan tulee käydä herättävä keskustelu tilanteeseen johtaneista syistä niiden tutkijoiden kanssa, jotka eivät ole selviytyneet jutuistaan odotetulla tavalla. Niiden tutkijoiden kanssa, joiden kyky suoriutua jutuista antaa seurannan perusteella aihetta, ryhmänjohtaja käy muistiolla dokumentoidun keskustelun, jossa juttukohtaisesti merkitään ne toimenpiteet, jotka tulee olla tehtynä ryhmänjohtajan käskemänä ajankohtana. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-6181 2016, 2.)

Yksittäiset tutkijat pitävät huolen, ettei tutkittavana olevien rikosten syyteoikeus vanhene ilman asiallista perustetta. Mikäli tutkija kokee, ettei hän selviydy annetuista tehtävistä, on asia otettava puheeksi lähiesimiehen kanssa. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-6181 2016, 3.)

Mikäli tutkija ei ole selviytynyt ryhmänjohtajan nuotittamista tehtävistä juttujen hoidossa määräaikaan mennessä, laatii tutkija juttukohtaisen selvityksen niistä syistä, jotka ovat johtaneet syntyneeseen tilanteeseen tai annettujen työtehtävien laiminlyömiseen. Ryhmänjohtaja, tutkinnanjohtaja ja tarvittaessa sektorin- ja linjanjohtaja osallistuvat esitettyjen perustelujen riittävyden arviointiin. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-6181 2016, 3.)

Mikäli seurannassa on käynyt ilmeiseksi, ettei annettujen määräysten noudattamatta jättämiselle ole asiallisia perusteita ja tehtävät ovat jääneet määräaikaan mennessä tekemättä, tekee poliisipalvelulinjanjohtaja, ellei ohjaavaa keskustelua kaikkien tukitoimenpiteiden jälkeenkään ole pidettävä riittävänä seurauksena, esityksen poliisipäällikölle mahdollisten virkamiesoikeudellisten toimenpiteiden käynnistämiseksi. (Kaakkois-Suomen poliisilaitos POL-2016-6181 2016, 3.)

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tässä osassa käyn läpi tutkimuksen tulokset. Keskiössä ovat vanhentuneet rikosnimikkeet ja syyn etsiminen siihen, miksi ne ovat vanhentuneet. Tämän luvun tärkeä osa ovat myös kymmenen asiantuntijan, tutkinnanjohtajan haastattelut. Vanhentuneista jutuista ja haastatteluista kertyi mittava määrä materiaalia.

6.1 Vanhentuneet jutut

Tutkimukseni kohteena ovat vuosina 2012–2017 esitutinnan aikana vanhentuneet rikosnimikkeet. Esitutkinta on osa rikosprosessia. Esitutkinnalla on alku ja loppu. Esitutinnan aloittamiskynnys säännellään ETL 3:3,1 §:ssä, jonka mukaan poliisin on toimitettava esitutkinta, jos poliisille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että on tehty rikos. Esitutkinta ja rikosnimikkeen elinkaari alkaa tästä. Rikoksen tekopäivä määrittelee pääsääntöisesti syyteoikeuden vanhenemisajan laskentakaavan, eli vanhentumisaika alkaa kulua pääsääntöisesti rikoksen tekopäivästä.

Päätökseen esitutkinta on toimitettava hyvissä ajoin ennen syyteoikeuden vanhenemista. Vanhentuminen katkeaa vasta silloin, kun haaste asiassa on saatu annettua vastaajalle tiedoksi eli sitä ennen asiassa on poliisin ehdittävä suorittamaan esitutkinta ja syyttäjän syyteharkinta. Syyteoikeuden vanheneminen riippuu rikoksen vakavuudesta. Syyte vanhenee, jos sitä ei nosteta kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty kovin rangaistus on yli kahdeksan vuoden vankeus, ja lyhyimmillään kahdessa vuodessa, jos kovin rangaistus on vankeutta enintään vuosi tai sakkoa. Kuitenkin syyteoikeus rikoksesta, josta kovin rangaistus on elinkautinen, ei vanhennu. Sellainen rikos on esimerkiksi murha.

Poliisille esitutkintaan tulevat rikosnimikkeet (esitutkintakokonaisuudet) kirjataan PATJA-järjestelmään. Tähän kyseiseen poliisiasian tietojärjestelmään kirjataan myös juttuihin liittyvät päätökset. Esitutkintakokonaisuuksien ja niiden päätösten tutkiminen vaatii järjestelmän ylläpitäjältä luvan. Olen tutkimusta varten hakenut Poliisihallitukselta luvan saadakseni käyttööni Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen tutkintaryhmien (perustutkinta) vanhentuneet jutut vuosilta 2012–2017 tutkintaryhmittäin ja rikosilmoitusnumeroin eriteltyinä.

Tutkimusluvan saamisen jälkeen olen tulostanut PATJA-järjestelmästä jutut, joille on tehty tapauspäätös "05 rikos vanhentunut". Tutkimusta varten on jokaisesta jutusta tulostettu varsinainen rikosilmoitus sekä päätössivu. Jutut poistuvat PATJasta pääsääntöisesti noin vuoden kuluttua törkeimmän (tai viimeiseksi vanhenevan) rikoksen vanhenemisesta. Poistetusta jutusta jää PATJAan vain arkistoluettelossa näkyvät tiedot, esimerkiksi päätöstiedoista ei jää tietoa. Vanhentunut juttu ei poistu PATJasta, jos se on AV-tilassa tai siinä on esimerkiksi voimassa oleva etsintäkuulutus. Osa tutkittavaksi edellä mainituilla hakutoiminnoilla tulleista jutuista oli siten jo arkistoitu ja näiden juttujen materiaali on kaivettu poliisiasemien arkistoista.

Vuosilta 2012–2017 löytyi PATJA-järjestelmästä 149 rikosnimikettä, joiden tapauspäätösten perusteena on ollut "rikos vanhentunut". Samassa esitutkintakokonaisuudessa voi olla useampia rikosnimikkeitä, joten esitutkintakokonaisuuksia on todellisuudessa hieman vähemmän. Vuosina 2012–2016 tapauspäätöksiä oli yhteensä 68. Vuosi 2017 oli poikkeuksellinen, koska tapauspäätöksiä oli enemmän kuin viideltä aikaisemmalta vuodelta yhteensä, eli 81 kappaletta.

Vanhentuneet jutut jakaantuvat poliisilaitoksen sisällä maakunnittain siten, että Etelä-Karjalassa vuosilta 2012–2017 vanhentuneita juttuja on 52, Pohjois-Kymenlaaksossa 20 ja Etelä-Kymenlaaksossa 77. Vuosi 2017 jakaantuu siten, että Etelä-Karjalassa juttuja oli 26, Pohjois-Kymenlaaksossa 3 ja Etelä-Kymenlaaksossa 52.

Vanhentuneiden 149 rikosnimikkeen joukossa on 58 eri rikosnimikettä. Eniten on näpistyksiä (19) ja lieviä petoksia (14). Huumausaineen käyttörikoksia ja lieviä pahoinpitelyitä on molempia yhdeksän. Tavallisia pahoinpitelyjä on neljä, liikenneturvallisuuden vaarantamisia kymmenen ja liikennesääntörikkomuksia seitsemän. Kulkuneuvon kuljettamisia oikeudetta on viisi kappaletta. Henkilörekisteririkoksia on kuusi kappaletta. Vahingontekoja ja lieviä vahingontekoa on molempia neljä kappaletta.

6.2 Vanhentumisen syyt

Vanhentumiseen johtaneet syyt voidaan tutkimuksen perusteella jakaa viiteen eri kategoriaan. Suurin prosentuaalinen osuus (41,5 %) on rikosnimikkeillä, joiden tutkinnan yhteydessä epäilty on ollut etsintäkuulutettu, mutta häntä ei ole onnistuttu löytämään esitutkinnan aikana. Toiseksi suurin osuus (30 %) on tapauksilla, joiden vanhenemiseen tutkimuksessa ei saatu järkevää syytä. Nämä ovat tämän tutkimuksen keskiössä ja niiden kautta tutkimuksen tutkimusongelmaan haetaan vastausta. Kolmanneksi suurin ryhmä (26,5 %) ovat rikosnimikkeet, jotka ovat tulleet poliisin tietoon niin myöhään, että niiden syyteoikeus on jo vanhentunut. Neljänneksi suurin ryhmä ovat nimikkeet, jotka ovat vanhentuneet esitutkintakokonaisuudessa, jonka tutkinta on jostakin syytä kestänyt niin pitkään, että vakavan päänimikkeen (5 vuodessa vanheneva), ohessa kulkenut lievempi nimike (2 vuodessa vanheneva), on vanhentunut. Pienin ryhmä (2 %) ovat rikosnimikkeet, joiden esitutkinta on vanhentunut muista syistä kuin poliisin toimenpiteiden puutteista. Kategoriaan kuuluvissa jutuissa on tehty oikeusapupyynnöjä ulkomaille ja niihin ei ole saatu ajoissa vastausta. Seuraavissa luvuissa kerrotaan näistä ryhmittelyistä tarkemmin.

6.2.1 Etsintäkuulutettua ei tavoitettu

Tutkimuksen mukaan suurin prosentuaalinen osuus (41,5 %) vanhentumiseen johtaneissa syissä oli rikosnimikkeillä (60 kpl), joiden tutkinnan yhteydessä epäilty on ollut etsintäkuulutettu, mutta häntä ei ole onnistuttu löytämään esitutkinnan aikana. Etsintäkuulutus on toimivaltaisen viranomaisen (poliisin) päätökseen perustuva ilmoitus, joka kirjataan poliisin PATJA-järjestelmään. Kuulutus tulee järjestelmää käyttävien henkilöiden tiedoksi ja tavoitteena on etsintäkuulutetun henkilön tavoittaminen. Tässä kategoriassa suurimmat määrät vanhentuneita rikosnimikkeitä olivat näpistys (12 kpl), lievä petos (12 kpl), liikenerikkomus (5 kpl), lievä pahoinpitely (2 kpl) ja ajoneuvorikkomus (2 kpl).

Lähtökohtaisesti rikoksesta epäilty yritetään saada ensin kutsuttua esitutkintaan toimenpiteitä varten (kuulustelu) soittamalla hänelle ja jos häntä ei tavoiteta, niin hänelle lähetetään kirjallinen kutsu. Jos tämä ei johda haluttuun lopputulokseen, niin sitten siirrytään astetta tiukempaan toimenpiteeseen. Esitutkintalain 6 luvun 2 § antaa mahdollisuuden noutaa henkilön esitutkintaan, jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman

hyväksyttävää syytä noudattamatta kutsua. On tapauksia, joissa rikoksesta epäilty voidaan noutaa ilman kutsuakin, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, että rikoksesta epäilty ei noudattaisi kutsua, tai jos on syytä epäillä, että hän kutsun saatuaan ryhtyisi pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa. Pakkokeinolain 8 luvun 3 § antaa mahdollisuuden toimittaa etsinnän esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa. Jos henkilöä ei näillä toimin tavoiteta, niin hänet etsintäkuulutetaan.

Noudon käyttäminen siten, että rikoksesta epäilty noudettaisiin ilman ennalta lähetettyä kutsua, on sidoksissa rikoksen vakavuuteen. Epäillyn rikosnimikkeen on tällöin oltava sellainen, että epäilystä rikoksesta saattaa seurata vankeutta. Iso osa etsintäkuulutettujen tavoittamattomuuden vuoksi vanhentuneista jutuista on rikosnimikkeitä, joista voi seurata vain sakkoa. Noudon käyttäminen ilman kutsua ei siis ole mahdollista. Näiden prosentuaalinen osuus etsintäkuulutusten vuoksi vanhentuneista on 63 prosenttia. Tällaisia rikoksia, joista ei voi saada kuin sakkoa, ovat muun muassa näpistys, lievä petos, lievä pahoinpitely, lievä vahingonteko, ampuma-aserikkomus, liikenne rikkomus ja ajoneuvorikkomus.

6.2.2 Vanhentunut esitutkinnan aikana

Vanhentumiseen johtaneiden syiden toiseksi suurin ryhmä ovat tapaukset, joissa esitutkinnalla on lähtökohtaisesti ollut tarpeeksi aikaa valmistua. Jutut ovat tulleet poliisin tietoon ajoissa, joten tutkinta-aikaa on ollut lähtökohtaisesti kahdesta viiteen vuotta. Jutuissa ei ole ollut hankalasti tavoitettavaa etsintäkuulutettua eikä esimerkiksi oikeusapupyyntöä ulkomaille, jonka odottamisen takia juttua ei olisi saatu valmiiksi ennen syyteoikeuden vanhentumista. Näiden tapausten osuus on 30 % kaikista tutkimuksen kohteena olleista jutuista. Kappalemääränä se tarkoittaa 30 eri juttua, rikosnimikettä. Muiden neljän syykategorian vanhentumisiin on olemassa selitys, näihin ei. Nämä tapaukset ovat siten tutkimuksen tutkimusongelman näkökulmasta keskiössä. Tutkimuksen tutkimusongelmanahan on selvittää, johtavatko huono johtaminen ja epäselkeät vastuut esitutkintaprosessin aikana siihen, että esitutkinnasta vastuussa oleva tutkinnanjohtaja joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen ja hänestä tulee siten rikollinen.

Tässä kategoriassa vanhentuneista rikosnimikkeistä lukumäärällisesti eniten oli näpistyksiä (6 kpl), liikenneturvallisuuden vaarantamisia (6 kpl) ja järjestyksirikkomuksia (2 kpl). Muutoin rikosnimikkeet olivat kaikki sellaisia, joiden syyteoikeus vanhenee kahdessa vuodessa.

Kategorian jutuista 19 kappaleessa tutkinnanjohtajana oli alipäällystötasoinen rajoitetuilla tutkinnanjohtajaoikeuksilla toiminut tutkinnanjohtaja. Yhdessätoista jutussa oli siten päällystötasoinen tutkinnanjohtaja. Näissä kolmessakymmenessä vanhentuneessa jutussa oli kuusi eri tutkinnanjohtajaa, neljä alipäällystytasoista ja kaksi päällystötasoista. Kaikki vanhentuneet nimikkeet olivat rikosnimikkeinä lieviä eli kahdessa vuodessa vanhenevia. Nämä ovat perinteisesti olleet sellaisia juttuja, joista juttujakokäytännön mukaan osa on jäänyt rajoitetuin tutkinnanjohtajaoikeuksin toimivalle tutkinnanjohtajalle. Tällä on haluttu keventää päällystötasoisen tutkinnanjohtajan työtaakkaa. Viimekätinen vastuu tutkintaryhmänsä nimissä olleista jutuista on kuitenkin ollut päällystötasoisella tutkinnanjohtajalla.

Kolmestakymmenestä tässä kategoriassa vanhentuneesta jutusta 19:ssä on ollut tutkijana sama tutkija. Yhdellä tutkijalla on ollut kolme ja yhdellä kaksi juttua. Muut kuusi juttua ovat olleet eri tutkijoiden nimissä. Jossakin jutussa jopa kaikki osalliset on kuultu, mutta sitä ei vain ole toimitettu syyttäjälle. Osassa on matkan varrella ollut useita tutkijoita. Osassa juttuja on saatettu tehdä jotain toimenpiteitä, mutta niitä ei ole kirjattu mihinkään.

6.2.3 Vanhentunut tutkintaan tullessa

Osa poliisille tietoon tulleista rikosnimikkeistä on vanhentuneita jo rikosilmoituksen kirjaamisvaiheessa eli kansalainen tekee ilmoituksen jostakin syystä kauan tapahtuman jälkeen. Osassa tapauksia tekoaika varmistuu ja tarkentuu esitutkinnan aikana ja siinä vaiheessa varmentuu, että juttua ei voi enää tutkia, koska syyteoikeus on vanhentunut. Syyteoikeuden vanheneminen riippuu rikoksen vakavuudesta. Syyte vanhenee, jos sitä ei nosteta kahdessakymmenessä vuodessa, jos rikoksesta säädetty kovin rangaistus on yli kahdeksan vuoden vankeus ja lyhyimmillään kahdessa vuodessa, jos kovin rangaistus on vankeutta enintään vuosi tai sakkoa.

Tässä kategoriassa vakavimmat vanhentuneina esitutkintaan tulleet tapaukset olivat törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö sekä raiskaus. Törkeässä lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä syyteoikeus vanhenee 20 vuodessa ja lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä 10 vuodessa. Raiskaus vanhenee 10 vuodessa. Joukossa oli myös yksi ympäristön turmeleminen, jonka vanhenemisaika on myös 10 vuotta. Yhteensä nimikkeitä oli 33 kappaletta. Nimikkeet olivat pääsääntöisesti rikoksia, jotka vanhenevat 2–5 vuodessa. Pahoinpitelyitä ja lieviä pahoinpitelyitä oli eniten, yhteensä 10. Nimikkeet, joita oli enemmän kuin yksi, olivat virkavelvollisuuden laiminlyömisiiä, rekisterimerkintärikoksia ja ampuma-aserikoksia.

Rikosilmoitusten tekeminen seksuaalirikoksista ja pahoinpitelyistä pitkän aikaa tapahtuman jälkeen voi johtua monesta tekijästä. Ihminen on saattanut työstää asiaa jo pitkään ja on valmis puhumaan ja käsittelemään asiaa vasta vuosien päästä tapahtumasta. Aikaa on kuitenkin jo saattanut monesti kulua rikosoikeudellisesti liian kauan ja asian syyteoikeus on vanhentunut.

Tutkimuksessa tähän kategoriaan on liitetty myös ne tapaukset, joissa rikosilmoitus tehdään niin lähellä vanhentumisaikaa, että esitutkinnalle ei käytännössä jää aikaa valmistua. Tutkinta-aika jää niin lyhyeksi, että esitutkinta ei ehdi valmistua ennen syyteoikeuden vanhentumista. Näitä tapauksia oli yhteensä seitsemän. Lukumääräisesti eniten oli henkilörekisterikoksia, neljä kappaletta. Muut olivat kunnianloukkaus, salakatselu ja liikenneturvallisuuden vaarantaminen. Kaikki tässä kategoriassa olleista nimikkeistä olivat sellaisia, että niiden syyteoikeus vanhenee kahdessa vuodessa.

6.2.4 Lievin nimike vanhentunut

Hyvin usein samassa esitutkintakokonaisuudessa samassa rikosilmoituksessa on useampia rikosnimikkeitä. Tällainen on esimerkiksi rattijuopumuskokonaisuus, jossa ajokortittoman henkilön epäillään ajaneen anastettua henkilöautoa törkeän rattijuopumuksen ylittävällä promillemäärällä sekä huumeiden vaikutuksen alaisena. Nimikkeet ovat tällöin törkeä rattijuopumus, moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, huumausaineen käyttörikos ja kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta. Jos jutun esitutkinta kestää yli kaksi vuotta, niin silloin lievemmat nimikkeet vanhenevat. Törkeän rattijuopumuksen ja moottori-

kulkuneuvon käyttövarkauden syyteoikeus on viisi vuotta ja muiden esimerkin nimikkeiden kaksi vuotta.

Tähän kategoriaan kuuluvia eri nimikkeitä oli yhteensä 13 kappaletta. Huumausaineen käyttörikoksia oli kolme. Muut nimikkeet olivat yksittäisiä, muuan muassa kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta, ajoneuvorikkomus ja liikenneturvallisuuden vaarantaminen. Joukosta löytyi myös pari melko harvinaista rikosnimikettä: eläintautirikkomus ja eläintunnistusjärjestelmästä annetun lain rikkominen.

6.2.5 Ulkopuolinen syy

Poliisin suorittamien esitutkintakokonaisuuksien yhteydessä tehdään mittava määrä erilaisia tiedusteluja ja kyselyjä muille viranomaisille ja yhteisöille. Yleisimpiä ovat erilaiset rekisterikyselyt ja pankkitiedustelut.

Joidenkin juttujen osalta tiedustelun kautta saatavat vastaukset ovat jutun etenemisen kannalta erittäin merkityksellisiä ja ilman vastauksen kautta saatavia tietoja esitutkintapöytäkirjan kasaaminen ja toimittaminen syyttäjälle ei ole mahdollista.

Esimerkkitapauksia ovat sellaiset, joissa jutun tutkinta on vaatinut oikeusapupyynnön ulkomaille ja pyyntöön vastaaminen on kestänyt liian kauan tai vastausta ei ole tullut ollenkaan, ja juttu ehtii vanheta. On myös tapauksia, joissa esimerkiksi ulkomaiselle korttiyhtiölle tehtyyn pankkitiedusteluun ei ole saatu vastausta.

Tutkimuksen kannalta näiden tapausten osuus oli hyvin pieni, kolme kappaletta. Nimikkeinä olivat työturvallisuusrikos, kuolemantuottamus ja petos.

6.3 Tutkinnanjohtajien näkemykset vanhentumiseen johtaneista syistä

Haastatellut tutkinnanjohtajat olivat hyvin perillä tutkintaryhmiensä juttutilanteesta ja juttujen vanhentumiseen johtaneista syistä. Jaottelu ja syyt olivat samoja kuin tutkimuksessa esille tulleet syyt. Osassa epäilty on ollut etsintäkuulutettu, mutta häntä ei ollut onnistuttu löytämään esitutkinnan aikana. Toisena isona syynä pidettiin rikosnimikkeitä, jotka ovat tulleet poliisin tietoon niin myöhään, että niiden syyteoikeus oli

jo vanhentunut. Lievempien nimikkeiden vanhenemista pidettiin ongelmallisena. Niiden valvontaa olisi pitänyt tehostaa. Vanhentuneiden juttujen määrää pidettiin osaltaan myös tilastotappiona. Tutkinnanjohtajat, jotka olivat joutuneet aikatauluttamaan tietyn tutkijan vanhentumisvaarassa olleita juttuja, pitivät ylempien esimiesten toimintaa asioiden käsittelyssä hampaattomana. Vaikka tutkijalla ei ollut antaa hyväksyttävää syyttä juttujensa vanhentumiselle, niin silti häntä oli käsitelty silkkihansikkain ja hän oli saanut lievimmän mahdollisen rangaistuksen, jos sitäkään.

Vuonna 2017 juttuja vanhentui selkeästi enemmän kuin muina edellisinä vuosina. Selkeää syytä asialle ei tutkinnanjohtajien analyysin perusteella löytynyt. Vuonna 2017 toteutettiin Kymenlaaksossa organisaatiouudistus. Jutut olivat siten vanhan organisaation aikaisia juttuja ja nähtiin, että tietyt juttukasat olivat vain tulleet päätökseen ja ne näkyvät sitten vuoden 2017 tilastoissa. Niille ei myöskään ollut tehty uuden esikäsittelytoiminnon mukaisia selvittelyjä. Vastuut ja valvonta oli ollut vanhassa organisaatiossa huonoa ja myös uusi organisaatio aiheutti epäselvyyksiä. Tuli uusia tutkintaryhmiä ja vanhoja juttuja jäi vanhoille tutkintaryhmille. Tutkijat vaihtoivat ryhmiä ja tutkijalla saattoi olla uusi esimies, mutta vanhoissa jutuissa vanha esimies.

6.4 Tutkinnanjohtajien juttumäärä

Haastateltujen tutkinnanjohtajien vastuulla olleiden esitutkintakokonaisuuksien määrä vaihteli suuresti. Esikäsittely-yksiköiden tutkinnanjohtajilla juttuja oli vastuullaan 10–30 kappaletta, kun taas muiden tutkintaryhmien tutkinnanjohtajilla juttuja saattoi olla vastuullaan satoja suurimman määrän ollessa lähes 1000 kappaletta. Kun juttumäärä lähenee 1000 avoimena olevaa, niin se tarkoittaa kymmenen tutkijan tutkintaryhmässä sitä, että tutkijaa kohden on avoimena noin 100 juttua. Se on valtava määrä ja varmasti liikaa. Ihanteellisena selviämisen määränä pidettiin 30–40 avoimena olevaa juttua.

Joissakin tutkintaryhmissä ryhmänjohtajalla oli tapana pitää juttuja omassa kaapissa ja jakaa niittä tutkijoille sitä mukaa kuin tutkijoiden työmäärä antoi siihen mahdollisuuden. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kyseessä olevalle jutulle ei tuona kaapissaoloaikana tehty käytännössä mitään. Tämä malli jakoi haastateltavat kahteen osaan. Toisten mielestä käytäntö oli hyvä ja sillä oli mahdollista keventää tutkijan työtaakkaa. Toisen osan mielestä juttuja ei missään nimessä saanut säilöä kaapissa, vaan ne piti jakaa saman tien

eteenpäin. Käytäntö myös vääristää omalla tavallaan tilastoja. Vaikka tutkijaa kohden avoimena olevia juttuja näyttäisi olevan 30–40, niin ryhmänjohtajalla niitä saattoi kyseisen käytännön takia olla satoja.

Joissakin tutkintaryhmissä ohkaisen rakenteen vuoksi esimerkiksi yksittäiset sairauspoissaolot tuntuvat lisäävän muiden taakkaa. Joissakin taas raju tutkijoiden vaihtuvuus ja sitä kautta juttujen siirtäminen aina uudelle tutkijalle kasvatti tutkinta-aikoja. Listoilla oli myös avoimena paljon edellisten vuosien juttuja. Vaihtelu oli suurta. Sadasta auki olleesta jutusta vanhoja saattoi olla 90 prosenttia.

6.5 Työntekijämäärän vaikutus

Haastateltavien tutkinnanjohtajien mukaan tutkittavalla jaksolla ei työntekijöiden määrässä ollut tapahtunut suuria muutoksia. Yksittäisiä eläkkeelle lähteneiden virkoja on matkan varrella jätetty täyttämättä tai näitä virkoja on siirretty muihin yksiköihin. Muutama vuosi sitten tapahtui suurempi muutos, kun väkeä lähti paljon eläkkeelle ja silloin jätettiin nämä virat täyttämättä.

Resurssit aiheuttivat muutoinkin paljon keskustelua. Osa tutkinnanjohtajista on sitä mieltä, että ylempi johto on viime vuosina hoitanut huonosti perustutkinnan resurssitilanteen. Myös poliisihallinnon oma resurssijako on ollut vääristynyttä. Poliisihallituksesta on tullut korvamerkittyjä resursointeja ja perustutkinta on usein kärsinyt siitä. Resursseihin liittyneitä asioita pidettiin huonona johtamisena kaiken kaikkiaan.

Yhtenä näkemyksenä pidettiin jopa sitä, että kun lainsäätäjät ja ylemmät esimiehet resursoivat poliisin voimavarat ja perustutkinnan siten, että juttumääristä ei ole mahdollista selvittää kunnialla, että organisaatio hyväksyy juttujen vanhenemisen.

6.6 Lain tuntemus

Haastatellut tutkinnanjohtajat tuntevat hyvin esitutkinnan suorittamista säätelevän lainsäädännön. Esitutkinnan suorittamisaikataulu rajoittuu karrikoidusti tutkinnan aloitusaikaan ja syytteen vanhentumisajan väliseen aikahaarukkaan. Esitutkintalaki määrittelee, että esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Päätökseen

esitutkinta on toimitettava hyvissä ajoin ennen syyteoikeuden vanhenemista. Poliisilaitoksen antamia priorisointiohjetta ja juttuseurantamääräystä pidettiin hyvinä työkaluina tämän hoitamiseen.

6.7 Tutkinnanjohtajan rooli ja vastuu esitutkinnan aikana

Haastateltavat tutkinnanjohtajat olivat hyvin sisäistäneet tutkinnanjohtajan roolin. Kaikille oli selkeää, että viimekätinen vastuu esitutkinnan toimittamisesta kuuluu tutkinnanjohtajalle ja tutkinnanjohtajan tehtävänä on valvoa johdettavinaan olevien esitutkintojen toimittamista ja edistymistä.

Ongelmia nähtiin tilanteissa, joissa tutkinnanjohtaja vaihtuu ja hän saa esimerkiksi vastuulleen tutkijan ja tämän vastuulla olevat jutut, jotka ovat lähellä vanhenemista. Edelliseltä tutkinnanjohtajalta jäänyt perintö ikään kuin siirtyy uudelle tutkinnanjohtajalle ja joudutaan selvittämään edeltävien tutkinnanjohtajien hoitamattomia asioita. Isoja juttukasoja saattaa olla vanhentumassa edeltäjän jäljiltä. Ongelma on haastava, jos näitä juttuja on jo edellisen tutkinnanjohtajan toimesta tutkijan kanssa aikataulutettu, mutta niitä sitä huolimatta vanhenee. Osalle ei ole ehditty enää tehdä mitään. Jutut on siirretty tämän uuden tutkinnanjohtajan nimiin ja ne sitten vanhenevat hänen vastuullaan ja nimissä. Tällaisen ongelman oli kohdannut useampi tutkinnanjohtaja.

Haastatellut tutkinnanjohtajat näkivät hyvänä poliisilaitoksen antaman priorisointiohjeen ja määräyksen juttujen seurannasta. Niihin on hyvä tukeutua ja niiden perusteella toimia. Vuosittaiset tulos- ja kehityskeskustelut näyttelevät myös isoa osaa tuloksellisuuden valvonnassa. Valvontavastuuta on jaettu paljon ryhmänjohtajillekin.

Toisaalta haastattelujen perusteella päällystötutkinnanjohtajan vastuu ryhmänjohtajan nimissä olevien esitutkintakokonaisuuksien osalta ei ole ollut aina selkeä. Vaikka jutut eivät ole päällystötutkinnanjohtajan nimissä, niin hänellä on silti niiden osalta esimiesrooliin perustuva valvontavelvollisuus. Tutkimuksen perusteella isossa osassa vanhentuneita juttuja on alipäällystötasoinen tutkinnanjohtaja (ryhmänjohtaja). On tutkintaryhmiä, joissa on oltu siinä käsityksessä, että vastuu esitutkintakokonaisuuksista on pelkästään jutun tutkinnanjohtajaksi nimetyllä alipäällystötasoisella tutkinnanjohtajalla ja päällystötasoinen esimies ei joudu jutun vanhetessa asiassa vastuuseen. On jopa annettu isojen määrien vanheta eikä ole ymmärretty vastuuta ja seurauksia. Vastuusuhteet ja

säännönmukainen valvontavastuu on kirjattu poliisilaitoksen määräykseen juttujen seurannasta. Sen voimaantulo on selkeyttänyt vastuita.

Poliisilaitoksessa on vahvasti kiinnitetty huomiota juttujen vanhenemiseen ja se on vaikuttanut. Organisaation on kyettävä tunnistamaan jutut, joissa on lyhempi vanhenemisaika; ne on hoidettava lyhyemmässä ajassa. On tutkintaryhmiä, joissa vastuu on jaettu koko ketjulle. On päästy pois siitä tilanteesta, että tutkinnanjohtaja yksin taistelee vanhentuvia juttuja vastaan. Tutkinnanjohtajahan viime kädessä vastaa, että juttu ei vanhene.

6.8 Ryhmänjohtajan vastuu

Ryhmänjohtaja vastaa käytännön tekemisestä; siitä, kuka tutkija tekee ja mitä. Rooli on tärkeä tutkinnanjohtajan ja tutkijan välissä. Ryhmänjohtaja vastaa ennen kaikkea juttujen jakamisesta tutkijoille. Isossa osassa tutkintaryhmiä myös ryhmänjohtajat seuraavat vanhenemisaikoja. Ryhmänjohtajat käyvät aika ajoin jutut läpi juttu kerrallaan. Ryhmänjohtajan on tiedettävä jokaisen tutkijan juttutilanne ja se, kenelle voi jakaa uusia. Hän pitää huolen myös siitä, että kukaan ei ylikuormitu ja toisaalta että kukaan ei pääse liian helpolla. Joillakin ryhmänjohtajilla on toimintamalli laittaa juttuja kaappiin odottamaan eikä antaa niitä tutkijoille, ennen kuin määrä tutkijaa kohden on saatu inhimilliseksi. Suurin osa kylläkin jakaa jutut sitä mukaa kuin niitä saapuu ja ei seisota niitä kaapissa.

6.9 Tutkijan vastuu

Haastateltavat tutkinnanjohtajat olivat varsin yksimielisiä siitä, että tutkijan ensisijaisena velvollisuutena on toimittaa tutkittavassa asiassa vaadittavat esitutkintatoimenpiteet ilman aiheetonta viivytystä sekä tarvittaessa informoida tutkinnanjohtajaa tutkinnan viivästyisestä ja rikosten vanhentumisriskistä. Asenne on myös viime vuosina muuttunut ja tutkinnanjohtajat ovat tutkintaryhmissään tehneet selväksi, että tutkija vastaa omalta osaltaan jutusta. Nykyään myös työjärjestyksessä on määritelty tutkijalle vastuuta. Tutkijan vastuu on itsenäinen ja priorisointiohje määrittelee juttujen hoitamisarjestyksen. Jokaisen tutkijan pitäisi selvittää niin sanotusta keskivertotutkijan juttumäärästä.

Tutkijan pitää tietää juttujensa tilanne. Tutkijan on tultava kertomaan ajoissa, jos näyttää siltä, että jokin tietty juttu ei todennäköisesti valmistu ajoissa. Tutkijat eivät ymmärrä sitä, että jonkun tutkijan vanhentuvia juttuja jaetaan uudelleen, sillä kaikki tutkijat eivät ymmärrä tutkinnanjohtajan vastuuta asiassa. Tutkinnanjohtajien on reagoitava, jos juttu lähenee vanhenemista ja äärikeino on antaa vanhenemisvaarassa oleva juttu toiselle tutkijalle.

Kun juttumäärä kasvaa mittavaksi, niin tutkijan juttujen kokonaishallinta vaikenee ja muuttuu jopa hallitsemattomaksi. Silloin tutkija ei välttämättä pysty hallitsemaan kokonaisuutta ja asioita unohtuu. Vastuun ja valvonnan pitää silloin ylettyä myös esimiesportaalle.

Haastateltujen vastauksia:

”Johtaminen, johtaminen ja alaistaidot. Jos alainen ei sitoudu, niin on ihan sama miten häntä johdetaan.”

”Ryhmässäni ei juttuja vanhene. Ei ole hyväksyttävää syytä vanhenemiselle.”

”Vastuu myös työntekijälle. Pitää tietää, että missä vaiheessa jutut menee. Tuoreempi juttu voi odottaa, jos vanha juttu lähenee vanhenemista.”

”Se ei mene niin että vain tutkinnanjohtaja saa tukkapöllyä, jos juttu vanhenee.”

6.10 Tutkinnanjohtajan esimiehen roolin esitutkinnassa

Haastateltavat tutkinnanjohtajat näkivät, että itse tutkittavassa jutussa tutkinnanjohtajan esimiehellä ei ole vastuuta. Esimies voi toki ottaa tutkinnanjohtajuuden ylempänä esimiehenä tai määrätä jutulle uuden tutkinnanjohtajan. Esimiehellä on oltava kaikkien perustutkintasektorin tutkinnanjohtajien tilanne hallussaan. Hänen on pidettävä huoli siitä, että resurssijako on oikeudenmukainen. Hän on siinä asemassa, että hänen tulee antaa sellainen signaali, että jutut eivät vanhene. Hänen on luotava ja kehitettävä toimintaa siten, että toiminta on jouhevaa ja toimivaa. Tutkinnanjohtajan on pidettävä omaa esimiestä ajan tasalla. Vastuu asioista siirtyy siten myös esimiehelle.

6.11 Syyteharkintaan varattava aika

Esitutkinnan on valmistuttava ennen syyteoikeuden vanhenemista. Syyttäjälle on esitutkinnan valmistumisen jälkeen jätävä riittävä aika syytteen kirjoittamiseen. Riippuu paljon tutkittavan asian laadusta, paljonko aikaa syyttäjä tarvitsee. Haastavissa ja vakavissa jutuissa syyttäjä on aktiivisesti mukana jo jutun alusta pitäen. Massajutuissa ei ole nimettyä syyttäjää ja syyttäjä nimetään erityisen viikkolistan mukaan.

Haastatelluilla tutkinnanjohtajilla oli varsin yhteneväiset näkemykset siitä, paljonko syyttäjälle on varattava aikaa syyteharkintaan esitutkinnan valmistumisen jälkeen. Normaalikestoisen prosessin osalta asiaa ei tarvitse pohtia, koska yhteistyö syyttäjien kanssa toimii hyvin ja esitutkinnan rajoittamisprosessi on toimiva työkalu.

Aika ajoin pitkään esitutkinnassa olevien juttujen osalta on varmistettava, että syyttäjälle jää riittävä aika syyteharkintaan; mieluummin kuukausia ja vähintään viikko ennen vanhenemisaikaa. Mitä vähemmän aikaa jää, niin on sitä tärkeämpää, että otetaan yhteys syyttäjään ennen jutun lähettämistä hänelle.

Haasteita nähtiin siinä, että pitkään kestäneen esitutkinnan johdosta voi olla niin, että asiakokonaisuudessa oleva lievempi nimike vanhenee, mutta pääjuttu menee eteenpäin. Tämän osalta on oltava tarkkana. Tiedyt kokonaisuudet voivat myös olla lähellä syyteoikeuden vanhentumisaikaa jo tullessaan, jos niistä on ilmoitettu poliisille kauan varsinaisen tapahtuman jälkeen, ja sitä syystä varsinaiseen tutkintaan ja syyteharkintaan ei jää paljoa aikaa.

6.12 Tutkinnanjohtajan toimenpiteet vanhentumisajan lähestyessä

Tutkittavien esitutkintakokonaisuuksien tutkinta-aika vaihtelee ja siihen vaikuttaa moni eri asia. Kun esitutkinnassa oleva juttu alkaa lähestyä vanhentumisaikaa, niin tutkinnanjohtajan on pohdittava vielä kaikki mahdolliset keinot, että se ei pääsisi vanhenemaan. Kun jokin indikaattori hälyttää, että ollaan lähellä vanhenemisaikaa, niin sitten katsotaan, onko jotain vielä tehtävissä. Voi toki olla, että kaikki voitava on jo tehty. Tällaisessa tilanteessa käydään vielä kerran läpi, onko juttu rajoitettavissa ja että onko esimerkiksi asianomistajalla vielä vaatimuksia asianomistajajutuissa. Etsintäkuulutettuja pitää myös loppuun asti aktiivisesti kartoittaa ja etsiä. Jos jotain on tekemättä, niin pitää

laittaa hanskat käteen ja alkaa tehdä töitä. Lisätään esimerkiksi tutkijoita, satsataan ja hoidetaan porukalla. Toimivan juttuseurannan ansiosta tieto tulee tänä päivänä niin hyvissä ajoin, että jutulle ehditään varmasti jotain tekemään, jos sille on jotain tehtävissä.

6.13 Toimenpiteet jutun vanhentuessa

Ensimmäinen tehtävä on tehdä PATJA-järjestelmään asianmukainen päätös: juttu vanhentunut. Tämän jälkeen päätös toimitetaan asianomaisille. On myös selvitettävä, mitä jutun tutkinnan yhteydessä on tehty ja mitä jätetty tekemättä. Vanhentumiseen voi olla olemassa luonnollinenkin selitys (etsintäkuulutettua ei ole tavoitettu).

Jos juttu vanheni siitä huolimatta, että tutkijan huomio oli kiinnitetty asiaan jo hyvissä ajoin ennen vanhenemista, niin asia on selvitettävä ja saatava tutkijalta syy vanhenemiselle. Syy voi olla moninainen, mutta vastauksen on löydyttävä. Se voi olla henkilökohtainen ja voi löytyä siviilielämästäkin. Tällaisessa tilanteessa varhainen puuttuminen ja keskustelu työntekijän kanssa on tärkeää.

6.14 Priorisointiohje käytännössä

Kaakkois-Suomen poliisilaitos on antanut 5.4.2016 rikostutkinnan priorisointiohjeen. Ohjeen on allekirjoittanut poliisipalvelulinjan apulaispoliisipäällikkö. Ohje on perustutkintaryhmien käytössä. Haastatellut tutkinnanjohtajat pitivät ohjetta hyvänä työkaluna juttujen hoitamisen tärkeysjärjestyksen hahmottamiseen, mutta vastuu esitutkinnasta on ohjeesta huolimatta tutkinnanjohtajalla. Toisaalta oltiin sitä mieltä, että ohje on tutkijan työkalu. Tutkijalla on valta päättää töiden järjestelyistään sillä perusteella. Esimiehillä on valvontavelvollisuus, että tutkija toimii ohjeen mukaisesti. Ohjetta pidettiin myös kanteluvastausten tukena, eli kanteluihin vastataan ohjeen linjausten perusteella.

6.15 Juttuseurantamääräys käytännössä

Kaakkois-Suomen poliisilaitos on antanut 26.4.2016 määräyksen tutkinnassa olevien juttujen seurannasta ja toimenpiteistä. Määräyksen on allekirjoittanut poliisipäällikkö. Suurimman osan tutkinnanjohtajista ei ole tarvinnut soveltaa määräystä kuin ainoastaan

540-seurannan ja siihen liittyvien asioiden osalta. Tätä seurantaä pidettiin hyvänä ja toimivana käytäntönä.

Tutkintaryhmissä on jouduttu myös menemään juttuseurantaohjeen mukaisiin herättäviin keskusteluihin ja aikataulutukseen sekä tutkijat ovat joutuneet antamaan selvityksiä aikataulutusten toteutumattomuudesta. Kolme tutkinnanjohtajaa on käynyt herättävän keskustelun eri tutkijoiden kanssa. Herätys on toiminut ja jutut ovat valmistuneet ajoissa. Näitä ei ole tarvinnut viedä loppuun asti.

Lisäksi kolme tutkinnanjohtajaa on käynyt herättävän keskustelun kolmen eri tutkijan kanssa ja on jouduttu etenemään aikataulutukseen. Jutut eivät ole edenneet aikataulutuksen mukaisesti. Tutkijat ovat antaneet selvityksen siitä, miksi aikataulutus ei ole toiminut, mutta eivät ole osanneet sanoa syytä siihen, miksi jutut eivät ole valmistuneet ennen annettuja määräaikoja.

Yhdelle heistä on esitetty huomautus. Ylemmät esimiehet eivät vieneet asiaa loppuun asti. Loput tutkijan vastuulla olleet jutut otettiin pois ja jaettiin muille. Kyseinen tutkija päätyi tällä tavalla aikanaan eläkkeelle. Toiselle tutkijoista on esitetty huomautus. Kolmannelle on tehty kolme aikataulutusta, mutta jutut vanhenivat aikataulutuksesta huolimatta ja hän sai varoituksen.

6.15.1 Seuraamus laiminlyönnistä

Tutkinnanjohtajat olivat sitä mieltä, että seuraamuksia on harkittava tapauskohtaisesti. On selvittävää, onko tutkijan ollut mahdollista selvittää jutuistaan. On myös selvittävää, onko tutkijalla ollut paljon sairauspoissaoloja. Jos tutkija on ollut täysin välinpitämätön saamiaan ohjeita kohtaan, niin asia on vietävä virkamiesoikeudellisesti eteenpäin. Jos syy on siinä, että tutkija ei viitsi tehdä töitä, niin sitä ei tarvitse sietää. Sellaisesta tutkinnanjohtajan ei ainakaan tarvitse maksaa sakkoja. Tapauksissa, joissa työntekijä oikeasti laiminlyö tehtävänsä, on salailua ja vääriä merkintöjä, on käynnistettävä esitutkinta virkavelvollisuuksien laiminlyönnistä. Lievemmissä riittää virkamiesoikeudellinen prosessi. Työnjohdollinen ohjeistaminen on myös tärkeää; kysymys voi olla työntekijöiden tai esimiesten osaamattomuudesta. On varmistettava, että prosessi on kunnossa.

Tapauksissa, joissa tutkinnanjohtaja on toiminut kuten pitää, ei pidä rangaista tutkinnanjohtajaa. Tutkinnanjohtajalla ollut selkeä yritys hoitaa työnsä kunnolla ja hän on viestinyt ongelmista ylemmille esimiehille. Tutkinnanjohtajan on reagoitava, jos ilmenee laiminlyöntejä tutkijan osalta. Jos tutkinnanjohtaja ei reagoi, esitutkinta hänen osaltaan on myös aiheellinen. Jos kyse on välinpitämättömyydestä, niin sakko on hänellekin oikein.

6.16 Kantelut vuosina 2012–2017

Tutkimukseen liittyi myös sen selvittäminen, kuinka paljon esitutkintakokonaisuuksiin liittyvien juttujen vanhentumisista on kanneltu. Kaakkois-Suomen poliisilaitokselle on kanneltu kolmesta eri tapauksesta, joissa rikosasia on ollut lähellä vanhentumista, mutta asia on päätyntä päätökseen ennen varsinaista syyteoikeuden vanhentumista. Varsinaisesta esitutkinnan vanhentumisesta ei ole kanneltu.

Ensimmäinen on lievän petoksen tutkintaan liittyvä oikeuskanslerille vuonna 2012 tehty kantelu. Kantelija on arvostellut silloisen Kymenlaakson poliisilaitoksen petosrikosasian käsittelyä. Kantelija on katsonut, että ei ole saanut riittävästi ja oikeata tietoa häneen kohdistuneen rikoksen esitutkinnasta eikä sen lopputuloksesta. Asiasta on kirjattu rikosilmoitus lievästä petoksesta 16.12.2008. Syylliseksi epäilty on kuultu 19.3.2009, asianomistaja 25.1.2010 ja syylliseksi epäillylle on annettu asiasta rangaistusvaatimusilmoitus lievästä petoksesta 7.2.2010. Juttu on päätetty 8.2.2010. Kyseinen petos on liittynyt isompaan kokonaisuuteen, josta saman epäillyn muita vastaavia juttuja on edennyt syyteharkintaan aiemmin ja tämä kyseinen juttu ei ole ollut kyseisten juttujen joukossa, vaikka tutkija on niin olettanutkin ja kantajalle kertonut. Asian tultua ilmi tutkija on antamassaan selvityksessä kertonut informoineensa tutkinnanjohtajaa kyseisen jutun tilanteesta. Tutkinnanjohtaja ei asiaa muista. Tutkinnanjohtaja on antamassaan lausunnossa todennut, että olisi esittänyt vastaavan asian syyttäjälle rajoitettavaksi konkurrenssi-perusteella, koska epäillyllä oli paljon muita asioita syyteharkinnassa sekä käräjäoikeudessa vireillä. Nyt juttu eteni päätökseen ennen syyteoikeuden vanhentumista rangaistusvaatimusmenettelyllä.

Toinen kantelu koskee kunnianloukkausasian esitutkintaa ja sen viivästymistä. Asiassa on kirjattu kunnianloukkauksesta rikosilmoitus vuonna 4.10.2010. Asianomistaja on kuultu puhelimitse asiaan 7.9.2012 ja rikoksesta epäilty on kuulusteltu 13.9.2012. Pöytäkirja on

valmistunut ja asiassa on tehty tutkintapäätös, joka on lähetetty asianomistajalle tiedoksi 24.9.2012. Tutkinnanjohtaja on antamassaan selvityksessä kertonut perehtyneensä asiaan ja asia ei ole hänen mielestään ole ollut kiireellinen. Tutkinnanjohtaja on ollut tietoinen vanhentumisajan kulumisesta ja tutkinta on valmistunut ennen sitä. Tutkinnanjohtajan käsityksen mukaan asianomistajalle on myös jäänyt riittävästi aikaa saattaa asia itse tuomioistuimeen käsiteltäväksi vanhentumisajan kuluessa. Poliisilaitos on huomauttanut tutkinnanjohtajaa edellä mainitun rikosasian tutkinnan viivästymisestä ja samalla kiinnittänyt hänen huomionsa esitutkintalain 6§:ään, jonka mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivästymistä.

Kolmas tapaus koskee eduskunnan oikeusasiamiehelle vuonna 2013 tehtyä kantelua. Kantelussa arvostellaan poliisin toimintaa, epäillyn kuulustelua ja sen viivästymistä. Kyseessä on ollut muun muassa törkeään petokseen liittynyt rikoskokonaisuus. Rikoksesta epäilty on asunut Thaimaassa ja häntä ei ole saatu esitutkintaa varten Suomeen. Asiassa tutkinnanjohtaja ja hänen esimiehensä ovat antaneet asiassa lausunnot. Poliisilaitoksen selvityksen mukaan tutkinta on hoidettu asianmukaisesti ja siinä ajassa, kuin se vallitsevissa olosuhteissa on ollut mahdollista. Asia on edennyt syyttäjälle ennen syyteoikeuden vanhentumista.

6.17 Rangaistukset

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa on määräyksen tutkinnassa olevien juttujen seurannasta ja toimenpiteistä mukaisesti käsitelty kolmen rikostutkijan tapaukset.

Ensimmäisessä tapauksessa henkilön jutut lähestyivät vanhenemisaikaa. Suoritettiin herättävä keskustelu ja jutut aikataulutettiin. Osa jutuista vanheni. Hänellä ei ollut selitystä siihen, että miksi jutut eivät valmistuneet ennen annettuja määräaikoja. Hänelle esitettiin päällystötutkinnanjohtajan toimesta virkamiesoikeudellista huomautusta. Ylemmät esimiehet eivät vieneet asiaa loppuun asti eikä hän saanut huomautusta. Loput tutkijan vastuulla olleet jutut otettiin pois ja jaettiin muille. Tutkija päätyi tällä tavalla aikanaan eläkkeelle.

Toisessa tapauksessa henkilön jutut lähestyivät vanhenemisaikaa. Suoritettiin herättävä keskustelu ja jutut aikataulutettiin, mutta tutkija ei selvinnyt aikataulusta. Tutkinnanjohtaja vaihtui ja jutut aikataulutettiin uudelleen. Tutkija sai osan jutuista hoidettua, osa vanheni.

Tutkijalla ei ollut selitystä siihen, miksi jutut eivät valmistuneet ennen annettuja määräaikoja. Hänelle esitettiin päällystötutkinnanjohtajan toimesta virkamiesoikeudellista huomautusta ja hän sai huomautuksen. Tutkijan vastuulla olleet jutut otettiin pois ja jaettiin muille. Hänelle jaettiin uusia juttuja yksi kerrallaan ja valvottiin, että ne etenevät.

Kolmas tutkija ei suoritettujen seurannan perusteella selviytynyt annetuista tehtävistä. Ryhmänjohtajan kävi hänen kanssaan kolme herättävää keskustelua tilanteeseen johtaneista syistä. Jokainen oli muistiolla dokumentoitu keskustelu, jossa juttukohtaisesti merkittiin ne toimenpiteet, jotka tulivat olla tehtynä ryhmänjohtajan käskemänä ajankohtana.

Tutkija ei kuitenkaan selviytynyt ryhmänjohtajan nuotittamista tehtävistä juttujen hoidossa annettuihin määräaikoihin mennessä. Tutkija laati juttukohtaisen selvityksen niistä syistä, jotka ovat johtaneet syntyneeseen tilanteeseen tai annettujen työtehtävien laiminlyömiseen, mutta tutkijalla ei ollut selitystä siihen, miksi jutut eivät valmistuneet ennen annettuja määräaikoja. Hän oli saanut jatkuvaa ohjausta esimiehiltä ja yhteenvedojen ja keskustelujen yhteydessä hänelle on suullisesti ja kirjallisesti kerrottu, mitä toimenpiteitä listassa oleva rikosilmoituskokonaisuus vaatii. Henkilö sai kirjallisen varoituksen. Tutkijan vastuulla olleet jutut otettiin pois ja jaettiin muille. Hänelle jaettiin uusia juttuja yksi kerrallaan ja valvottiin, että ne etenevät.

6.18 Rangaistukset muualla Suomessa

Kaakkois-Suomen poliisilaitos on yksi yhdestätoista poliisilaitoksesta. Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää tutkinnanjohtajille jaettujen rangaistusten tilanne myös näiden muiden poliisilaitosten osalta. Tämä luku keskittyy esitutkintakokonaisuuksien vanhentumisten johdosta jaettuihin rangaistuksiin muualla Suomessa.

Apulaisoikeusasiamies Dnro 2256/2/00, huomautus. Tutkittavana olleessa poliisilaitoksessa todettiin olleen useita juttuja, joista syyteoikeus oli vanhentunut esitutkinnassa tai esitutkinta oli muutoin viivästynyt aiheettomasti. Apulaisoikeusasiamies antoi muun muassa tutkinnanjohtajina toimineille ylikonstaapeleille huomautukset.

Apulaisoikeusasiamies Dnro 2632/3/05, asiassa aloitettu oikeusasiamiehen tarkastuksen johdosta virkarikostutkinta. Tarkastuksessa oli havaittu, että neljän jutun

syyteoikeus oli vanhentunut esitutkinnassa. Tutkinnanjohtaja oli saanut aiemmin huomautuksen. Käräjäoikeus antoi asiassa tuomion (07/294) virkavelvollisuuden rikkomisesta. Seuraamus 25 päiväsakkoa.

Itä-Suomen hovioikeus 16.3.2000, numero 314. Syyte tutkinnan viivästyisestä 17 jutussa, joista pääosa vanhentunut esitutkinnan aikana. Poliisipäällikön osalta todettiin, että hänen olisi poliisipäällikkönä tullut valvoa ja johtaa yksikkönsä toimintaa ja alaistensa poliisimiesten, tässä tapauksessa esitutkintalain mukaisena tutkinnanjohtajana toimineen komisarion, tutkinnanjohtoa ja asioiden vastuullisena tukijana toimineen konstaapelin suorittamaa tutkintaa. Tutkinnanjohtajan olisi puolestaan tullut johtaa ja valvoa tutkintaa sekä riittävän ajoissa kiinnittää huomiota tutkinnan pitkittymiseen. Sekä poliisipäällikkö että tutkinnanjohtaja olivat laiminlyöneet johtamis- ja valvontavelvoitteensa. Tutkija oli laiminlyönyt velvollisuutensa toimittaa esitutkinnan ilman aiheetonta viivästystä, eikä viivästykselle ollut esitetty hyväksyttävää syytä.

KKO 2011:38: Valtio vastuussa esitutkinnan kohtuuttomasta viivästyisestä epäillylle aiheutuneen aineettoman vahingon hyvittämisestä. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös valtion korvausvastuusta tapauksessa, jossa esitutkinta oli viivästynyt ja kestänyt varsin pitkään ilman, että asiassa oli nostettu syyte (KKO 2011:38). Lähtökohtana on ETL 6 §, jonka mukaan esitutkinta on suoritettava ilman aiheetonta viivytystä.

Oikeuskansleri on ottanut esitutkinnan joutuisuuteen kantaa ratkaisussaan OKV/927/1/2007. Työturvallisuusrikosta ja vammantuottamusta koskeneen asian syyteoikeus oli vanhentunut esitutkinnan aikana. Asian tutkinnanjohtajat ja tutkija olivat laiminlyöneet velvollisuutensa huolehtia siitä, että esitutkinta toimitetaan esitutkintalaissa edellytetyllä tavalla ilman aiheetonta viivytystä. Oikeuskansleri antoi tutkinnanjohtajina asiassa toimineille rikoskomisarioille ja tutkijana toimineelle vanhemmalle konstaapelille asian johdosta huomautuksen. Oikeuskansleri totesi esitutkinnan hyväksyttävän keston riippuvan tutkittavana olevan asian yksilöllisistä erityispiirteistä. Tutkinnan kestoon vaikuttavat tosiasiallisesti myös käytettävissä olevat tutkintaresurssit suhteessa tutkittavien juttujen määrään sekä poliisin velvollisuus asettaa tehtävänsä kiireellisyysjärjestykseen. Selvää kuitenkin on, että esitutkinta tulee pyrkiä toimittamaan ennen syyteoikeuden vanhentumista ja vieläpä siten, että syyteharkintaan jää kohtuullinen aika. Jos rikosasian syyteoikeus vanhenee esitutkinnan aikana, ei rikosoikeudellinen vastuu voi asiassa toteutua.

6.19 Esitutkintaprosessin kehittäminen

Yksi tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, millä tavalla esitutkintaprosessia pitäisi kehittää, jotta esitutkintakokonaisuudet eivät pääsisi vanhenemaan. Asian kanssa päivittäin työskentelevät asiantuntijat eli haastatellut tutkinnanjohtajat ottivat tähän kantaa seuraavissa kappaleissa esitetyllä tavalla.

Haastateltavien mukaan on tarvittu tämä poliisilaitoksen oma organisaatiouudistus, perustutkinnan uudelleen organisointi. Turha massa, joka ei johda mihinkään, karsiutuu nyt alkuvaiheessa esikäsittely-yksikön toimesta. Se seuloa pois jutut, joihin ei ole tarvetta panostaa, mikä antaa siten mahdollisuuden panostaa niihin juttuihin, joilla on merkitystä ja edellytyksiä selvitä.

Olisi linjattava lainsäädännöllisesti, että tietyt asiat, eli vähäiset ja lievät jutut, voisi jättää tutkimatta. Järjestelmän pitäisi myös raakata pois sellaiset ilmiannot, jotka eivät täytä mitään rikosta. Prosessi on niiden kannalta tällä hetkellä hankala. Ensin perustellaan, miksi ei tutkita ja sitten vastailaan kanteluihin. Sähköisen rikosilmoitusjärjestelmän rakentaminen pitäisi tehdä vakuutusyhtiöiden järjestelmiä vastaavaksi: kun jokin osa jää puuttumaan, niin asia ei etene järjestelmään. Esitutkinnan osalta tämä tarkoittaisi sitä, että tietyn asian puuttuminen johtaisi siihen, että ei ole rikosta ja asiaa ei tutkita.

Rikosilmoitusjärjestelmän muu kehittäminen on myös tärkeää. Järjestelmä ei tällä hetkellä huomaa automaattisesti vanhenevia juttuja ja pakkokeinoja, joissa on määräaikoja, kuten kiinniotetut, pidätetyt, vangitut ja takavarikot. Järjestelmän pitäisi myös ilmoittaa aikaisemmin vanhenevista jutuista kuin tällä hetkellä käytössä oleva 540-listaus ilmoittaa.

Kaikkien juttujen on oltava jatkossa päällystötutkinnanjohtajan nimissä. Hän vastaa niistä joka tapauksessa.

6.20 Poliisihallinnon keinot

Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena oli selvittää, mitä poliisihallinnossa olisi tehtävä, että esitutkintaprosessit eivät pääsisi vanhenemaan. Asiantuntijat vastasivat seuraavasti.

Resurssit on turvattava, jos lainsäädäntöä ei muuteta. Miksi säädetään lakeja, jos ei anneta käsiä töiden tekemiseen? On oikeasti mietittävä sitä, voiko tällä työntekijämäärällä hoitaa

nykyisiä työtehtäviä. Ei voi olla niin, että vain lähellä eduskuntavaaleja sisäinen turvallisuus kiinnostaa päättäjiä mutta ei muulloin.

Poliisilaitostasolla pitäisi olla enemmän valtaa päättää siitä, miten resursseja käytetään ja jaetaan. Olisi selvitetävä, missä on tarve ja suunnata resursseja sinne. Tutkintaan olisi rekrytoitava väkeä, joka haluaa ja osaa tehdä tutkintaa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen perusteella vanhentumiseen johtaneet syyt voivat olla hyvin erilaisia. Kuten tutkimuksen tulokset osiosta ilmenee, niin ne voi jakaa viiteen eri kategoriaan.

Eniten vanheni juttuja, joiden tutkinnan yhteydessä epäilty on ollut etsintäkuulutettu, mutta häntä ei ole onnistuttu löytämään esitutkinnan aikana. Tähän pystytään vaikuttamaan tehostamalla etsintäkuulutettujen etsintää. Suomessa lievien rikosten osalta on helppo vältellä lain kouraa. Lainsäädäntö tämän osalta on myös pakoilevia suosiva. Noudon käyttäminen siten, että rikoksesta epäilty noudettaisiin ilman ennalta lähetettyä kutsua, on sidoksissa rikoksen vakavuuteen. Epäillyn rikosnimikkeen on tällöin oltava sellainen, että epäilystä rikoksesta saattaa seurata vankeutta. Iso osa etsintäkuulutettujen tavoittamattomuuden vuoksi vanhentuneista jutuista on rikosnimikkeitä, joista voi seurata vain sakkoa. Noudon käyttäminen ilman kutsua ei siis ole mahdollista.

Toiseksi eniten vanheni tapauksia, joiden vanhenemiseen tutkimuksessa ei saatu järkevää syytä. Nämä olivat tämän tutkimuksen keskiössä ja niiden kautta tutkimuksen tutkimusongelmaan saataneen vastaus.

Kolmanneksi suurin ryhmä olivat rikosnimikkeet, jotka olivat tulleet poliisin tietoon niin myöhään, että niiden syyteoikeus oli jo vanhentunut tullessaan, eli kansalainen tekee ilmoituksen jostakin syystä kauan tapahtuman jälkeen. Tähän voi vaikuttaa vain valistamalla kansalaisia ja kertomalla heille heidän oikeuksistaan; tekemällä selväksi, että heitä kohdanneilla rikoksilla on tietty rikosoikeudellinen elinaika. Vain murha on sellainen rikos, jonka syyteoikeus ei vanhene.

Neljänneksi suurin ryhmä ovat nimikkeet, jotka ovat vanhentuneet esitutkintakokonaisuudessa, jonka tutkinta on jostakin syytä kestänyt niin pitkään, että vakavan päänimikkeen (5 vuodessa vanheneva), ohessa kulkenut lievempi nimike (2 vuodessa vanheneva) on vanhentunut. Tämän ongelman poistamiseksi poliisin on organisaationa kiinnitettävä huomiota siihen, että juttujen tilanteita valvotaan tarkemmin. On siis tehostettava jutun elinkaaren seurantaa ja nimikkeiden eliniän seurantaa.

Pienin ryhmä (2 %) ovat rikosnimikkeet, joiden esitutkinta on vanhentunut muista syistä kuin poliisin toimenpiteiden puutteista johtuen. Kategoriaan kuuluvissa jutuissa on tehty

oikeusapupyynnöitä ulkomaille ja niihin ei ole saatu ajoissa vastausta. Näiden osalta aktiivinen yhteydenpito näihin muihin toimijoihin auttaa varmasti asiassa.

7.1 Ei rikosta

Tutkimuksen tutkimusongelmana oli selvittää, johtavatko huono johtaminen ja epäselkeät vastuut esitutkintaprosessin aikana siihen, että esitutkinnassa vastuussa oleva tutkinnanjohtaja joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen ja hänestä tulee siten rikollinen.

Niiden 30 vanhentuneen jutun osalta, joihin ei löytynyt hyväksyttävää syytä, 19:ssä tutkinnanjohtajana oli alipäällystötasoinen rajoitetuilla tutkinnanjohtajaoikeuksilla toiminut tutkinnanjohtaja. Yhdessätoista jutussa oli siten päällystötasoinen tutkinnanjohtaja. Näissä kolmessakymmenessä vanhentuneessa jutussa oli kuusi eri tutkinnanjohtajaa, neljä alipäällystytasoisista ja kaksi päällystötasoisista. Kaikki vanhentuneet nimikkeet olivat rikosnimikkeinä lieviä eli kahdessa vuodessa vanhenevia. Nämä ovat perinteisesti olleet sellaisia juttuja, joista juttujakokäytännön mukaan osa on jäänyt rajoitetuin tutkinnanjohtajaoikeuksin toimivalle tutkinnanjohtajalle. Tällä on haluttu keventää päällystötasoisien tutkinnanjohtajan työtaakkaa. Viimekätinen vastuu tutkintaryhmänsä nimissä olleista jutuista on kuitenkin ollut päällystötasoisella tutkinnanjohtajalla.

Päällystötutkinnanjohtajan vastuulla ja vanhentumisuhan alla olleet jutut on hyvissä ajoin ennen vanhenemista aikataulutettu päällystötutkinnanjohtajan toimesta tutkijoiden kanssa poliisilaitoksen antaman juttuseurantamääräyksen mukaisesti. Näitä juttuja on vanhentunut, vaikka niille on keskusteluissa tutkijan kanssa määritelty tavoiteaika. Tutkinnanjohtajat ovat informoineet asiasta esimiehiään asioiden jatkokäsittelymiseksi juttuseurantaohjeen mukaisesti. Yhden tutkijan osalta prosessi johti huomautukseen. Toisen tutkijan osalta tehtiin kolme aikataulutusta. Juttuja vanheni jokaisen aikataulutuksen yhteydessä. Viimeinen johti kirjalliseen varoitukseen ja vuosittaisen kehityskeskustelun yhteydessä henkilökohtaisen työsuorituspisteiden laskemiseen. Yhtään Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen tutkinnanjohtajaa ei ole asian vuoksi rangaistu virkamiesoikeudellisesti tai rikosoikeudellisesti. Juttujen vanhentumisen vuoksi ei Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa tutkinnanjohtajia vastaan ole kanneltu.

Tutkimuksen perusteella vastaus tutkimusongelmaan on se, että huono johtaminen ja epäselkeät vastuut esitutkintaprosessin aikana eivät ole johtaneet siihen, että esitutkinnassa vastuussa oleva tutkinnanjohtaja olisi joutunut Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa rikosoikeudelliseen vastuuseen ja hänestä olisi siten tullut rikollinen.

7.2 Heikoin lenkki

Tutkinnanjohtaja vastaa kaikista tutkintaryhmällään tutkittavana olevista jutuista. Tutkinnanjohtajaa kohden juttuja voi olla avoimena nelinumeroisia ja tutkijaa kohden kolminumeroisia lukuja. Niiden 30 vanhentuneen jutun osalta, joiden vanhenemiseen ei tutkimuksessa löytynyt hyväksyttävää syytä, 19 jutussa on ollut sama tutkija tutkijana. Yhdellä tutkijalla on ollut kolme ja yhdellä kaksi juttua. Muut kuusi juttua ovat olleet eri tutkijoiden nimissä. Tutkijat, joiden osalta on vanhentunut eniten juttuja, ovat olleet juttuseurantamääräyksen mukaisten aikataulutusten ohjeistamia. Kun juttuja on tästä huolimatta vanhentunut, niin he ovat joutuneet antamaan syyn jokaiseen vanhenemiseen. He eivät kuitenkaan ole osanneet kertoa syytä. Jutut ovat vanhentuneet ja niille ei ole tehty määrättyjä toimenpiteitä. Jossakin jutussa jopa kaikki osalliset on kuultu, mutta sitä ei vain ole toimitettu syyttäjälle. Samaan aikaan he ovat kuitenkin hoitaneet eteenpäin tutkintaan tulleita niin sanottuja tuoreita juttuja.

Tutkimuksen yhteydessä selvisi, että kolme tutkijaa on ollut aikataulutuksen kohteena ja heidän toimiensa johdosta juttuja on vanhentunut aikataulutuksesta huolimatta. He eivät ole osanneet antaa vastausta siihen, miksi asioita ei ole hoidettu loppuun annettussa aikataulussa. He ovat tienneet, mitä jutuille pitää tehdä. Tutkimuksen tutkimusongelmana oli selvittää, johtavatko huono johtaminen ja epäselkeät vastuut juttujen vanhenemiseen. Tämän tutkimuksen perusteella voi antaa johtopäätöksen, että huono johtaminen ja epäselkeät vastuut eivät johda juttujen vanhenemiseen. On johdettu ja vastuut ovat olleet selkeät. Tutkijalle annettujen tehtävien laiminlyöminen on johtanut juttujen vanhenemiseen.

7.3 Selviytymismahdollisuudet

Tutkimuksen yhteydessä selvitettiin sitä, antaako organisaatio tutkinnanjohtajilleen mahdollisuuden selvittää työstään vai tuottaako se siis rikollisia, kun vanhentuvat esitutkintakokonaisuudet saattavat johtaa jopa sakkotuomioihin.

Tutkinnanjohtajat olivat varsin yksimielisiä siitä, että organisaatio antaa mahdollisuuden selvittää, mutta töitä sen eteen on kuitenkin tehtävä. Tiettyihin seikkoihin on kiinnitettävä huomiota, jotta selvittää. Tutkinnanjohtajan on oltava ryhmänsä hallinnollinen esimies. Joissakin poliisilaitoksissa tutkinnanjohtajia on muutettu asiantuntijoiksi ja esimiesrooli on otettu pois. Tutkinnanjohtajalla on kuitenkin oltava selkeä esimiesrooli. Tutkinnanjohtajalta, jolta on viety esimiesrooli, on viety ikään kuin työkalut pois.

On myös varmistettava, että sisään tuleva juttumäärä on hallittavissa. On oltava realistisesti mahdollisuus selvittää sisään tulevasta määrästä. Ei voi olla niin, että on vastuu, mutta määrää ei voi hallita. Juttumäärät lisääntyvät koko ajan ja juttujen määrä suhteutettuna tutkijoihin on tällä hetkellä epärealistinen. Se vaikuttaa työssäjaksamiseen, mikä saattaa johtaa vielä huonompaan tilanteeseen. Huonot resurssit eivät tosin pakota toimimaan vastoin lakia, joten organisaatio ei siten tuota rikollisia. Jos jollakin tutkinnanjohtajalla on tuhansia juttuja auki eikä ole kymmeniä tutkijoita niitä hoitamassa, niin asia ei ole enää hallittavissa. Tulevaisuus näyttää, minkälaisen selkänöjan priorisointiohje antaa. Tutkinnanjohtajalle ja tutkijalle on kuitenkin annettava jonkinlainen mahdollisuus selvittää.

Tutkinnanjohtajat olivat sitä mieltä, että oman poliisilaitoksen organisaatiouudistus on ollut parasta, mitä on aikoihin tapahtunut. Vanhat massat vaivaavat vielä hetken, mutta sitten uudistuksen vaikutus alkaa näkyä. Prosesseissa on aina kehitettävää ja muuttujia prosessiin tulee koko ajan. On myös paljon asiakkaita, jota eivät halua selvittää asioitaan ja on siten asioita, joihin ei voida vaikuttaa. On vain syitä, joiden vuoksi jutut vanhenevat. Poliisin omista syistä johtuviin vanhenemisiin ja niiden syihin pitää puuttua. Jos omat syyt johtuvat osaamattomuudesta tai haluttomuudesta, niin niihin löytyy keinot. Monesti myös tehdään turhia toimenpiteitä jutuille; joskus on kokeiltava, että mikä riittää.

Valtakunnallisesti on priorisoitu tiettyihin teemoihin, joihin perustutkinta ei kuulu, joten siihen ei satsata. Tietyllä tavalla hyväksytään tämä katastrofaalinen tilanne perustutkinnassa; juttujen annetaan ikään kuin vanheta. Poliisin suorittamista hälytystehtävistä ei tingitä, mutta perustutkinnasta voidaan tinkiä.

Sakkorangaistukset ovat yksittäisiä asioita. Ei pidä tulla sakkoja, jos on parhaansa yrittänyt. Oma poliisilaitos ei ole tekemässä tutkinnanjohtajista rikollisia. Esimiehet tietävät tilanteen ja pyrkivät tekemään asialle jotain.

7.4 Ei mittava ilmiö

Haastateltuja tutkinnanjohtajia pyydettiin määrittelemään, miten mittavasta ilmiöstä on kysymys, kun esitutkintakokkonaisuuksia vanhenee ja tutkinnanjohtajat saattavat saada rangaistuksen ja tulla sitä kautta rikolliseksi. Vai ovatko kysymyksessä vain yksittäistapaukset?

Suurin osa oli sitä mieltä, että ilmassa on hälyttäviä merkkejä. Jos rikosilmoitusten määrä vielä kasvaa ja resurssit eivät lisäännä, niin voi käydä huonosti. Jokainen tutkinnanjohtaja joutuu miettimään, onko tarpeeksi resursseja tehtävien hoitamiseen. Ilmiö on olemassa oleva. Osa tuntee olevansa hallinnon sätkynukkena. Onko järkevään tekemiseen enää ollenkaan mahdollisuus?

On olemassa suuri huoli tutkijoiden ja tutkinnanjohtajien jaksamisesta. Henkilöstön hyvinvoinnista on huolehdittava. Henkilöstölle on näytettävä, että välitetään ja heidän toiveitansa kuunnellaan. On myös koulutettava henkilöstöä, että voidaan tehdä töitä lakien vaatimusten mukaisesti.

Asian käsittely ja esille ottaminen ei ole haihattelua. Organisaatiouudistuksissa on siivottu välipäällystä pois. Nykyään on vähemmän tekeviä käsiä. Ollaan kovilla ja on tehtävä kovasti töitä, myös päällystöstä otetaan kaikki tehot irti. Kaikille riittää töitä ja onneksi päällystökoulutus tuottaa osaavaa ja hyvää materiaalia.

Vähemmistöön jäänyt mielipide oli, että asia on marginaalinen. Olemassa olevia indikaattoreita on seurattava tarkasti, että tilanne ei räjähdä käsiin. Etenkin jos juttuja vanhenee syistä, joita ei tiedetä. Etenkään sakkujen jakaminen virkamiehille ei ole hyvä asia mistään näkökulmasta.

7.5 Luottamus poliisiin

Suomessa julkaistaan aika ajoin eri toimijoiden tekemiä tutkimuksia siitä, miten paljon kansalaiset luottavat eri viranomaisiin. Poliisihallinnossa näitä tutkimuksia seurataan tarkasti ja poliisin julkisuuskuvaan on viime vuosina kiinnitetty erityistä huomiota. Tämän tutkimuksen yhteydessä haastatelluilta tutkinnanjohtajilta tiedusteltiin heidän käsitystään siitä, lisääkö vai vähentääkö poliisin käsissä olevien esitutkintakokonaisuuksien vanheneminen, vanhentumisten syiden selvittäminen sekä siitä johtava mahdollinen rankaiseminen luottamusta poliisiin.

Lähtökohtaisesti sitä, että asiat selvitetään ja tutkitaan, pidettiin hyvänä. Osa oli sitä mieltä, että asia lisää luottamusta poliisiin, osa taas sitä mieltä, että luottamus vähenee.

Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että kuuluu asiaan, että näitäkin asioita tutkitaan. Luottamus nousee sitä kautta, että kansalaiset tietävät, että myös poliisin sisäisiä asioita tutkitaan. Luottamus kasvaa, kun valvonta pelaa, sillä julkisessa virassa asiat ovat julkisia.

Osa oli sitä mieltä, että asia vähentää luottamusta poliisiin. Taustalla olevat asiat eivät tule julkisuuteen ja se vääristää asioita. Tiedotusvälineiden tiedottamista asioista pidettiin haastavana. Isot otsikot saa se, että poliisi saa sakot, mutta taustat ja tapahtumiin johtaneet syyt jäävät yleensä kertomatta. Julkisuus vääristää siten asioita. Kansalaisilla ei oikeasti ole tiedossa, miten suuria määriä juttuja on tutkinnassa eikä toisaalta sitä, miten pienillä työntekijämäärillä juttuja tutkitaan. Ei missään nimessä lisää luottamusta, jos poliisi ei pysty tekemään työtä, jota varten se on olemassa. Päätäjiltä on tultava selkeä viesti siitä, mihin poliisi panostaa ja mihin ei.

”Jos sakot on yksittäisiä, niin se antaa viestin että järjestelmä toimii. että poliisin toimia valvotaan myös. Antaa siten luottamusta. Mutta jos sakkoja tulee paljon, niin sehän alkaa näyttää siltä että olemme rosvojoukko.”

7.6 PATJAn 540-seurannasta 365-seurantaan

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen ohjeessa Tutkinnassa olevien juttujen seuranta ja toimenpiteet määritellään, että päällystötutkinnanjohtajat seuraavat alaisensa henkilöstön juttujen etenemistä ja tekevät juttukohtaiset, lain edellyttämät päätökset ja huolehtivat

päätösten tiedoksiannoista ilman aiheetonta viivytystä sitä mukaa kuin päätöksentekoodellytykset jutussa ilmenevät. Päälystötutkinnanjohtajat raportoivat sektorinjohtajille vastualueellaan avoinna olevista yli 540 vuorokautta vanhoista jutuista kolmannesvuosittain. Kyseinen 540-seurantalistaus on haettavissa poliisin PATJA-järjestelmästä.

Suurin osa poliisilla esitutkinnassa olevista jutuista on sellaisia, että niiden vanhenemisaika on kaksi vuotta. Kun tällaista juttua on tutkittu vuosi, niin 540-listalle päätyminen on jo aika lähellä ja toisaalta listalle joutumisen jälkeen jutun tutkinta-aikaa ei enää ole loputtomasti jäljellä.

Tutkimuksen yhteydessä ilmeni, että juttujen seurannan tehostamiseksi olisi tarpeen, että PATJA-järjestelmään pitäisi rakentaa esimerkiksi 365-seurantatoiminto, joka ilmoittaisi, kun juttu on ollut vuoden tutkinnassa. Samoin juttuseurantaohjetta päivitetäisiin siten, että niin sanottujen kahdessa vuodessa vanhentuvien juttujen osalta päälystötutkinnanjohtajilta edellytettäisiin kolmannesvuosittain 540-seurannan lisäksi 365-seurantaa.

7.7 POHAN ohje tutkinnan keskeyttämisestä

Poliisihallituksen antamassa ohjeessa Tietojen kirjaaminen poliisiasiajn tietojärjestelmään tutkinnan keskeyttämisestä ohjeistetaan, että ilmoitus, johon liittyy etsintäkuulutus henkilön kiinnittämiseksi, tulee jättää avoimeksi (AV), jotta pakkokeino olisi mahdollista kirjata. Jos muut tutkinnan keskeyttämisen edellytykset ovat olemassa eikä henkilöä tavoiteta kolmen kuukauden kuluessa, ilmoitukselle voidaan tehdä keskeytyspäätös (KE), mutta kuulutus jätetään edelleen voimaan. (Poliisihallitus 2013, 28–29.)

Ohjeen tulkinta on ristiriidassa esitutkintalain kanssa ja sitä sovelletaan eri tavoin eri tutkintaryhmissä. Esitutkintalain mukaan esitutkinta, ja soveltuvin osin poliisitutkinta tai muu asia, saadaan sen aloittamisen jälkeen keskeyttää tutkinnanjohtajan päätöksellä, jos rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa, epäillyn rikoksen laatu huomioon ottaen (ETL 3 luku 13 §). Keskeytetyn asian esitutkintaa on jatkettava viivytyksettä tekemällä päätös asian ottamisesta uudelleen tutkintaan (UT), kun edellytyksiä keskeyttämiselle ei enää ole ja niin kauan, kuin tutkittavan rikoksen syyteoikeus ei ole vanhentunut.

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa ohjeen soveltaminen kiellettiin perustutkintasektorin sektorinjohtajan linjauksella vuonna 2017. Osa haastatelluista tutkinnanjohtajista kertoi kyseistä ohjetta käyttäneensä ennen kuin sen käyttö kiellettiin. Osa on edelleen sitä mieltä, että ohje on laillinen ja sitä voi käyttää. Osa taas ei ohjetta ole koskaan käyttänyt, sillä se loukkaa asianomistajan oikeuksia. Ohjetta pidettiin kikkailuna parempien tilastojen vuoksi. Poliisihallituksen on päivitettävä kyseinen ohje siten, että sen tulkinnassa ei ole epäselvyyksiä ja että se ei ole ristiriidassa esitutkintalain kanssa.

7.8 Nouto pakkokeinon käytön laajentaminen

Esitutkintalain mukaisen nouto-pakkokeinon käyttäminen siten, että rikoksesta epäilty noudettaisiin ilman ennalta lähetettyä kutsua, on sidoksissa rikoksen vakavuuteen. Epäillyn rikosnimikkeen on tällöin oltava sellainen, että epäilystä rikoksesta saattaa seurata vankeutta. Iso osa etsintäkuulutettujen tavoittamattomuuden vuoksi vanhentuneista jutuista on rikosnimikkeitä, joista voi seurata vain sakkoa (63 %). Noudon käyttäminen ilman kutsua ei siis ole mahdollista. Tällaisia rikoksia, joista ei voi saada kuin sakkoa, ovat muun muassa näpistys, lievä petos, lievä pahoinpitely, lievä vahingonteko, ampumaserikkomus, liikenerikkomus ja ajoneuvorikkomus. Esitutkintalain päivityksen yhteydessä on otettava harkittavaksi sitä, että noutoa voitaisiin käyttää myös kaikessa ankaruudessaan lievimpienkin rikosten esitutkinnan yhteydessä.

7.9 Lopuksi

Esitutkinta on osa rikosprosessia ja esitutkinta itsessään prosessi, jota on johdettava. Toimintaa on myös kehitettävä ja kun havaitaan ongelma, niin siihen on etsittävä parannuskeino.

Tämä tutkimus lähti siitä havainnosta, että esitutkintakokonaisuuksia vanhenee esitutkinnan aikana ja ylimmät lainvalvojat ja oikeusistuimet ovat kannanotoillaan ilmaisseet, että näin ei saa käydä. Tutkinnanjohtajat, heidän esimiehensä ja rikostutkijat ovat saaneet sakkotuomioita ja lieventävien asianhaarojen vallitessa huomautuksia

virkaovelvollisuuden laiminlyömisistä asiaan liittyen. Tässä tutkimuksessa selvitettiin Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen tilanne.

Yhtään Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen tutkinnanjohtajaa ei ole asian vuoksi rangaistu virkamiesoikeudellisesti tai rikosoikeudellisesti. Juttujen vanhentumisen vuoksi ei Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa ole tutkinnanjohtajia vastaan kanneltu. Tutkimuksen perusteella vastaus tutkimuksen tutkimusongelmaan on se, että huono johtaminen ja epäselkeät vastuut esitutkintaprosessin aikana eivät ole johtaneet siihen, että esitutkinnassa vastuussa oleva tutkinnanjohtaja olisi joutunut Kaakkois-Suomen poliisilaitoksessa rikosoikeudelliseen vastuuseen ja hänestä olisi siten tullut rikollinen.

Tämän tutkimuksen perusteella voi myös päätyä johtopäätökseen, että huono johtaminen ja epäselkeät vastuut eivät johda juttujen vanhenemiseen. Esimiehet ovat suorittaneet valvontavelvollisuutensa ja vastuut ovat olleet selkeät.

Tämän työn tarkoitus oli selvittää, miten poliisilaitoksessa oli määrätty ja ohjeistettu esitutkinnan suorittaminen ja tutkinnassa olevien juttujen seuranta sen varalta, että ne eivät vanhene esitutkinnan aikana. Ohjeita ei ollut, mutta esitutkintakokonaisuuksien priorisointiohje ja määräys tutkinnassa olevien juttujen seurannasta ja toimenpiteistä ilmestyivät tutkimuksen aikana, kun niiden puuttuminen oli havaittu. Tutkimuksen tavoitteena oli myös parantaa prosessia. Näiden ohjeiden myötä se toteutui. Jokainen tutkinnanjohtaja joutui myös tutkimuksen yhteydessä käymään omat vanhentuneet juttunsa läpi ja miettimään vanhentumiseen johtaneita syitä.

Tutkimuksen perusteella vanhentumiseen johtaneet syyt voi jakaa viiteen eri kategoriaan. Syyt ovat nyt selvillä ja niihin on mahdollista vaikuttaa. Tutkimus antaa tutkinnanjohtajille siten työkalut seurata esitutkintakokonaisuuksien elinkaarta paremmin. Tutkimuksen myötä kaikille esitutkintaprosessissa mukana oleville on nyt varmasti selvää, että esitutkintakokonaisuudet on saatava päätökseen ja syyttäjälle ennen syyteoikeuden vanhenemista.

Tutkimuksen yhteydessä ilmeni myös hyviä ehdotuksia lainsäädännön ja poliisin rikosilmoitusjärjestelmän kehittämiseksi.

Tutkimuksen aihe oli hyvin ajankohtainen ja tarpeellinen. Tutkimusongelman ratkaisun myötä esitutkintaprosessi ja vastuut sen aikana ovat nyt selkeät. Jokaisella työntekijällä on

prosessissa tärkeä rooli. Esimiesten on johdettava ja valvottava ja työntekijöiden on suoritettava heille annetut tehtävät.

LÄHTEET

- Fyfe, Nicholas & Gundhus, Helene & Rönn, Kira 2018: Moral issues in intelligence-led policing. Routledge, USA.
- Haikansalo, Anu & Korander, Timo 2013: Opinnäytetyöohje. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Hakaniemi, Jussi 2012: Analyysitoiminta ja päätöksenteko paikallispoliisissa. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2012: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Talentum.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kaakkois-Suomen poliisilaitos 2017: Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen henkilöstöopas. Ohje. Kaakkois-Suomen poliisilaitos.
- Kaakkois-Suomen poliisilaitos 2017: Erytystutkintasektorin työjärjestys. Määräys. POL-2017-7124
- Kaakkois-Suomen poliisilaitos 2017: Perustutkintasektorin työjärjestys. Määräys. POL-2017-44130.
- Kaakkois-Suomen poliisilaitos 2016: Tutkinnassa olevien juttujen seuranta ja toimenpiteet Määräys. POL-2016-6181.
- Kaakkois-Suomen poliisilaitos 2016: Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen rikostutkinnan priorisointiohje. Ohje. POL-2016-4451.
- Karisto, Antti & Seppälä Ullamaija 2004: Maukas gradu: valmistusvihjeitä tutkielman tekijöille. Tampere: Vastapaino.
- Laamanen, Kai & Tuominen, Kari 2012: Prosessijohtamisen toimintamalli. Itsearvioinnin työkirja. Vantaa, Hansabook.
- Laamanen, Kai & Tinnilä Markku 2009: Prosessijohtamisen käsitteet. 4 uudistettu painos. Espoo, Redfina Oy.
- Laamanen, Kai 2005: Johda suorituskyykyä tiedon avulla: ilmiöstä tulkintaan. Helsinki, Laatukeskus.
- Laamanen, Kai 2002: Johda liiketoimintaa prosessien verkkona - ideasta käytäntöön. 3. painos. Keuruu, Otavan kirjapaino Oy.
- Launiala, Mika 2015: Esitutkinnan viivästymisestä ja asianosaisen oikeussuojakeinoista. Edilex referee-artikkeli. Edilex.
- Launiala, Mika 2013: Esitutkinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet. Väitöskirja. Joensuu, Itä-Suomen Yliopisto.
- Metsämuuronen, Jari 2006: Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. laitos, 1. painos.

Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Nuortama, Juha 2015: Rikostutkinnan prosessit ja kehittämishaasteet johtamisen näkökulmasta: case Tampereen pääpoliisiasema. Pro gradu -tutkielma. Tampere, Tampereen yliopisto.

Pitkänen, Raimo 2010: Johtamisen suurenmoinen keveys. Vantaa, Hansaprint Oy.

Poliisihallitus 2016: Sisäinen laillisuusvalvonta ja eräät muut oikeudelliset asiat poliisissa. Ohje. POL-2016-17212.

Poliisihallitus 2013: Tietojen kirjaaminen poliisiasiaihin tietojärjestelmään (PATJA). Ohje. 2020/2013/5231

Poliisihallitus 2011: Tietojohtoisen poliisitoiminnan kattava käyttöönotto operatiivisessa poliisitoiminnassa. Työryhmäraportti. Helsinki, Poliisihallitus.

Rantaeskola, Satu 2014: Esitutkintalaki -Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjoja. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulu.

Ratcliffe, Jerry H 2008: Intelligence-Led Policing. Willan Publishing, USA.

Rouhiainen, Minna 2014: Oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittäminen ja hyvityslaki erityisesti rikosprosessin kannalta. Pro gradu -tutkielma. Helsinki, Helsingin yliopisto.

Soininen, Marjaana 1995: Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Turku, Turun yliopisto.

Tampereen Yliopisto 2017: Tutkielmaopas. Ohjeita työskentelyyn: Kandidaatintutkielma ja pro gradu -tutkielma sekä tutkimusseminaarit. Tampere. Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu.

Tolvanen, Matti & Kukkonen, Reima 2011: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki. Alma Talent.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2003: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi 2002. 1.-2. painos, Gummerus kirjapaino Oy 2003, Jyväskylä.

Viitanen, Marko 2007: Poliisin rikokset – Tutkimus suomalaisen poliisirikoksen kuvasta. Väitöskirja. Helsinki, Helsingin yliopisto.

Liite 1.

TUTKINNANJOHTAJASTA RIKOLLISEKSI

- Vastuun kohdentuminen esitutkinnassa olevan rikosasian vanhentuessa

Marko Heinosen Turvallisuushallinnon Pro Gradu -tutkielmaan liittyvä haastattelu.

Poliisihallituksen tutkimuslupa: POL-2017-10358 (esitetään haastattelun yhteydessä)

Tämän luvan nojalla saadut tiedot ovat salassa pidettäviä ja niitä saa käyttää vain lupahakemuksen liitteenä olevassa tutkimussuunnitelmassa määriteltyyn tutkimukseen.

Ainoastaan salassapitositoumuksen allekirjoittaneella tutkijalla sekä opinnäytetyön ohjaajilla on oikeus käsitellä tämän luvan nojalla saatuja tietoja. Hakijan on huolehdittava siitä, ettei tutkimuksessa julkaistavien tietojen kautta ole kukaan henkilö tunnistettavissa välittömästi tai välillisesti esimerkiksi otannan pienuuden vuoksi. Tutkimuksessa ei saa ottaa yhteyttä ulkopuolisiin henkilöihin tutkimusaineistosta saatujen tietojen perusteella.

Haastateltava:

Aika:

Paikka:

Kysymykset:

1. Kauanko olet toiminut nykyisessä tehtävässä ja missä tehtävässä olit aiemmin?
2. Esimieskokemus ja koulutus?
3. Paljonko sinulla on juttuja tutkinnanjohtajuudessa?

Kokonaismäärä?

Avoimena olevat?

Paljonko edellisen vuosien juttuja avoinna?

4. Mitä määrät ovat olleet vuosina 2012, 2013,2014,2015, 2016 ja 2017?

Ovatko määrät miten paljon muuttuneet ja jos niin miksi?

Miten tutkijamäärä/työntekijämäärä on kehittynyt ko vuosina?

5. Kuinka paljon juttuja tutkijoillasi on keskimäärin?

Vuositaso?

Avoimena?

6. Miten näet tutkinnanjohtajan roolin ja vastuun esitutinnan aikana?

Viimekätinen vastuu esitutinnan toimittamisesta kuuluu tutkinnanjohtajalle. Tutkinnanjohtajan tehtävänä on valvoa johdettavinaan olevien esitutkintojen toimittamista ja edistymistä.

7. Miten näet tutkijan roolin ja vastuun esitutinnan aikana?

Tutkijan velvollisuutena puolestaan on toimittaa asiassa vaadittavat esitutkintatoimenpiteet ilman aiheetonta viivytystä sekä tarvittaessa informoida tutkinnanjohtajaa tutkinnan viivästymisestä ja rikosten vanhentumisriskistä.

8. Miten näet oman esimiehesi roolin esitutkinnassa?

9. Mikä säätelee esitutinnan suorittamisaikataulua?

Tutkinnan aloitusaika vs syytteen vanhentumisaika.

ETL mukainen joutuisuus.

10. Miten mielestäsi pitää reagoida, jos esitutkinnassa oleva juttu alkaa lähestyä vanhentumisaikaa?

11. Paljonko syyttäjälle on varattava aikaa syyteharkintaan?

12. Oheiset tutkinnanjohtajuudessaasi olleet rikosnimikkeet ovat esitutkinnan aikana vanhentuneet (vuoksi/kpl/rikos):

2012

2013

2014

2015

2016

2017

13. Mitkä ovat olleet yksittäisen jutun vanhentumisen johtaneet syyt (juttu kerrallaan)?

14. Onko määrä mielestäsi suuri vai pieni?

15. Mistä johtuu, että vuonna 2017 juttuja on vanhentunut selkeästi enemmän kuin muina edellisinä vuosina?

16. Millä tavalla ryhmässänne valvotaan prosessia (Roolit: Tutkinnanjohtaja, tutkintaryhmänjohtaja, tutkija)?

17. Toimenpiteet siinä vaiheessa, kun juttu alkaa olla lähellä vanhenemista?

Sovelletaanko ja millä tavalla POHA:n PATJA -ohjetta esitutkinnan keskeyttämisessä? Entä kun on rikoksesta epäilty?

Alueellisen eroihin vaikuttaa jonkin verran se, että poliisilaitoksen sisällä on sovellettu eri tavoin Poliisihallituksen ohjetta "Tietojen kirjaaminen poliisiasiaihin tietojärjestelmään". Siinä tutkinnan keskeyttämisestä ohjeistetaan, että ilmoitus, johon liittyy etsintäkuulutus henkilön kiinniottamiseksi, tulee jättää avoimeksi (AV), jotta pakkokeino olisi mahdollista kirjata. Jos muut tutkinnan keskeyttämisen edellytykset ovat olemassa eikä henkilöä tavoiteta kolmen kuukauden kuluessa, ilmoitukselle voidaan tehdä keskeytyspäätös (KE), mutta kuulutus jätetään edelleen voimaan. (Poliisihallitus 2013, 28-29.)

Ohjeen tulkinta on harhaanjohtava. Esitutkintalain mukaan esitutkinta, ja soveltuvin osin poliisitutkinta tai muu asia, saadaan sen aloittamisen jälkeen keskeyttää tutkinnanjohtajan päätöksellä, jos rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa, epäillyn rikoksen laatu

huomioon ottaen (ETL 3 luku 13 §). Keskeytetyn asian esitutkintaa on jatkettava viivytyksettä tekemällä päätös asian ottamisesta uudelleen tutkintaan (UT), kun edellytyksiä keskeyttämiselle ei enää ole ja niin kauan, kuin tutkittavan rikoksen syyteoikeus ei ole vanhentunut.

18. Käydään läpi: Kaakkois-Suomen poliisilaitos on antanut 5.4.2016 rikostutkinnan priorisointiohjeen. Ohjeen on allekirjoittanut poliisipalvelulinjan apulaispoliisipäällikkö.

Onko käytössä? Miten sovelletaan? Onko toimiva?

19. Käydään läpi: Kaakkois-Suomen poliisilaitos on antanut 26.4.2016 määräyksen tutkinnassa olevien juttujen seurannasta ja toimenpiteistä. Määräyksen on allekirjoittanut poliisipäällikkö.

Onko käytössä? Miten sovelletaan? Onko toimiva?

20. Onko ryhmässäsi jouduttu juttuseurantaohjeen mukaiseen herättävään keskusteluun?

Onko ollut toimiva käytäntö?

Onko aikataulutus toiminut?

21. Onko tutkija joutunut laatimaan juttuseurantaohjeen mukaisen selvityksen syistä, jotka ovat johtaneet syntyneeseen tilanteeseen tai annettujen tehtävien laiminlyömiseen?

22. Onko jouduttu etenemään esitykseen virkamiesoikeudellisen prosessin käynnistämiseksi?

23. Onko sinusta tai tutkintayksiköstäsi tehty kantelu esitutkinnan viivästymisen tai vanhentumisen johdosta?

24. Onko sinua tai tutkijaasi huomautettu viivästymisen tai vanhentumisen johdosta?

25. Oletko huomauttanut yksikkösi työntekijää em asiasta?

26. Oletko sinä tai tutkijasi saanut kirjallisen varoituksen viivästymisen tai vanhentumisen johdosta?

27. Oletko sinä tai tutkija joutunut virkamiesoikeudelliseen prosessiin esitutkinnan viivästymisen tai vanhentumisen johdosta?

Miten päättyi?
Mikä oli rangaistus?

28. Mikä on mielestäsi oikea tapa reagoida tilanteessa, jossa juttu vanhenee?

29. Entä oikea seuraamus?

Tutkija
Tutkinnanjohtaja
Ylempi esimies

30. Millä tavalla mielestäsi esitutkintaprosessia pitäisi kehittää, jotta esitutkintakokonaisuudet eivät pääsisi vanhenemaan?

31. Mitä poliisihallinnossa olisi tehtävä, että esitutkintaprosessit eivät pääsisi vanhenemaan?

32. Vuosittain vanhenee paljon esitutkintakokonaisuuksia. Ylimmät lainvalvojat ja oikeusistuimet ovat kannanotoillaan ilmaisseet, että näin ei saa käydä. Laillisuusvalvontaan liittyen vanhentuvia ja vanhentuneita rikoskokonaisuuksia seurataan ja tutkinnanjohtajat antavat niistä määräajoin selvityksiä esimiehilleen. Tutkinnanjohtajat, heidän esimiehensä ja rikostutkijat ovat jo saaneet sakkotuomioita ja lieventävien asianhaarojen vallitessa huomautuksia virkavelvollisuuden laiminlyömisistä.

Miten näet asian?
Miten usein kysymyksessä on tahallinen rikos?
Organisaation vastuu asiassa?

33. Antaako organisaatio tutkinnanjohtajilleen mahdollisuuden selvittää työstään vai tuottaako se siis rikollisia?

34. Miten mittavasta ilmiöstä mielestäsi on kysymys, kun tutkinnanjohtajasta tulee rikollinen?

35. Lisääkö vai vähentääkö tämä asia mielestäsi luottamusta poliisiin?